

**T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

**BARIŞI DESTEKLEME HAREKÂTININ HUKUKSAL
TEMELLERİ VE BARIŞI DESTEKLEME
HAREKÂTINA KATILIMIN TÜRKİYE'YE SAĞLADIĞI
FAYDALAR**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TAMER YAMAN

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Levent AYTEMİZ

ISPARTA, 2007

T.C
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ SAVUNMASI ve SÖZLÜ SINAV TUTANAĞI

Gönderen : Uluslararası İlişkiler EABD Başkanlığı

Gönderilecek : Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Enstitü Anabilim Dalımız **YÜKSEK LİSANS / DOKTORA** Programı öğrencisi
Tomar YAMAN tez çalışmalarını sonuçlandırmış ve
kurulan jüri önünde tezini savunmuştur. Sınav tutanağı aşağıdadır.
Tez Adı Değişikliği **YAPILDI / YAPILMADI**

02.11.2007
Tarih

Muharrem GÜRKAYNAK
Yrd. Doç. Dr.
Enstitü Anabilim Dalı Başkanı

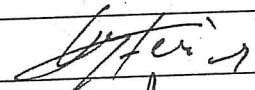
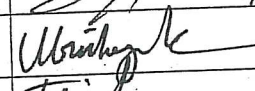
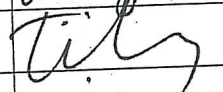
SINAV TUTANAĞI:

Jürimiz Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 25./39. maddesi uyarınca 02.11.2007 Cuma
günü saat 14.00 'de toplanmış ve yukarıda adı geçen öğrencinin Barış Destekleme Harekatinin
Hukuksal Temelleri ve Barış Destekleme Harekatinin Katılımı Türkiye'ye Sağladığı Faydalar
konulu tezini incelemiş ve yapılan sözlü sınav sonunda **OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞU** ile aşağıdaki kararı
almıştır.

☒ KABUL

☐ RED

☐ DÜZELTME

Tez Sınavı Jürisi	Ünvanı, Adı Soyadı	İmza
Başkan	Yrd. Doç. Dr. Levent AYTEMİZ	
Üye	Yrd. Doç. Dr. Muharrem GÜRKAYNAK	
Üye	Yrd. Doç. Dr. Tuncer KODAMAN	
Üye		
Üye		

Yukarıda adı geçen öğrenci Sınav Tutanağı'nda belirtildiği üzere mezun olmaya **HAK KAZANMIŞTIR / KAZANMAMIŞTIR.**
Gereğini rica ederim.

ENSTİTÜ YÖNETİM KURULU KARARI :

Tarih:

Karar No:

Enstitü Müdürü

MADDE-25 Tez Sınavının tamamlanmasından sonra Jüri tez hakkında salt çoğunlukla "KABUL", "RED", veya "DÜZELTME" kararı verir. Bu karar, Enstitü Anabilim Dalı Başkanlığınca tez sınavını izleyen üç gün içinde ilgili Enstitüye tutanakla bildirilir. Tezi reddedilen öğrencinin Enstitü ile ilişkisi kesilir. Tezi hakkında düzeltme kararı verilen öğrenci en geç üç ay içinde gereğini yaparak tezini aynı jüri önünde yeniden savunur. Bu savunma sonunda da tezi kabul edilmeyen öğrencinin Enstitü ile ilişkisi kesilir. Düzeltme alan öğrenci bir sonraki dönemde kayıt yaptırmak zorundadır.

MADDE-39 Tez Sınavının tamamlanmasından sonra Jüri tez hakkında salt çoğunlukla "KABUL", "RED" veya "DÜZELTME" kararı verir. Bu karar, Anabilim Dalı Başkanlığınca tez sınavını izleyen üç gün içinde ilgili Enstitüye tutanakla bildirilir. Tezi reddedilen öğrencinin Yüksek Öğretim Kurumu ile ilişkisi kesilir. Tezi hakkında düzeltme kararı verilen öğrenci en geç altı ay içinde gereğini yaparak tezini aynı jüri önünde yeniden savunur. Bu savunma sonunda da tez kabul edilmeyen öğrencinin Enstitü ile ilişkisi kesilir.

ÖZET

BARIŞI DESTEKLEME HAREKÂTININ HUKUKSAL TEMELLERİ VE BARIŞI DESTEKLEME HAREKÂTINA KATILIMIN TÜRKİYE'YE SAĞLADIĞI FAYDALAR

Tamer YAMAN

Süleyman Demirel Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Yüksek Lisans Tezi,
125 sayfa, Kasım 2007

Danışman: Yrd.Doç.Dr. Levent AYTEMİZ

Bu tezin amacı, tarihsel bir süreç içinde Birleşmiş Milletler tarafından gerçekleştirilen Barışı Destekleme Harekâtlarını doğuran koşulları, söz konusu bu harekâtların amaç ve görevlerini, hukuksal temelleri ile hukuksal ilke ve esaslarını, siyasî ve askerî boyutlarını da kapsayacak şekilde açıklamak; güncel ve halen yürütülmekte olan harekâtlar ışığında, Barışı Destekleme Harekâtlarına katılımın Türkiye'ye sağladığı ve gelecekte sağlayabileceği faydaları ortaya koymaktır.

Soğuk Savaş sonrası dönemdeki uluslararası güvenliği tehdit eden krizler ve çatışmalar, çoğu zaman uluslararası örgütlerin müdahalesini gerektiren boyutta olmuştur. Uluslararası Barışı Destekleme Harekâtları, sadece BM liderliğinde değil aynı zamanda diğer uluslararası ve bölgesel örgütler (NATO, AGİT vb.) veya gönüllü kuruluşlar tarafından gerçekleştirilmektedir. Geleneksel olarak, dünya barışına katkıda bulunmaya olumlu bakan Türkiye'nin de, bunu ispat etme fırsatı ve bu alandaki katkısı, bu dönemde önemli bir artış göstermiştir. Nitekim Soğuk Savaş sonrası dönemde, Türkiye'nin dış politikasında ön plana çıkan davranış kalıplarından biri, uluslararası krizlere ve çatışmalara karşı geliştirilen uluslararası barışı destekleme harekâtlarında yer alması olmuştur. Bu dönemde Türkiye, Kosova'dan Afganistan'a, Lübnan'dan Doğu Timor'a, Bosna-Hersek'ten Gürcistan'a kadar dünyanın birçok yerindeki, farklı düzey ve biçimdeki barışı destekleme harekâtına katılmış ve katılmayı sürdürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Güvenlik, BM, Uluslararası Hukuk, Uluslararası Uyuşmazlık, Barışı Destekleme Harekâtları, Barışa Zorlama, Barışı Koruma, Türkiye'nin Ulusal Güvenliği, Türkiye'nin Barışı Destekleme Harekâtlarına Katılımı.

ABSTRACT

THE LEGAL BASIS OF PEACE SUPPORT OPERATIONS AND THE BENEFITS FOR TURKEY JOINING IN PEACE SUPPORT OPERATIONS

Tamer YAMAN

Süleyman Demirel University, Department of International Relations,
Master Thesis, 125 pages, November 2007

Supervising Asst. Prof. Dr. Levent AYTEMİZ

The aim of this thesis to clarify UN Peace Support Operations' conditions, goals, tasks and legal principles that comprise political and military topics throughout the history, and to specify Peace Support Operations' both the past and future benefits for Turkey, in scope of the current operations.

In the post Cold War era, a number of crises and armed conflicts threatening the international security have accrued, and most of them are needed to be intervened by international community and international organizations. International Peace Support Operations are realized not only by UN-led, but also in other international and regional organizations (such as NATO, OSCE etc.) or coalitions of the willing. The number of activities or operations in which Turkey has participated has significantly risen in recent years. In the post Cold War era, Turkey's contribution to International Peace Support Operations has remarkably expanded. In this meaning, Turkey has been actively contributing to several peace support operations with different formations from Kosovo to Afghanistan, from Lebanon to East Timor, from Bosnia-Herzegovina to Georgia.

Keywords: International Security in the Post-Cold War era, UN, International Law, International Conflict, Peace Support Operations, Peace Enforcement, Peacekeeping, Turkey's National Security, Turkey's Contribution to Peacekeeping Operations.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	vii
TABLolar DİZİNİ.....	x
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BM BARIŞI KORUMA KAVRAMININ TARİHSEL SÜREÇ İÇİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

1.1 Genel.....	7
1.2 Soğuk Savaş Döneminde Barışı Koruma (1946-1987 Arası Dönem).....	10
1.3 Soğuk Savaş Sonrası Dönem.....	13

İKİNCİ BÖLÜM

HUKUKSAL TEMELLER KAPSAMINDA BARIŞI DESTEKLEME HAREKÂTININ ANALİZİ

2.1 Genel.....	23
2.2 Barışı Destekleme Harekâtının Hukuksal Temelleri.....	25
2.3 Uluslararası Barış ve Güvenliği Koruma Mekanizması.....	25
2.3.1 Uyuşmazlıkların Barışçı Yollarla Çözülmesi.....	26
2.3.2 Uyuşmazlıkların Zorlayıcı Önlemlerle Çözülmesi.....	29
2.3.3 Bölgesel Örgütlerin Durumu.....	31
2.4 Barışı Destekleme Harekâtının Görevlendirilmesi.....	32
2.4.1 Hukuksal Dayanak.....	32
2.4.2 Barışı Koruma Kuvvetlerinin Görevlendirilmesi.....	35
2.4.2.1 Güvenlik Konseyi Tarafından Görevlendirilme.....	35
2.4.2.2 Genel Kurul Tarafından Görevlendirme.....	37

2.5 BM Barışı Destekleme Harekâtının Ortak İlkeleri.....	39
2.5.1 Rıza İlkesi.....	40
2.5.2 Kuvvet Kullanmama İlkesi.....	42
2.5.3 Tarafsızlık İlkesi.....	45
2.5.4 İç İşlere Karışmama İlkesi.....	46
2.6 Barışı Koruma Harekâtına Katılma.....	48
2.6.1 Birleşmiş Milletler Uygulaması.....	48
2.6.2 Türk İç Hukuku Bakımından Harekâta Katılma.....	49
2.7 Kuvvetler Statüsü Sözleşmesi (SOFA-Status of Forces Agreement).....	51
2.7.1 Kuvvet Mensuplarının Ceza Yargısı Dokunulmazlıkları.....	52
2.7.2 Hukuk Yargısı ve Tazminatlar.....	55
2.7.3 Komutanlık Yetkisi ve Sorumluluğu.....	55
2.8 Savaş Hukukunun Uygulanması Sorunu.....	56
2.9 Zorlama Harekâtı.....	57

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ SONRASI DEĞİŞEN TEHDİT ALGILAMALARI	60
3.1 Genel.....	60
3.2 Türkiye'ye Yönelik Mevcut Tehdit ve Riskler.....	62
3.2.1 Küresel Güvenlik Ortamında Olası Gelişmeler.....	62
3.2.1.1 Kitle İmha Silahlarının Yaygınlaşması.....	62
3.2.1.2 Uluslararası Boyutuyla Terörizmin Yarattığı Asimetrik Tehdit.....	64
3.2.1.3 Ülkeler ve Bölgeler Arası Göç Hareketleri.....	67
3.2.1.4 Uyuşturucu Trafiği ve Uluslararası Suç Örgütlerinin Genişleme Boyutu.....	70
3.2.1.5 Uluslararası Suç Örgütleri.....	72
3.2.1.6 Artan Dinî, Kültürel Nedenli Çatışmalar ve Kökten Dinci Akımlar	74
3.2.1.7 Artan Enerji İhtiyacı, Su Gıda ve Diğer Tüm Kaynaklardaki Kıtlık	74

3.2.1.8 Teknolojinin Hızlı Gelişimine Bağlı Olarak Bazı Ülkelerce Elde Edilen “Tekno Savaş” Üstünlüğü.....	77
3.2.2 Tehditte Beklenen Gelişmeler ve Askeri Harekâta Etkileri.....	77

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN ULUSLARARASI BARIŞI DESTEKLEME VE GÖZLEMÇİLİK GÖREVLERİNE YAPTIĞI KATKILAR

4.1 Genel.....	79
4.2 Barışı Destekleme Harekatları.....	80
4.2.1 Somali.....	80
4.2.2 Bosna – Hersek.....	81
4.2.3 Arnavutluk.....	82
4.2.4 Kosova.....	83
4.2.5 Makedonya.....	84
4.2.6 Afganistan.....	85
4.2.7 Lübnan.....	87
4.2.8 Darfur / Sudan.....	87
4.2.9 Demokratik Kongo Cumhuriyeti.....	87
4.2.10 Katrina Kasırgası 2005 Sonrası NATO İnsani Yardım Harekâtı.....	87
4.2.11 Pakistan Depremi 2005 Sonrası İnsani Yardım Harekâtı.....	88
4.3 Gözlemci Görevleri.....	88
4.3.1 BM İran-Irak Askeri Gözlemci Grubu (UNIIMOG).....	88
4.3.2 BM Irak - Kuveyt Gözlem Misyonu (UNIKOM).....	88
4.3.3 BM Doğu Timor Destek Misyonu (UNTAET-UNMISSET).....	89
4.3.4 BM Gürcistan Askeri Gözlemci Misyonu (UNOMIG).....	89
4.3.5 AGİT Gürcistan Gözlemci Görevi (OSCE).....	89
4.3.6 El Halil’de Uluslar Arası Geçici Mevcudiyet Gözlem Görevi (TIPH).....	90
4.3.7 BM Bosna-Hersek Misyonu (UNMIBH).....	90

4.3.8 AGİT Kosova Denetim Misyonu (OSCE KVM).....	90
4.3.9 Bosna-Hersek'te Konuşlu Uluslar Arası Polis Gücü (IPTF).....	90
4.3.10 Sudan'da BM görevi (UNMIS).....	91
4.3.11 Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde AB Polis Misyonu (EUPOL).....	91
4.4 TSK'nin Kafkaslar, Ortadoğu ve Balkanlar'daki Barış Gücü Faaliyetleri.....	91
4.5 Türkiye'nin Barışı Destekleme Harekâtlarına Katılımının Anlamı.....	92
4.5.1 “Yurtta Barış, Dünyada Barış”: Türkiye'nin Temel Referansı.....	93
4.5.2 Uluslararası Yükümlülükler: “Pacta Sunt Servanda (Ahde Vefa)”.....	93
4.5.3 Uluslararası Aktör Olmanın Gereği.....	94
4.5.4 Proaktif Yaklaşım: Ulusal Güvenlik için Uluslararası Güvenliğe Katkı.....	95
4.5.5 Batı Güvenlik Sisteminin Bir Parçası Olmak.....	97
4.5.6 Dış Politikada Yeni İlgi Alanları.....	97
4.5.7 Deneyim Sahibi Olmak: Bir Tercih Nedeni.....	98
4.5.8 Tarafsız Bir Ülke Olmak.....	98
4.5.9 Müslüman Bir Ülke Olmak.....	99
4.6 Barışı Destekleme Harekâtına Katılımın Türkiye'ye Sağladığı Faydalar.....	100
4.6.1 Genel.....	100
4.6.2 Siyasi Faydaları.....	102
4.6.3 Askeri Faydaları.....	104
4.6.4 Ekonomik Faydaları.....	107
SONUÇ.....	110
KAYNAKÇA.....	115
EK.....	122
ÖZGEÇMİŞ.....	125

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AFOR	İnsani Yardım Kuvveti
age	Adı Geçen Eser
agm	Adı Geçen Makale
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AGSP	Avrupa Birliği Güvenlik ve Savunma Politikası
ALTHEA	Bosna Hersek'teki AB Askeri Harekâtı
BAB	Batı Avrupa Birliği
Bkz	Bakınız
BG	Barış Gücü
BİOEM	Barış İçin Ortaklık Eğitim Merkezi
BLACKSEAFOR	Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu
BM	Birleşmiş Milletler
BMA	Birleşmiş Milletler Antlaşması
BMGK	BM Güvenlik Konseyi
BMO	Birleşmiş Milletler Organizasyonu
CIMIC	Sivil Asker İşbirliği (SAİ)
ÇHC	Çin Halk Cumhuriyeti
EUFOR	Avrupa Gücü
EUPM	Avrupa Birliği Polis Görevi
EUROCORPS	Avrupa Kolordusu
FAO	Uluslararası Besin ve Tarım Teşkilatı
GK	BM Güvenlik Konseyi
GNKUR	Genelkurmay Başkanlığı
GSMH	Gayrisafi Milli Hasıla
HUMINT	İnsan İstihbarat Timi
HRF	NATO'nun Yüksek Hazırlık Seviyesindeki Kolordusu

IFOR	Uygulama Kuvveti
INOGATE	Avrupa'ya Devletler Arası Petrol ve Doğal Gaz Taşımacılığı Programı
IPTF	BM Uluslararası Polis Görev Kuvveti
ISAF	Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti (UGYK)
KFOR	NATO İstikrar Gücü
KİS	Kitle İmha Silahları
KKK	Kara Kuvvetleri Komutanlığı
Kor	Kolordu
m	Madde
MAP	Misafir Askeri Personel
MONUC	BM Kongo Demokratik Cumhuriyeti Görevi
NACC	Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi
NAFTA	Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması
NATO	Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü
NATO/SOFA	NATO Kuvvetler Statüsü Sözleşmesi
NBC	Nükleer, Biyolojik, Kimyasal
NGO	Hükümet Dışı Örgütler
ONUC	BM Kuvveti
OPEC	Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
OSCE	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
OSCE KVM	AGİT Kosova Denetim Misyonu
PfP	Barış İçin Ortaklık
PKO	Barış Koruma Operasyonları
PROXIMA	Makedonya'da AB Polis Gücü
PVO	Özel Gönüllü Örgütler
RF	Rusya Federasyonu
s	Sayfa
SACEUR	Avrupa Müttefik Kuvvetler Komutanı
SEEBRIG	Güneydoğu Avrupa Çokuluslu Barış Gücü Tugayı
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği

SC	BM Güvenlik Konseyi (Security Council).
SFOR	Çok Uluslu İstikrar Gücü
SNM	Somali Ulusal Hareketi
SOFA	Kuvvetlerin Statüsü Anlaşması
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TIPH	El Halil’de Uluslar Arası Geçici Mevcudiyet Gözlem Görevi
TSK	Türk Silahlı Kuvvetleri
UGYK	Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti
UN	Birleşmiş Milletler (United Nations)
UNEF I	BM Olağanüstü Durum Kuvveti
UNEF II	BM Olağanüstü Durum Kuvveti
UNEF/SOFA	UNEF Kuvvet Statüsü Sözleşmesi
UNFICYP	BM Barışı Koruma Kuvveti
UNIFIL	BM Geçici Görev Kuvveti
UNIKOM	BM Gözlemci Grubu
UNIMOG	Birleşmiş Milletler İran-Irak Askeri Gözlemci Misyonu
UNITAF	BM Birleşik Görev Gücü
UNMIBH	BM Bosna Hersek Misyonu
UNMOGIP	BM Askeri Gözlemci Grubu
UNOSOM I	BM Somali Harekâtı I. Safha
UNOSOM II	BM Somali Harekâtı II. Safha
UPROFOR	BM Koruma Görev Kuvveti
UNMISET	BM Doğu Timor Destek Misyonu
UNTAET	BM Doğu Timor Destek Misyonu
UNTEA	BM Geçici Yardım Kuvvet
vb	Ve Benzeri
Vol	Sayı (Volume)
ZMA	Zırhlı Muharebe Aracı

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1.1. Soğuk Savaş Dönemi BM Barış Görevleri.....	12
Tablo 1.2. Soğuk Savaş Dönemi Sonrası BM Barış Görevleri.....	19
Tablo 1.3. Birleşmiş Milletler Barış Gücünün Gelişimi.....	22

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. Çatışma Evreleri ve Müdahale Yöntemleri	24
---	----

GİRİŞ

Barışın sağlanması günümüzde insanlığın acil çözüm bekleyen en büyük sorunu olmaya devam etmektedir. Küreselleşme sürecinin hızlı bir biçimde ilerlediği günümüz dünyasında güvenliğin, salt ulus-devletlerin gerçekleştireceği çabalar sonucunda sağlanabileceğini düşünmek yetersiz kalmaktadır.¹ Güvenlik konusu, artan bir biçimde çok-terafli² ve ulus-ötesi bir niteliğe bürünmektedir.

Soğuk Savaş sonrasında iki kutuplu dünya düzeninin yıkılması neticesinde dünyanın birçok yerinde meydana gelen bölgesel krizler, etnik çatışmalar, çeşitli radikal akımlar ve uluslararası terörizm, genel güvenlik ve barış ortamını tehdit etmeye devam etmektedir. Dünyanın herhangi bir noktasında meydana gelen anlaşmazlık ve çatışmalar süratle diğer bölgeleri de tetiklemekte ve dünya devletlerinin ortak çıkarlarını olumsuz olarak etkilemektedir. Bu da dünya barışını tehdit edebilecek bu tür uyuşmazlıkların çatışmalara dönüşmeden önlenmesini ortak çıkarlar açısından gerekli kılmaktadır.

Ortak güvenlik (common security) kavramına göre hiçbir devlet, başkalarının güvenliğini arttırmadan kendi güvenliğini sağlayamamaktadır. Öyle sorunlar bulunmaktadır ki, devletler ortaklaşa hareket etmedikleri takdirde, bu sorunların çözümlenebilmesi ve tehdit olmasının engellenebilmesi olası değildir.³

Tüm insanlık âlemi için her zaman felaket olan savaşın, ortaya çıkmaması amacıyla savaşı önleme ve tümüyle yasaklama faaliyetleri uluslararası platformda yasal temele oturtulmakta ve böylece Dünya barışının korunması ve güvenliğinin

¹ BAYAR, Fırat, “Küreselleşme Sürecinde Güvenlik Kavramı: Öneri ve Teklifler”, **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Yıl:4, Sayı:8, s.88-89, 2006.

² Günümüzde güvenlik konusunda çok-terafli politikalar yürütmenin şart olduğuna ilişkin olarak gösterilebilecek en uygun örneklerden bir tanesi, ABD’nin 2003 yılında Irak’a karşı başlatmış olduğu harekâttır. Dünyanın askerî güç bakımından mukayese kabul etmez bir biçimde süper gücü olan ABD, harekâtın başında tek yanlı ve uluslararası koalisyonu dışlayan bir tutum sergilemiş; ancak, harekâtın ilerleyen safhalarında gelişen olayların açık bir biçimde gösterdiği üzere Irak’ta istikrarı sağlayamamıştır. Bu nedenle ABD, Birleşmiş Milletlerden askerî ve ekonomik destek talebinde bulunmak zorunda kalmıştır. Bu durum, dünyanın en güçlü devleti olsa dahi günümüzde tek başına hiçbir ülkenin güvenlik sorunlarına kapsamlı bir çözüm getirmeye muktedir olmadığı ve bu doğrultuda ulus-devlet ötesi iş birliğinin mutlaka sağlanması gerektiği görüşünü göstermesi açısından iyi bir örneğe işaret etmektedir.(BAYAR, **agm**, s.96)

³ GÜRKAYNAK, Muharrem, **Avrupa’da Savunma ve Güvenlik**, Asil Yayınları, Ankara, 2004, s.5.

sağlanmasına yönelik olarak hem devletler hem de uluslararası toplum tarafından büyük bir çaba sarf edilmektedir.⁴

Çatışmaların sona erdirilmesi üzerine odaklanmış olan uluslararası ilişkilerde, devlet adamları sürekli olarak idealist söylemleri kullanmış, fakat hep realist davranmışlardır. İdealist söylemlerin neticesinde ortaya çıkan uluslararası örgütler, bugün için barışın sağlanması ve çatışmaların önlenmesi görevini üstlenmişlerdir. İdealist örgütlenme adı verilen bu oluşum her ne kadar realist anlayışla idare ediliyor olsa da, kendi prensiplerini ve yöntemlerini geliştirmeye de çalışmaktadır.⁵

Yeni güvenlik ortamında yaşana gelen gelişmeler neticesinde, uluslararası mutabakatın elde edilebileceği ve uluslararası hukuk açısından barış ve güvenliğin sağlanmasında en üst kurumun Birleşmiş Milletler olduğu görülebilmektedir. Birleşmiş Milletlerin teşkilatlanması ve işlevleri açısından bu görevi üstlenebilecek yeterlilikte olduğu açıktır. Bununla birlikte, her kurum gibi gelişen şartlara uyum sağlama ve gelişmelere proaktif bir tutum içinde olma konusunda bir kısım sıkıntıların yaşandığı da ayrı bir gerçektir.⁶

En öncelikli görevi “uluslararası barış ve güvenliğin korunması” olan Birleşmiş Milletler, barış ve güvenliği sağlamak için BM Antlaşması çerçevesinde, ortak güvenlik sistemini uygulamak görev ve yetkisine sahiptir.

Birleşmiş Milletler ortak güvenlik sistemi, bütün üyelerin uluslararası nitelikteki uyuşmazlıklarını barışçı yöntemlerle çözmeleri, herhangi bir devletin toprak bütünlüğüne ve siyasal bağımsızlığına karşı kuvvet kullanmama veya kuvvet kullanmaktan çekinmeleri temeline dayanır.⁷ Sistem uluslararası barış ve güvenliğin

⁴ ODMAN, Tefik, M., **Uluslararası Uyuşmazlıkların Yargı Dışı Barışçıl Yöntemlerle Çözümlemesi ve Barışı Destekleme Operasyonları**, Adana, 2002, s.2.

⁵ BAYLIS, John, “**International Security in the Post-Cold War Era**”, in John Baylis and Steve Smith (Eds.), *The Globalisation of World Politics: An Introduction to International Relations*, Oxford University Press, London, 1997, s.194.

⁶ BÜYÜKANIT, Yaşar, “Güvenliğin Yeni Boyutları ve Uluslararası Örgütler”, **Uluslararası Güvenlik Sempozyumu Açılış Konuşması**, 31 Mayıs-1 Haziran, Harp Akademileri, İstanbul, 2007.

⁷ **BM Antlaşması Madde 2(4)**: Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığa karşı, gerek Birleşmiş Milletler’in Amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmadan kaçınırlar.

bozulması hâlinde, “saldırgan” olarak belirlenen devlete karşı BM Antlaşması 42’nci madde⁸ hükmünce yetkili organ tarafından zorlama tedbirlerinin alınmasını öngörür.⁹

Hukuksal durum bu olmakla birlikte, İkinci Dünya Savaşı sonrası koşullarının etkisiyle, bu sistem işlemez duruma düşmüştür. BM Soğuk Savaş boyunca veto mekanizmasıyla barış ve güvenliğin tesisinde uygulama kararı alamazken, söz konusu sisteme ilişkin Birleşmiş Milletler Antlaşması’nın yetkili organlara tanıdığı geniş inisiyatif çerçevesinde ve pragmatik olarak barışa katkı amacıyla sınırlı başarıya sahip olsa da başka bir yol geliştirmiştir: Barışı Koruma (*Peacekeeping*) / Barışı Destekleme (*Peace Support*) Harekâtı.¹⁰

Barışı koruma kuvvetleri tarafından icra edilen Barışı Destekleme Harekâtı Birleşmiş Milletler Antlaşması’nda öngörülen zorlama harekâtına bir alternatif olarak düşünülmemiş, akan kanın durdurulması amacıyla çatışan taraflar arasındaki şiddetin düşürülmesi gereksiniminden doğan geçici bir tedbir olarak geliştirilmiştir. Uyuşmazlıkta taraf olan devletler ile iş birliği sayesinde uygulamada elde edilen başarılı sonuçlar, barış ve güvenliğin bozulduğu veya tehdit edildiği hâllerde barışı koruma maksadıyla icra edilen barışı destekleme harekâtını, örgütün devamlı ve vazgeçilmez bir siyaseti hâline getirmiştir.¹¹

Barışı Destekleme Harekâtları daha çok şiddetin ve çatışmanın yoğunluğunun azaldığı dönemlerde yapılır. BDH’nın temel hedefleri, ateşkes yapılmış ise bunu kontrol edip tarafların ateşkes şartlarına uymalarını sağlamak; sürpriz saldırılara engel olmak; çatışmanın yayılmasını engelleyecek bariyerler ve tampon bölgeler

⁸ **BM Antlaşması Madde 42:** Güvenlik Konseyi, 41. Madde’de öngörülen önlemlerin yetersiz kalacağı ya da kaldığı kanısına varırsa, uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için, hava, deniz ya da kara kuvvetleri aracılığıyla, gerekli saydığı her türlü girişimde bulunabilir. Bu girişimler gösterileri, ablukayı ve Birleşmiş Milletler üyelerinin hava, deniz ya da kara kuvvetlerince yapılacak başka operasyonları içerebilir

⁹ NALCIOĞLU, Orhan, **Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonunun Hukuksal Esasları**, ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1997, s. 2.

¹⁰ Barış amaçlı uluslararası düzeydeki müdahaleler, literatürde çeşitli biçimlerde adlandırılmaktadır. Bu anlamda, çatışmayı önleme (*conflict prevention*), barış yapma (*peace making*), barışı koruma (*peacekeeping*), barışa zorlama (*peace enforcement*) ve barışı yeniden yapma (*peace building*) en fazla kullanılan kavramlardır. Birleşmiş Milletler genel olarak barışı koruma kavramını tercih etmektedir. **Bkz. <http://www.un.org>** Bu çalışmada ise, bütün harekât tiplerini kapsayan biçimde genel bir ifade ve Genelkurmay Başkanlığı’nın da kullandığı kavram olarak “**Barışı Destekleme Harekâtı**” tercih edilmiştir. **Bkz. <http://www.tsk.mil.tr>**

¹¹ BIRTANE, İlhan, **BM Barışı Koruma Operasyonlarının Temelleri ve Türkiye**, Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Isparta, 2004, s.3.

oluşturmak ve sivillere insani yardım sağlayıp yiyecek, giyecek, barınma ve güvenlik gibi temel ihtiyaçlarını karşılamaktır. BDH askeri müdahalenin yerini tutmaz, fakat bu iki operasyon birbirlerinin tamamlayıcılarıdır.

Soğuk Savaş dönemi boyunca icra edilen Barışı Destekleme Harekâtlarının genel kapsamı, taraflar arasında durumun daha da kötüleşmesini engellemek amacıyla varılan bir ateşkesin uygulanmasını izlemek, taraflar arasında oluşturulan bir tampon bölgenin ihlal edilip edilmediğinin tesbiti olmuştur.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte barışı destekleme harekâtlarının amaçlarında bir genişleme olmuş; varılan bir barış antlaşmasının uygulanmasının izlenmesi ve denetlenmesi, insani yardımlarının ulaştırılmasının sağlanması, bölgede seçimlerin gerçekleşmesine katkıda bulunulması ve bunların gerçekleşmesinin izlenmesi görevleri, barışı destekleme misyonlarına eklenmiştir.

Soğuk Savaş döneminin bitmesi ile birlikte, Türkiye'nin çevresinde de olağanüstü gelişmeler yaşanmaya başlanmış; Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu'da bulunan ülkelerde, özellikle Sovyetler Birliği ve Yugoslavya'nın dağılması sonrası zaten var olan istikrarsızlık ve belirsizlikler daha da artmıştır. Bu ülkelerde yaşanan istikrarsızlık, bölge ile tarihi ve kültürel bağları olan Türkiye'yi derinden etkilemiş, ülke kamuoyu üzerinde de büyük rahatsızlık yaratmıştır. Bu şartlar altında; Türkiye kendi güvenliğinin, bölgesindeki barış ve istikrarın pekişmesi ve kalıcı hale getirilmesinde olduğunu düşünerek, bağlı olduğu BM, NATO ve AGİT gibi uluslararası örgütler aracılığı ile bölgesel barış ve istikrara olan katkısını artırmaya başlamıştır.

Son yıllarda Türkiye'nin de büyük katkı yaptığı Balkanlar'da icra edilen barışı destekleme harekâtlarında olduğu gibi; devlet kurumlarının yeniden oluşumu, bölgenin imarı, barış antlaşmasının uygulanmasının engellenmesine yönelik çabaların durdurulması, çatışmaların oluşumunun engellenmesi gibi yeni görevler barışı destekleme misyonlarınca yerine getirilmiştir. Artık barışı koruma güçlerine askeri personelin yanında çok sayıda sivil personel de eşlik etmeye başlamıştır.

Türkiye'nin dünya barışının sağlanmasına ve bu alandaki katkısına bakıldığında, barışa katkı sağlamanın 84 yıllık cumhuriyetin temelinde yatan en önemli ilkelerden biri olduğu görülür. Çünkü bu nitelik cumhuriyeti kuran kadronun,

en başta ulu önder Atatürk'ün kişisel özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Hayatının büyük bölümünü savaş meydanlarında geçirmiş olması ve savaşın vahşetine yakından ve bizzat şahit olmuş bir komutan olması, harpte kazandığı tecrübeleri barışın sağlanmasında kullanmasına yol açmıştır.

Türkiye ve barış denildiğinde, ilk olarak Türk dış politikasının temelini oluşturan “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” ifadesi akla gelmektedir. Ancak bu ilkeyi ortaya koyan Atatürk'ün “Bir kere daha tüm dünyaya ifade etmek isteriz ki biz uluslararası hukuk ve kuruluşlarla uyumlu bir biçimde yaşamak isteyen uygar bir toplumuz” sözü ve bir asker ve büyük bir devlet adamı duyarlılığını vurgulayan “Savaş kaçınılmaz olmalıdır. Bir ulusun hayatı söz konusu olmadıkça savaş bir cinayettir.” sözleri, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Atatürk'ten devraldığı zihniyeti ve barışa bakış açısını açıkça ortaya koymaktadır.

ATATÜRK, 1937 yılında Ankara'yı ziyaret eden Romanya'nın Dışişleri Bakanı ile yaptığı görüşmede dünya siyasetine deyinmiş ve günümüzde çok önemli yer tutan, Barışı Destekleme Harekâtının önemini şu şekilde belirtmiştir:

“Dünyanın herhangi bir yerinde bir rahatsızlık varsa, bana ne dememeliyiz. Böyle bir rahatsızlık varsa, tıpkı kendi aramızda olmuş gibi onunla alakadar olmalıyız. Hadise ne kadar uzak olursa olsun, bu esastan şaşmamak lazımdır. İşte bu düşünüş insanları, milletleri ve hükümetleri bencillikten kurtarır. Bencillik; şahsi olsun, milli olsun daima felaket addedilmelidir.”¹²

Bu tez çalışması; her şeyden önce, konuyla ilgili olarak literatüre ve bundan sonra yapılacak çalışmalara katkıda bulunmayı ve BM tarafından gerçekleştirilen “Barışı Destekleme Harekâtları”nı doğuran koşulları, söz konusu bu harekâtların amaç ve görevlerini, BM ortak güvenlik sisteminin hukuksal temelleri ile hukuksal ilke ve esaslarını tarihsel bir süreç içinde, siyasî ve askerî boyutlarını da kapsayacak şekilde açıklarken, Birleşmiş Milletler'in geleneksel uygulamaları yanında, güncel ve halen yürütülmekte olan harekâtlar ışığında, “Barışı Destekleme Harekâtları”na katılımın, Türkiye'ye sağladığı ve gelecekte sağlayabileceği faydaları ortaya koymayı amaçlamaktadır.

¹² Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Atatürk Araştırma Merkezi, C. II, Ankara, 1997, s. 324-327

Dört bölümden oluşan tez çalışmasının ilk bölümünde; Soğuk Savaş döneminden başlayarak günümüze kadar tarihsel süreç içinde BM barışı koruma kavramının nasıl şekillendiğini ortaya koymak için bir inceleme yapılmıştır.

İkinci Bölümde, Birleşmiş Milletler Antlaşması¹³ kapsamında hukuksal boyut incelenerek barışı destekleme harekâtının temelini oluşturan ilke ve esaslar açıklanmıştır. Bu bağlamda, uluslararası barış ve güvenliği koruma mekanizmasının söz konusu hukuksal çerçevede nasıl işlediğinin anlaşılabilmesi amaçlanmıştır.

Üçüncü Bölümde, Soğuk Savaş sonrası değişen tehdit algılamalarının Türkiye'ye olası etkileri ele alınmış; bu çerçevede, bu tehdit ve riskleri karşılayabilmek için savaş dışı harekâtın bir alt unsuru olan çok uluslu barışı destekleme harekâtı icra edilme ihtimali olan kriz bölgeleri üzerinde durulmuştur.

Dördüncü bölümde ise, Soğuk Savaş sonrasında Türkiye'nin barışı destekleme ve gözlemcilik görevlerine yaptığı katkılar konusunda genel bir döküm çıkarılmış, daha sonra Türkiye'nin bu harekâtlara katılımın ne anlama geldiği analiz edilmeye çalışılmış, ilgili bölümün sonunda güncel ve halen yürütülmekte olan harekâtlar ışığında, “Barışı Destekleme Harekâtları”na katılımın, Türkiye'ye sağladığı ve gelecekte sağlayabileceği faydalar ortaya konmuştur. Böylece, “Barışı Destekleme Harekâtı”nın uluslararası siyasal sistemin istikrarı ve dünya barışının korunması için ne kadar önemli olduğuna dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Çalışma sonuç bölümüyle tamamlanmıştır.

¹³ Antlaşma metninin tamamı için bkz. BOZKURT, Enver, **Türkiye'nin Uluslararası Hukuk Mevzuatı**, 2.Baskı, Ankara 1999, s.518 vd.

BİRİNCİ BÖLÜM

BM BARIŞI KORUMA KAVRAMININ TARİHSEL SÜREÇ İÇİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

1.1 Genel

Barışı koruma (peacekeeping) kavramı, Birleşmiş Milletler 1945'te kurulurken örgütün Anayasası'na girmiş bir kavram değildir. Barışı koruma kavramı ve uygulamaları sonraki yıllarda BM Anayasası'nda öngörülen kollektif güvenlik sisteminin tam anlamıyla işleyememesinin bir sonucu olarak, ortaya çıkan boşluğu doldurmak üzere yine bu evrensel örgüt tarafından oluşturulan bir mekanizma olarak doğmuş ve gelişmiştir. Barışı koruma faaliyetleri, BM'nin uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden uyuşmazlıkların çözümüne yönelik çabalarının büyük çoğunluğunu oluşturur.¹⁴

BM Barışgücü operasyonlarının kriterleri ilk olarak Süveyş Krizine müdahale için 1956 yılında oluşturulan BM Acil Gücü UNEF-I (First United Nations Emergency Force)'in kuruluşu esnasında ele alınmış ve bu tanım uluslararası sistemdeki dönüşümlere paralel olarak değişime uğramıştır. Dönemin BM Genel Sekreteri Dag Hammarskjöld ve BM Genel Meclisi Başkanı Lester Pearson önderliğinde oluşturulan komisyon tarafından tarafların rızası, meşruiyet, tarafsızlık, kendini savunma durumu haricinde güç kullanmama ve güç kullanma durumu söz konusu olursa asgari seviyede güç kullanımı prensipleri barış gücü için temel kıstaslar olarak belirlenmiştir. Bu prensipler 1990'ların başlarına kadar barış gücü misyonlarının temel kriterleri olarak kalmıştır. Soğuk Savaş dönemi boyunca icra edilen 13 barış gücü harekâtının ana gayesi devletler arasındaki çatışmaların, blok içi ve bloklar arası sistemik bir gerginliğe ve hatta savaşa neden olmasını engellemek olmuştur. Bu dönemde barış gücü misyonu; sınırları kontrol etmek, sınır ihlallerinden dolayı çıkabilecek gerginlikleri önlemek ve tampon bölgeler oluşturmaktır.¹⁵

¹⁴ WHITE, N. D., *The United Nations and the Maintenance of International Peace and Security*, Manchester University Press, Manchester, 1990, s.166.

¹⁵ <http://www.setav.org/index.php?option=com_content&task=view&id=183&Itemid=29>, (10 Ekim 2007)

Soğuk Savaş yılları boyunca “ tarafların rızası, barış gücünün tarafsızlığı ve bir saldırı karşısında barış gücü askerinin kendini savunması dışında silaha başvurmama” gibi geleneksel barışı koruma ilkelerinin egemen olduğu “birinci nesil” barışı koruma operasyonları, Soğuk Savaş sonrası dönemde yerini “ikinci nesil” barışı koruma operasyonlarına bırakmıştır. Bu dönemde BM Güvenlik Konseyi’nde genel bir görüş birliğinin sağlanabilmesi ve birçok bölgede gerek sayıca, gerekse yaşanan şiddet açısından ülke içi çatışmaların artması Birleşmiş Milletler barış operasyonlarının da bir değişim geçirmesini gerektirmiştir.¹⁶

Soğuk Savaş sonrasında oluşan ikinci nesil barışgücü yaklaşımı daha çok Afrika ve Balkanlardaki iç savaş ve etnik/dini çatışmaları önlemek için devreye girmiştir. Dağılmakta olan birçok başarısız devlette ortaya çıkan iç savaşlara müdahale ederek insani yardım eli uzatmak ve yeniden yapılanmalarına olanak sağlamak maksadıyla icra edilen ikinci nesil barış gücünün temel özelliği yardım kuruluşları, sivil aktörlerin de dahil olduğu çok boyutlu operasyonlar olmasıydı. Bu dönemdeki müdahaleler iç savaşlar ve etnik çatışmalara yöneldiği ve ağır silahlarla donanmış tarafların varlığı da söz konusu olmasından dolayı çoğu zaman geleneksel barışı koruma ilkelerinden uzaklaşılarak daha sert önlemlere başvurulmuş, egemen devletlerin rızası göz ardı edilmiş veya tarafsızlık prensibi devre dışı kalmıştır.¹⁷

1992 yılında BM Genel Sekreteri Boutros Boutros Ghali tarafından ortaya konulan “The Agenda for Peace” (Barış için Gündem Planı)’nda rıza ve asgari güç kullanımı prensiplerinin bazı durumlarda göz ardı edilebileceği gündeme getirilmiştir. Başlangıçta temel hedefi ateşkesi sağlamak ve korumak olan barışgücü kavramı yeni gereksinimlerden dolayı yapısal müdahaleleri de içeren daha geniş kapsamlı bir görev tanımına dönüşmüştür.

Güvenlik, insani yardım ve siyasi, sosyal yapıların oluşturulması ikinci nesil barışgücünün temel hedefleri olmuştur. Soğuk Savaş sonrasında barışgücü birliklerinin yapısı çok uluslu, çok boyutlu, çok kültürlü hale gelmiş, hedef ve misyonları daha geniş kapsamlı olmuştur. Bu dönemde özellikle askerler, diplomatlar

¹⁶ DEMİRDÖĞEN, D. Ülkü, “Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonları ve Güç Kullanma Olgusu”, **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi**, Sayı:11, s.237.

¹⁷ <http://www.setav.org/index.php?option=com_content&task=view&id=183&Itemid=29>, (10 Ekim 2007)

ve sivil unsurlar koordineli bir şekilde çalışmaya başlamıştır. İkinci nesil operasyonlar siyasal işlevlerinin yanı sıra insani yardım faaliyetlerine de yer veren çok boyutlu ve çok işlevli bir görünüm kazanmışlardır.

1990'ların sonuna gelindiğinde barış destek operasyonları olarak da adlandırılan çok daha geniş kapsamlı ve sivil unsurların da aktif olarak dahil olduğu barışgücü operasyonları ise "üçüncü nesil" barışgücü olarak adlandırılmıştır. Sıkı sınırlamalara tabi olan BM'nin güç kullanımı şiddeti önleme konusunda etkisiz kalmış ve dolayısıyla BM'nin meşruiyetinin aşınmasına neden olmuştur. Bunun en somut örnekleri Somali fiyaskosu ve BM barış gücünün Ruanda ve Bosna'da etkisiz kalmalarıyla tecrübe edilmiştir.

Üçüncü nesil barış gücünde caydırıcı güç kullanımı daha kabul edilebilir hale gelmiştir. Son dönemde yeniden yapılanma çerçevesinde olan BM; insani yardım kuruluşları, uluslararası örgütler, uluslararası sivil toplum örgütleri ve kalkınma ajanslarıyla daha koordineli çalışmaktadır. Bu dönemde özellikle insani ihtiyaçların karşılanması misyonu daha fazla ön plana çıkmıştır.

Soğuk Savaş yılları boyunca kendiliğinden gelişen, etkisini daha çok uluslararası toplumun manevi ağırlığından alan, taraflar arasında fiziki bir engel olmaktan çok manevi engelleri sembolize eden, askeri personeli gönüllü üye devletlerce sağlanan BM Barış Güçleri çoğu zaman diplomatik çabalara zaman kazandırma işlevini yerine getirmişlerdir.

BM Kıbrıs Barış Gücü örneğinde olduğu gibi görevleri uzun yıllar uzatılmış olanlar bulunmasına rağmen esas olarak geçici nitelik taşırlar. Başarılı olabilmeleri için ise tarafların işbirliği, yeterli mali kaynağa sahip olmaları, yetkilerinin açık, seçik ve uygulanabilir olması ile Güvenlik Konseyi'nin sürekli desteği asgari koşullar olarak belirtilmiştir.

1948'de ilk Askeri Gözlemci Heyetin Ortadoğu'da göreve başlamasının üzerinden geçen kırk yıl içinde barış yolunda hizmet verdikten sonra 1988'de Nobel Barış Ödülünü alan Mavi Bereliler, bu ödülle uluslararası boyutta meşruluk kazandıklarını ispatlamışlardır.

1.2 Soğuk Savaş Döneminde Barışı Koruma (1946-1987 Arası Dönem)

BM Anayasası'nın çizdiği kolektif güvenlik sistemi Soğuk Savaş koşulları altında işlemez duruma gelince ortaya çıkan boşluğu doldurmak üzere ilk olarak BM Gözlemci Heyetleri oluşturulmuştur. BM tarafından 1946-1956 yılları arasında oluşturulan dört Gözlemci Heyet, UNEF-I ile başlayan BM Barış Güçlerinin adeta kuluçka döneminin özelliklerini taşırlar.¹⁸ Bu heyetler onları izleyen Barış Güçlerinin öncülleri olarak da nitelenebilirler; kendilerini izleyen Barış Güçlerinden en önemli farkları Gözlemci Heyetlerin silahsız askeri görevlilerden oluşmalarıdır.

Bu dönemde Barış Güçleri, genellikle hafif silahlarla donatılmış ve gerekli lojistik unsurlarla desteklenmiş piyade taburlarından teşkil edilmiştir. Bazı durumlarda, genellikle belirli bir amaç ve kısıtlı bir süre için Gözlemci Heyetlerin piyade ve/veya lojistik unsurlarla güçlendirildikleri görülmüştür. Ayrıca Barış Güçleri'nin de genellikle silahsız askeri gözlemcilerin yardımlarından yararlandıkları saptanmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası düzende meydana gelen en önemli değişimlerden biri sömürgelerin bağımsızlaşmasıydı. Bu dönemde ortaya çıkan Gözlemci Heyetler sömürgeci güçlerle ulusçu güçler arasındaki uyuşmazlıkları (Hollanda-Endonezya örneğinde olduğu gibi) ya da bağımsızlığını yeni kazanan güçler arasındaki sorunları (Hindistan-Pakistan örneğinde olduğu gibi) yerinde gözleyerek BM Güvenlik Konseyini bilgilendirme işlevini üstlenmişlerdir. Özellikle ABD ve SSCB'nin çıkarlarını yakından ilgilendiren Orta Doğu bölgesi, Soğuk Savaş döneminde birkaç Gözlemci Heyetin gönderildiği bölge olmuştur.

İç savaş durumunda olan Lübnan ve Yemen'e, dışarıdan askeri yardım gelmesini caydırmak amacıyla Gözlemci Heyetler gönderilmiştir. Orta Doğu'ya gönderilmiş Gözlemci Heyetler arasında en uzun süreli olanı BM Ateşkes Gözlemci Heyetidir. Bu Heyet, BM Güvenlik Konseyi'nin daimi üyelerinin çıkarlarını yakından ilgilendiren bu bölge ile ilgili gelişmeleri tarafsız bir bilgi kaynağı olarak düzenli biçimde Konsey'e aktarma işlevini uzun yıllar boyunca başarıyla yerine

¹⁸ WISEMAN, H., UN Peacekeeping: An Historical Overview, Wiseman, H. (der.) **Peacekeeping: Appraisals and Proposals**, Pergamon, NewYork,1983, s.21.

getirmiştir.¹⁹ Esas amaçları ateşkes bölgelerini gözlemek olan Gözlemci Heyetler bir yandan da Soğuk Savaş döneminin getirdiği toplu durum içerisinde Büyük Güçlerin, özellikle de ABD ve SSCB'nin, "uzaktaki gözleri" olmuşlardır.²⁰

On yıllık Gözlemci Heyet deneyiminden sonra ilk BM Barış Gücü 1956'da Süveyş Krizi ve Mısır-İsrail savaşı ardından Sina yarımadasına gönderilen UNEF-I olmuştur. Soğuk Savaş boyunca BM Güvenlik Konseyi'nde vetonun çok sık kullanılması ve Konseyin Doğu ile Batı Blokları arasında bir propaganda alanına dönüştürülmesi yüzünden oluşan boşluk zaman zaman Genel Kurul tarafından doldurulmuştur. Bu olgu BM Barış Güçleri'nin oluşturulmasında da kendini göstermiş; bazıları UNEF-I ve UNTEA (United Nations Temporary Executive Authority) BM Genel Kurul kararlarıyla kurulmuştur.²¹

UNEF-I'in görevi ateşkesi gözlemek, taraflar arasında tampon bir güç oluşturmak; İngiliz, Fransız ve İsrail güçlerinin Mısır topraklarından çekilmesini denetlemektir. UNEF-I, ilk silahlı BM Gücü olarak daha sonraki BM görevlerine önemli bir örnek sunuyordu. Görevinde başarılı olması, Genel Sekreter Dag Hammarskjöld'ün belirlediği ilkelerin benimsenmesini ve bunların BM Barış Güçlerinin geleneksel ilkeleri olarak gelecekteki görevlerde de uygulanmasını sağlamıştır.

Soğuk Savaş dönemi boyunca on üç BM Barış Gücü oluşturulmuştur. Birinci Nesil Barış Operasyonları olarak tanımlayabileceğimiz bu operasyonlar genellikle devletler arası çatışma ortamlarında barışı sağlamaya yönelik klasik işlevleri üstlenmişlerdir. Bu işlevler başta askerden arındırılmış belli sınır bölgelerini gözlemek olmak üzere, ateşkesin devamını sağlamak, tampon bölgeler oluşturmak, tarafların silahsızlandırılması ve sınırların denetimini gerçekleştirmektir.

Bu dönemde gerçekleşen BM operasyonlarının büyük bir kısmının varlık nedeni ABD ve Sovyetler Birliği'nin Üçüncü Dünya ülkelerinde yer alan uyuşmazlıklarda karşı karşıya gelmelerini önlemek olmuştur. Her iki süper gücün

¹⁹ HANSEN, W., **Hawks and Doves: Peacekeeping and Conflict Resolution**, Berghof Handbook for Conflict Transformation, 2001, s.5.

²⁰ DEMİRDÖĞEN, **agm**, s.241.

²¹ <http://www.setav.org/index.php?option=com_content&task=view&id=183&Itemid=29>, (10 Ekim 2007).

de hedefi söz konusu uyuşmazlık bölgelerinde diğerinin etkisini en alt düzeye indirmektir.

BM Barış Güçleri bu uyuşmazlıklarda ABD ve Sovyetler Birliği'nin doğrudan devreye girmelerini önlemiştir. Bunlardan yalnızca Kongo operasyonu hukuk ve düzenin sağlanması gibi bir işlevi üstlenmiş olması ve gerektiğinde silaha başvurulabilmesi gibi yönleriyle diğer operasyonlardan ayrılmaktadır. Diğer operasyonlarda BM Barış Güçleri zora başvurmamış, geleneksel ilkelerin dışına çıkmamışlardır. Bu dönemde gerçekleştirilen barış gücü ve gözlemci görevleri Tablo 1.1'de gösterilmektedir.

Tablo 1.1. Soğuk Savaş Dönemi BM Barış Görevleri

BM GÖREVİ	BAŞLANGIÇ	BİTİŞ
UNTSO (BM Ateşkes Denetim Grubu - Filistin)	Mayıs 1948	devam ediyor
UNMOGIP (BM Askeri Gözlemci Grubu-Hindistan ve Pakistan)	Haziran 1949	devam ediyor
UNEF-I (BM Acil Durum Kuvveti I - Süveyş)	Kasım 1956	Haziran 1967
UNOGIL (BM Gözlemci Grubu - Lübnan)	Haziran 1958	Aralık 1958
ONUC (BM Barış Gücü- Kongo)	Temmuz 1960	Haziran 1964
UNSF (BM Güvenlik Kuvveti - Batı Yeni Gine)	Ekim 1962	Nisan 1963
UNYOM (BM Gözlem Heyeti - Yemen)	Temmuz 1963	Eylül 1964
UNFICYP (BM Barış Gücü - Kıbrıs)	Mart 1964	devam ediyor
DOMREP (Genel Sekreter Temsilciliği - Dominik Cumhuriyeti)	Mayıs 1965	Ekim 1966
UNIPOM (BM Gözlem Görevi - Hindistan ve Pakistan)	Eylül 1965	Mart 1966
UNEF-II (BM Acil Durum Kuvveti II - Mısır)	Ekim 1973	Temmuz 1979
UNDOF (BM Ayırma Kuvveti – Golan Tepeleri)	Haziran 1974	devam ediyor
UNIFIL (BM Geçici Görev Kuvveti - Lübnan)	Mart 1978	devam ediyor

Kaynak: UN Department of Peacekeeping Operations (UNDPKO)

1.3 Soğuk Savaş Sonrası Dönem

1980’lerin sonunda ve 1990’ların başında Sovyetler Birliği ve Varşova Paktı dağılmış, iki Almanya birleşmiş ve böylece Soğuk Savaş da sona ermiştir. Ancak, Soğuk Savaş sonrasındaki iyimser hava çok uzun sürmemiş ve eski Doğu Bloku ülkelerinde etnik temelli sorunlar ve hatta iç savaşlar ortaya çıkmıştır.²²

Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle birlikte, örgütün krizlere müdahale yeteneğini oldukça sınırlayan “karşılıklı ABD ve SSCB vetoları” engeli oldukça azalmış gibi görünmekteydi. Nitekim bu durum, Körfez Krizi örneğinde görüldüğü gibi, Batı ülkelerinin “barış ve güvenliğin korunması ve sağlanması” konusunda aralarında anlaşabilmeleri halinde örgütün soruna müdahale imkânını artırıcı bir sonuç doğurmuştu.²³

Soğuk Savaş sonrası dönemde, uluslararası örgütlerin barış amaçlı müdahalelerinde nitelik açısından bir değişme, niceliksel olarak da bir artış söz konusu olmuştur. Bu durumu doğuran ise, söz konusu dönemde, uluslararası güvenliği tehdit eden krizler, çatışmalar ve savaşların, çoğu zaman uluslararası örgütlerin müdahalesini gerektiren boyutta artmış olmasıdır.²⁴

Soğuk Savaş sonrasında oluşan İkinci Nesil Barışgücü, dağılmakta olan birçok başarısız devlette ortaya çıkan iç savaşlara müdahale ederek insani yardım elini uzatmak ve yeniden yapılanmalarına olanak sağlamak amacıyla geleneksel barışı koruma ilkelerinden uzaklaşılarak daha sert önlemlere başvumayı gerekli kılmıştır. İkinci nesil operasyonlar siyasal işlevlerinin yanısıra insani yardım faaliyetlerine de yer veren çok boyutlu ve çok işlevli bir görünüm kazanmışlardır.

Bu operasyonların “ikinci nesil” özelliklerini kazanmalarına yol açan koşulları belirleyebilmek için Soğuk Savaş sonrası uluslararası siyasal ortamda yaşanan değişikliklere bakmak gerekmektedir.

²² GÜRKAYNAK, *age*, s.238.

²³ SÖNMEZOĞLU, Faruk, “21.Yüzyılda Dünya Siyasetindeki Temel Gelişmeler, Eğilimler ve Sorunlar”, **Türkiye’nin Etrafında Barış Kuşağı Nasıl Oluşturulur? Sempozyum Bildirisi**, 07-08 Mart, HAK, İstanbul, 2002 s.15.

²⁴ KOÇER, Gökhan, “Türkiye’nin Barışı Destekleme Harekâtlarına Katkısı”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt:3, Sayı 11, Güz 2006, s. 47.

1980'lerin sonlarında uluslararası ilişkilerin siyasal ikliminde yaşanan yeni değişimler Birleşmiş Milletler aracılığı ile barışı koruma politikalarının geliştirilebilmesi için yeni fırsatlar yaratmıştır. Yeni bir uluslararası iklimin yaratılmasına katkıda bulunan gelişmelerin başında ABD-Sovyetler Birliği ilişkilerinin iyileşmesi gelmiştir. Bu iyileşme gücünü 1980'lerde yer alan nükleer silahlarda indirimden, silahsızlanma çabalarından, azalan ideolojik karşıtlıktan ve en önemlisi M.Gorbaçov'un "yeni düşünce tarzından" alıyordu.²⁵

1980'lerin sonlarında BM Barışı Koruma Operasyonları'nın canlanmasında rol oynayan en önemli etken, Gorbaçov'un Sovyetler'de iktidarı ele geçirmesiyle başlayan değişimler ve Doğu-Batı ilişkilerinde yaşanan iyileşmeler olmuştur.²⁶ Gorbaçov'un Sovyetler Birliği'nin BM Barışı Koruma Operasyonları'na "birlik" vermek istediğini bildirmesi, o zamana kadar yazısız bir ilke olarak hüküm süren "süper güçlerin bu operasyonlara asker vermemesi" durumunun da sona ermesi gerektiğini gösteriyordu. Bu tutum değişikliğinin ardında Afganistan'ı işgal etmenin Sovyetler'e getirdiği büyük askeri yükten kurtulmak isteğinin bulunduğu belirtilmektedir.²⁷

Moskova'nın Birleşmiş Milletlerin barışı korumadaki rolüne ve bu yoldaki operasyonlarına karşı gösterdiği olumlu değişikliğin ardında yatan etkenleri tahmin etmek güç değildir. Sovyetler Birliği'nde başlatılan değişimi gerçekleştirebilmek için kaynakların mümkün olduğunca savunma alanından çekilmesi gerekiyordu.²⁸

Üçüncü Dünya'ya akıtılan Sovyet askeri yardımı ve gönderilen silahlardan yapılacak tasarruf ülkenin ekonomik açıdan yeniden yapılanmasına önemli katkılar getirebilecekti. Ancak bu durumun gerçekleşebilmesi için ABD'nin Üçüncü Dünya'da oluşacak boşluğu doldurmasının bir şekilde önüne geçilmesi gerekiyordu. Moskova'nın daha aktif bir BM barışı koruma rejimini desteklemesi bu nedenlere dayanıyordu.

²⁵ COATE, R.A., **Global Policies and the United Nations System: A Current Assessment**, Journal of Peace Research, 1990, s.128.

²⁶ BERDAL, M.R., **Whither UN Peacekeeping?**, Adelphi Paper 281, Brassey's, London, 1993, s.8.

²⁷ COATE; **age**, s.129.

²⁸ NORTON, A.R., **UN Peacekeepers: Soldiers with a Difference**, Foreign Policy Association, New York, 1990, s.48.

Sovyetlerin bu tutumu, ABD’ni de bu operasyonlara askeri birlik vermek konusunda ciddi olarak düşünmeye sevk edecek bir gelişmeydi. ABD’nin çıkar ve saikleri de Soğuk Savaş’ın hemen sonrasında bölgesel uyuşmazlıkların çözümünde çok taraflı yaklaşımları desteklemeyi gerektirmiştir. Bu dönemde Washington ve Moskova’nın bölgesel çatışmalara ilişkin politikalarını açıkça uyumlu kılmaya çalıştıkları, arka bahçelerindeki sorunları çözerken BM Barış Güçlerini devreye sokmalarından belli olmaktadır. Bu dönemde Güvenlik Konseyi daimi üyeleri arasında sağlanan oydaşma, barışı koruma operasyonlarının devreye girmesini çabuklaştıran bir etki yaratmıştır.

Bu dönemde yayınlanan, BM Genel Sekreteri Butros Ghali’nin “Barış İçin Bir Gündem (*An Agenda for Peace*)” adlı raporu, Güvenlik Konseyi üyelerinin isteği üzerine hazırlanmış olup, uluslararası barışı korumak ve sürekliliğini sağlamak için BM Anayasası’nın öngördüğü çerçevede örgütün nasıl daha etkili kılınabileceğini incelemiş bu yolda öneriler geliştirmiştir.

17 Haziran 1992’de Güvenlik Konseyi’ne sunulan bu rapor, uluslararası barışın sağlanmasını dört ana kavram çerçevesinde ele almıştır. Bunlar sırasıyla “çatışma önleyici diplomasi”, “barışı oluşturma”, “barışı koruma” ve “çatışma sonrası barışı inşa etme” kavramlarıdır. Bu kavramlardan ilk üçü, daha önce kullanılan ancak Genel Sekreterce yeniden tanımlanmış kavramlardır. Örneğin, “çatışma önleyici diplomasi” kavramı eski Genel Sekreterlerden Dag Hammarskjöld tarafından geliştirilmiştir.²⁹

Raporun “Tanımlar” başlığını taşıyan II’nci Bölümünde “önleyici diplomasi”, “barış yapma” kavramları klasik biçimde ve BM Anayasası’nda yer aldığı biçimde tanımlanırken, “barışı koruma (*peacekeeping*)” kavramı şöyle tanımlanmıştır: “Barışı koruma hem çatışmaları önleme, hem de barışı inşa etme imkânlarına açılım sağlayan bir tekniktir.”³⁰

Bu tanımlamadan da anlaşılacağı gibi barışı koruma ve bu işlevle yükümlü barış güçlerinin rolleri şimdiye kadar olduğundan daha geniş yetkileri içerecektir; örneğin ilgili tarafların rızası eskiden olduğu gibi aranmayacak, bu güçler BM

²⁹ CLAUDE, I., *Swords Into Plowshares*, Random House, New York, 1964, s.286.

³⁰ BOUTROS-GHALI, B., *An Agenda for Peace*, United Nations, New York, 1992, s.11.

Güvenlik Konseyi'nin kararlarının verdiği yetkiye dayanarak müdahalede bulunabileceklerdir.³¹

İkinci nesil barış güçleri geleneksel barış güçlerine göre daha ağır silahlarla donanarak, “yalnızca öz savunma amacıyla silaha başvurma” ilkesinden uzaklaşarak, gerektiğinde ateş açabileceklerdir; barışı (ya da ateşkesi) gerektiğinde güç kullanarak sağlayacaklardır, bu tür operasyonların başlaması için tarafların rızası aranmayacaktır. Genel Sekreter 1990'ların Barış Güçlerine yeni görevler yüklediğini belirttiği bir yazısında “Bosna-Hersek ve Somali’de sivillere yönelik insani yardım silahlı kişilerce güç kullanılarak engellenmeye çalışılırsa BM askerlerinin ateş açabileceklerini” bildirmektedir.³²

Soğuk Savaş sonrasında yer alan BM Barış Operasyonları askeri işlevlerinin yanı sıra sivil elemanlarla gerçekleştirdikleri sivil görevlerinin ağırlığının artmasıyla çok unsurlu, çok işlevli operasyonlar niteliğini kazanmışlardır. Bir başka deyişle bu operasyonlar geleneksel rollerine ek olarak yeni uluslararası koşulların getirdiği yeni işlevler üstlenmişlerdir. Bu işlevler “önleyici konuşlandırma (*preventive deployment*)”, “ülke içi düzensiz kuvvetler arasında ateşkesi denetleme”, “hukukun ve düzenin korunmasına yardım (seçimlerin izlenmesi, sivil otoriteye yardım)”, “insani yardım ve bu faaliyetlerin güvenliğinin sağlanması”, “geçiş haklarının garantiye alınması (belirli bölgelerde kara, hava veya deniz ulaşım hatlarının korunması, mayınlı alanların taranması)” olarak özetlenebilir. Bu nedenle bu dönemde gerçekleşen BM Barışı Koruma Operasyonlarına “İkinci Nesil BM Operasyonları” adı verilmektedir.

Namibya, El Salvador, Nikaragua, Kamboçya ve Mozambik gibi ülkelerde seçimlerin izlenmesi, insan haklarının gözetilmesinin sağlanması, yerel polisin eğitilmesi gibi işlevler ikinci nesil özelliklerine uygun olarak Barış Güçlerindeki sivil elemanlarca yerine getirilmiştir.

³¹ DEMİRDÖĞEN, *agm*, s.243.

³² BOUTROS-GHALI, B., “Empowering the United Nations”, *Foreign Affairs*, 1992, s.94.

Soğuk Savaş sonrası BM barış gücü faaliyetlerinin canlanmasında rol oynayan bir diğer önemli unsur bu dönemde uyuşmazlık / çatışma türünün değişmiş olmasıdır. Soğuk Savaş yıllarında çatışmalar, daha çok egemen bir devletin başkaları tarafından işgal edilmesi gibi nedenlerle, devletler arasında çıkıyordu. Soğuk Savaş sonrasında ise ülke içi istikrarsızlıklar ve iç savaş türü çatışmaların ağırlık kazanmıştır. Bunun da temelinde süper güçlerin desteğini çekmesiyle güç duruma düşen rejimlerin zayıf kurumları ve çöken ekonomileri ile bu ülkelerde o zamana dek bastırılmış etnik ve dinsel bölünmelerin su yüzüne çıkmasının yarattığı istikrarsızlık yatmaktadır. Sovyetler Birliği'nin ve eski Yugoslavya'nın dağılmaları ile ortaya çıkan durum etnik sorunların ne kadar güçlü olduğunu ortaya koymuştur. Afrika'da bin civarında etnik grup, sınırları yapay olarak çizilmiş elli kadar ulus-devlet içine sıkıştırılmıştır; 1990'ların başında sayıları yüz sekseni aşan egemen devlet içerisinde sadece otuzunun hiçbir etnik sorunu bulunmamaktaydı.³³

Bunun yanında, ikinci nesil Barış Güçlerinin üstlendiği görevlerin sayısı ve çeşitliliğinin yanısıra zorluğu ve karmaşıklığı da artmıştır. Soğuk Savaş sonrası BM Barış Güçleri, UNPROFOR (United Nations Protection Force) örneğinde olduğu gibi, kendi başına bağımsız hareket edebilen paramiliter gruplar, milisler ve denetlenemeyen unsurlarla ya da Somali örneğinde olduğu gibi merkezi otoritenin tamamen çöktüğü kaygan ve tehlikeli zeminlerde birçok grupta uğraşmak durumunda kalmışlardır.³⁴

Yalnızca kısmi bir rızanın bulunduğu ortamlarda BM operasyonlarının çok daha iyi koordine edilmesi, emir-komuta yapısının sağlamlaştırılmış olması gerekmektedir. Bu dönemde yer alan operasyonların artan bir ağırlıkla çok unsurlu olmaya yönelmeleri, askeri ve sivil misyonları bir arada yürütmek zorunda kalmaları ayrı bir zorluk kaynağı teşkil etmiştir. Askeri güçler kendi asli görevlerinin yanı sıra, bir de sivil unsurların rahat ve güvenli çalışmalarını sağlamak üzere destek görevleri yüklenmişlerdir. Seçimlerin izlenmesi, geri dönen göçmenlerin yerlerine yerleştirilmesi ve insani yardımların (gıda, ilaç vb.) dağıtımı gibi görevlerin

³³ URQUHART, B., "The United Nations in 1992: Problems and Opportunities", **International Affairs**, 1992, s.313.

³⁴ BERDAL; **age**, s.10-12.

gerçekleşebilmesi için gereken güvenli ortamı sağlamak ve lojistik desteği vermek askeri unsurlara düşmüştür.

İkinci nesil BM operasyonlarının sert önlemler içerdikleri için ayrıca değerlendirilmesi gereken ve geleneksel barışı koruma ilkelerinden büyük ölçüde uzaklaşmış faaliyetleri “Üçüncü Nesil BM Operasyonları” olarak da sınıflandırılmaktadır. Bunlar genel olarak “barışı güç kullanarak sağlama (*peace enforcement*)” faaliyetleri olarak ele alınmaktadır. UNOSOM-II (United Nations Operation In Somalia II); Barış Gücü askerlerinin BM Anayasası’nın yedinci maddesinde öngörülen zorlama önlemlerini uygulamakla yetkili kılınmış ilk operasyon özelliği taşır. Esas olarak yetkisi BM binalarını/araçlarını korumak, örgütlü grupları silahsızlandırmak, tüm silahlara el koymak ve tüm ağır silahlar üzerinde denetime sahip olabilmek için güce (silaha) başvurmak biçimindeydi. Ancak Somali örneği de göstermiştir ki “güce başvurma” aynı zamanda büyük askeri ve siyasal riskleri de beraberinde getirmektedir.

BM Antlaşması VII’nci Bölüme dayanan bu harekât, oldukça yeni ve benzeri bulunmayan bir harekât olmuştur. Her ne kadar diğer bir ülkeye tehdit veya saldırı yoksa da Somali’deki durumu BM, uluslararası barış ve güvenliğe bir tehdit olarak kabul etmiştir. Bu şekilde müşterek kuvvet kullanımını bazı yazarlar “insani müdahale” olarak yorumluyor iseler de aslında müdahaleye Konsey, hukuki olarak yetkili değildir.³⁵

Birçok yazarın üzerinde birleştiği nokta BM Sekreterya’sının bu tür operasyonları planlama, destekleme ve yönetme konusunda yeterli olmadığıdır.³⁶ Bazı yazarların da belirttikleri gibi “güç kullanma”, barışı koruma operasyonlarını güçlendirmenin en doğru yolu olmayabilir; zira güce başvururken çok dikkatli olmak gerekmektedir. Güç kullanımı taraflardan en az birinin işbirliğini azaltabilir; bu nedenle gücün dozu çok iyi ayarlanmalıdır. Güç, caydırıcı bir etken olarak en üst düzeyde gösterilmeli, ancak en alt düzeyde kullanılmalıdır.³⁷

³⁵ BOZKURT, *age*, s.45.

³⁶ DURCH, W.J., *The United Nations and Collective Security*, US Army War College, Pennsylvania, 1993, s.22.

³⁷ URQUHART, B., “Beyond the Sheriff’s Passe”, *Survival*, 1990, s.202.

Somali deneyimi, Birleşmiş Milletlerin taraf tuttuğu izlenimini yaratması açısından ders çıkarılması gereken bir örnektir. Somali’de düzenin yeniden sağlanması için güç kullanımı, General Aidid’in halk düşmanı gibi gösterilmesi tepki çekmiş ve Birleşmiş Milletlere karşı savaştan, gösteri yapan gruplar ortaya çıkmıştır.³⁸

Bu durum otuz yıl önce yaşanan Kongo operasyonu örneğini anımsatmaktadır. Bunun yanında, son Irak Savaşı’ndan sonra, ABD’nin, görece BM ve NATO’dan bağımsız hareket etmesi, bu örgütlerin ve uluslararası hukukun ciddi bir biçimde gözden geçirilmesine ve bu kurumlara olan güvenin sarsılmasına neden olmuştur.³⁹

Bu dönemde gerçekleştirilen barış gücü ve gözlemci görevleri Tablo 1.2.’de gösterilmektedir.

Tablo 1.2. Soğuk Savaş Dönemi Sonrası BM Barış Görevleri

BM GÖREVİ	BAŞLANGIÇ	BİTİŞ
UNGOMAP (BM Arabuluculuk Görevi / Afganistan-Pakistan)	Mayıs 1988	Mart 1990
UNIIMOG (BM Askeri Gözlemci Görevi / İran-Irak)	Ağustos 1988	Şubat 1991
UNAVEM-I (BM Doğrulama Görevi / Angola)	Haziran 1989	Temmuz 1991
UNTAG (BM Değişim Asistanlığı Görevi / Namibya)	Nisan 1989	Mart 1990
ONUCA (BM Orta Amerika Gözlemci Grubu/Nikaragua)	Kasım 1989	Haziran 1992
UNIKOM (BM Gözlemci Görevi / Kuveyt-Irak)	Nisan 1991	Ekim 2003
MINURSO (BM Sahara Referandum Görevi / Fas)	Nisan 1991	devam ediyor
UNAVEM-II (BM Doğrulama Görevi / Angola)	Temmuz 1991	Şubat 1995
ONUSAL (BM Gözlemci Görevi / El Salvador)	Temmuz 1991	Nisan 1995
UNAMIC (BM Yardım Görevi / Kamboçya)	Ekim 1991	Mart 1992
UNPROFOR (BM Koruma Görev Kuvveti / Yugoslavya)	Şubat 1992	Aralık 1995

³⁸ JAMES, A., **A Review of UN Peacekeeping**, International Spectator, 1993, s.629.

³⁹ GÜRKAYNAK, **age**, s.241.

BM GÖREVİ	BAŞLANGIÇ	BİTİŞ
UNTAC (BM Geçici Otorite Görevi / Kamboçya)	Mart 1992	Eylül 1993
UNOSOM-I (BM Harekâtı / Somali)	Nisan 1992	Mart 1993
ONUMOZ BM Harekâtı / Mozambik)	Aralık 1992	Aralık 1994
UNOSOM II (BM Harekâtı / Somali)	Mart 1993	Mart 1995
UNOMUR (BM Gözlemci Görevi / Uganda-Ruanda)	Temmuz 1993	Eylül 1994
UNOMIG (BM Gözlemci Görevi / Gürcistan)	August 1993	devam ediyor
UNOMIL (BM Gözlemci Görevi / Liberya)	Eylül 1993	Eylül 1997
UNMIH (BM Görevi / Haiti)	Eylül 1993	Temmuz 1996
UNAMIR (BM Yardım Görevi / Ruanda)	Ekim 1993	Mart 1996
UNASOG (BM Gözlemci Grubu / Libya)	May 1994	Temmuz 1994
UNMOT (BM Gözlemci Görevi / Tacikistan)	Aralık 1994	May 2000
UNAVEM-III (BM Doğrulama Görevi / Angola)	Şubat 1995	Temmuz 1997
UNCRO (BM Güven Tazeleme Görevi / Hırvatistan)	May 1995	Haziran 1996
UNPREDEP (BM Önlem Kuvveti / Makedonya)	Mart 1995	Şubat 1999
UNMIBH (BM Görevi / Bosna-Hersek)	Aralık 1995	Aralık 2002
UNTAES (BM Geçiş Hükümeti Görevi / Hırvatistan)	Haziran 1996	Haziran 1998
UNMOP (BM Gözlemci Görevi / Hırvatistan-Sırbistan)	Haziran 1996	Aralık 2002
UNSMIH (BM Destek Görevi / Haiti)	Temmuz 1996	Temmuz 1997
MINUGUA (BM Doğrulama Görevi / Guatemala)	Haziran 1997	May 1997
MONUA (BM Gözlemci Görevi / Angola)	Temmuz 1997	Şubat 1999
UNTMIH (BM Görevi / Haiti)	August 1997	Kasım 1997
MINOPUH (BM Sivil Polis Görevi / Haiti)	Aralık 1997	Mart 2000
UN Civilian Police Support Group (BM Sivil Polis Destekleme Görevi / Hırvatistan)	Haziran 1998	Ekim 1998
MINURCA (BM Görevi / Orta Afrika)	Nisan 1998	Şubat 2000

BM GÖREVİ	BAŞLANGIÇ	BİTİŞ
UNOMSIL (BM Gözlemci Görevi / Sierra Leone)	Temmuz 1998	Ekim 1999
UNMIK (BM Geçici Hükümet Görevi / Kosova)	Temmuz 1999	devam ediyor
UNAMSIL (BM Görevi / Sierra Leone)	Ekim 1999	Aralık 2005
UNTAET BM Geçici Hükümet Görevi / Doğu Timor)	Ekim 1999	May 2002
MONUC (BM Görevi / Demokratik Kongo)	Kasım 1999	devam ediyor
UNMEE (BM Görevi / Etyopya-Eritre)	Temmuz 2000	devam ediyor
UNMISSET (BM Destek Görevi / Doğu Timor)	May 2002	May 2005
UNMIL (BM Görevi / Liberya)	Eylül 2003	devam ediyor
UNOCI (BM Harekâtı / Fildişi Sahili)	Nisan 2004	devam ediyor
MINUSTAH (BM İstikrar Kuvveti / Haiti)	Temmuz 2004	devam ediyor
ONUB (BM Harekâtı / Brundi)	Temmuz 2004	Aralık 2006
UNMIS (BM Görevi / Sudan)	Mart 2005	devam ediyor
UNMIT (BM Birleştirilmiş Görev / Timor-Leste)	August 2006	devam ediyor
UNAMID (BM / Afrika Birliği Harekâtı-Darfur)	Temmuz 2007	devam ediyor
MINURCAT (BM Görevi / Çad)	Eylül 2007	devam ediyor

Kaynak: UN Department of Peacekeeping Operations (UNDPKO)

1980’li yılların sonlarında Soğuk Savaşın sona ermesi ile birlikte BM Barışı Koruma Operasyonlarının sayılarında ve işlevlerinde önemli artışlar gözlenmiştir. 1948-1987 yılları arasında yalnızca 13 BM operasyonu yer almış olmasına karşılık 1988-2004 döneminde 63 yeni operasyonun devreye girdiğini görüyoruz.

Bu dönemde operasyon sayısındaki artışa paralel olarak katılan askeri ve sivil personel sayısında, katkıda bulunan ülkeler ile BM barışı koruma bütçesinde de önemli artışlar kaydedilmiştir.⁴⁰ BM Barış Gücünün soğuk savaş sonrası gelişimi Tablo 1.3.’de gösterilmektedir.

⁴⁰ HANSEN, W., **Hawks and Doves: Peacekeeping and Conflict Resolution**, Berghof Handbook for Conflict Transformation, 2001, s.5.

Tablo 1.3. Birleşmiş Milletler Barış Gücünün Gelişimi

	1988	1992	1994	2000	2004
Aktif Misyon	5	11	17	14	16
Asker Katkısında Bulunan Ülke Sayısı	26	56	76	89	103
Asker ve Polis	9.605	11.650	75.523	37.338	62.271
Uluslararası Sivil Personel	1.516	2.606	2.260	3.243	3.949
Yıllık BM Barışı Koruma Bütçesi (\$)	2.30	1.69	3.61	2.22	2.82

Kaynak: UN Department of Peacekeeping Operations (UNDPKO)

Barış gücünün evrimi incelendiğinde devletlerin güvenliği yaklaşımından insan güvenliği yaklaşımına yönelik dönüşümün yaşandığı gözlemlenmektedir. Daha önceleri devletlerin egemenlik haklarına daha fazla itibar edilirken, özellikle devlet yapısının işlemediği durumlarda üçüncü nesil barış gücü misyonları siyasi sosyal yapının kurulması konusunda daha aktif rol almaya başlamıştır. Görüntü itibariyle olumlu bir gelişme olsa da kapsamlı barış gücü misyonları vesayet meclisi gibi bir fonksiyon da icra ederek belli bir siyasi gündeme hizmet edebilirler. Bu siyasi ve sosyal roller, çoğu zaman insani gerekçelerle temellendirilmektedir.⁴¹

⁴¹ http://www.setav.org/index.php?option=com_content&task=view&id=183&Itemid=29, (10 Ekim 2007). Ayrıntılı bilgi için bkz. KÖSE, Talha, “Barışgücünün Tanımı ve Kapsamı”, **Anlayış Dergisi**, Ekim, 2006.

İKİNCİ BÖLÜM

HUKUKSAL TEMELLER KAPSAMINDA BARIŞI DESTEKLEME HAREKÂTININ ANALİZİ

2.1 Genel

Üçyüz yılı aşan bir zamandan beri uluslararası ilişkiler, devletler için genellikle bağlayıcı oldukları kabul edilen bazı kuralların etkisi altında cereyan etmiştir. Her hukuk gibi uluslararası hukuk da, yüzyıllarca süren bir gelişme evresi geçirmiştir. Uluslararası hukuk, zaman içinde, devletlerin uluslararası konudaki pek çok haklarını ve ödevlerini (vecibelerini) kapsamı içine alan, oldukça açık ve seçik, mantiki bakımdan bütünleşmiş kurallar ve ilkeler demeti durumuna gelmiştir.⁴²

1991 sonrası uluslararası sistemde ortaya çıkan gelişmeler neticesinde mevcut uluslararası hukuk sistemi ve bakış açısında da bazı değişiklikler oluşmuştur. Her şeyden önce, daha önceki dönemlerde ortaya çıkmış olan, devletlerin ve onlar arasındaki ilişkilerin uluslararası hukukun tek konusu olma durumunun ortadan kalkması süreci iyice belirginleşmiş ve özellikle uluslararası örgütlere ve bireylere ilişkin düzenlemelerin belirgin bir biçimde kapsama dahil edilmesi çabaları hızlanmıştır.⁴³

Hukuk düzeninin temel amacının toplumsal düzeni sağlamak olduğunu bütün hukukçular kabul etmektedirler. Nasıl ki, iç hukukta bir toplumsal düzen varsa, aynı şekilde uluslararası toplumsal düzenin varlığında bir gerçektir. Bugünkü uluslararası düzenin temelini BM Antlaşması oluşturmaktadır.⁴⁴

Bunun yanında, Barışı Destekleme Harekâtını uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında Birleşmiş Milletlerin en önemli ve yaygın uygulaması hâline getiren en önemli etkenlerden birisi kuşkusuz ki ortak güvenlik sisteminin iyi işleyememesidir.

⁴² GÖNLÜBOL, Mehmet, **Uluslararası Politika**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2000, s.395.

⁴³ SÖNMEZOĞLU, **agk**, s.16-17.

⁴⁴ ÇAYCI, Sadi, **Silahlı Kuvvetlerin Kullanılması**, Ankara, 1995, s.3.

2.2 Barışı Destekleme Harekâtının Hukuksal Temelleri

BM Antlaşmasında, barış gücü açıkça düzenlenmemiştir. BM Antlaşmasının saldırganlıkla mücadeledeki yetersizlikleri barış gücü kullanılmasına neden olmuştur. Barış gücü, uluslararası alanda çok değişik anlama sahiptir. Geleneksel olarak, tarafsız bir askeri kuvvetin savaş durduktan sonra o bölgeye yerleştirilmesi anlamına gelir. Bu tampon kuvvet, savaşan tarafları ayrı tutma hizmeti sunar. Bu harekât, taraflar arasındaki uyuşmazlığının nedenleri açısından siyasi düzeyde, insani amaçlar açısından insani yardım kuruluşları düzeyinde, kuvvet kullanma açısından da askeri düzeyde işbirliğini ve koordinasyonu gerektirmektedir.⁴⁷

Barışı Destekleme Harekâtının hukuksal esasları, uluslararası toplumun en üst uluslararası hukuk normu ya da anayasası olarak nitelendirilen Birleşmiş Milletler Antlaşması'nda düzenlenen hükümler çerçevesinde, “uluslararası barış ve güvenliği koruma mekanizması” ile “barışı destekleme harekâtının görevlendirilmesi” başlıkları altında açıklanabilir.

2.3 Uluslararası Barış ve Güvenliği Koruma Mekanizması

Birleşmiş Milletler Antlaşması; uluslararası barış ve güvenliği koruyabilmek için, uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanmayı ve kuvvet kullanma tehdidinde bulunmayı yasaklamakta ve uluslararası barış ve güvenliği koruma görevini Birleşmiş Milletler Örgütüne vermektedir. BM Antlaşması, örgütün bu görevini gerçekleştirebilmesi için iki tedbir öngörmektedir;

Birincisi, üye devletlerin uyuşmazlıklarını öncelikle “barışçı yollardan çözmeye çalışmaları” ve uluslararası ilişkilerinde diğer devletlerin toprak bütünlüğüne ve siyasal bağımsızlığına saygılı olmaları, hiçbir şekilde kuvvet kullanmamaları ya da kuvvet kullanma tehdidinde başvurmamalarını sağlamasıdır.

İkinci tedbir ise, üye devletlerin anlaşmazlıklarını barışçı yollardan çözememeleri ve barışın bozulması halinde, “barışın yeniden tesisi ve korunması için zorlayıcı yöntemlerin kullanılmasıdır”.

⁴⁷ ÇAYCI, Sadi, “Barışı Destekleme Harekâtı”, *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, Yıl:1 Sayı:3, 1994, s.3.

2.3.1 Uyuşmazlıkların Barışçı Yollarla Çözülmesi

Üye devletlerin uyuşmazlıkların barışçı yollardan çözülmesine ilişkin yükümlülükler, BM Antlaşmanın VI'ncı Bölüm 33-37'nci maddelerinde düzenlenmektedir. Bu hükümler de, Antlaşmanın 2'nci maddesinde yer alan “üyeler uluslararası nitelikteki uyuşmazlıklarını, uluslararası barış ve güvenliği ve adaleti tehlikeye koymayacak şekilde barışçı yollardan çözerler” prensibine dayanmaktadır.

Uyuşmazlıkların barışçı yollarla çözülmesi konusunda, öncelikle; “uzaması uluslararası barış ve güvenliği tehdit edebilecek nitelikteki bir uyuşmazlığa taraf olanlar, siyasi uyuşmazlıkların çözümünde görüşme, soruşturma, arabuluculuk, uzlaştırma veya dostça girişim; hukuksal uyuşmazlıkların çözümünde ise hakemlik veya yargı yollarıyla veya bölgesel kuruluş veya andlaşmalara başvurarak ya da kendi seçecekleri başkaca barışçı yolları kullanarak çözeceklerdir.”⁴⁸

Birleşmiş Milletler Antlaşmasının 37/1'inci maddesinde de; “33'üncü maddede belirtilen nitelikteki bir uyuşmazlığa taraf olanlar, bu maddede gösterilen yollarla anlaşmazlıklarını çözmeyi başaramazlarsa, sorunu Güvenlik Konseyine sunarlar” hükmü yer almaktadır. Böylece uyuşmazlıklarını barışçı yollardan çözemeyen devletlerin Güvenlik Konseyinin hakemliğine başvurmaları gerektiği anlaşılmaktadır. Ne var ki, üye devletler, “barışçı çözüm yollarını denemeden ve bu denemenin başarısız olduğu anlaşılmadan” uyuşmazlıklarını Güvenlik Konseyine sunamazlar. Bu hüküm, uyuşmazlıkların çözülmesi konusunda, tarafların öncelikle iyi niyetle gayret göstermeleri gerektiğini açıkça belirtmektedir. Nitekim 52'nci maddeye göre de; “devletler, yerel nitelikli uyuşmazlıklarını Güvenlik Konseyine sunmadan önce, uyuşmazlığı barış yolu ile çözmek hususunda bütün gayretlerini sarfetmelidirler.”

Uluslararası hukuka göre uyuşmazlık; “iki devlet arasında hukuksal maddi bir konu üzerinde bir anlaşmazlık ya da hukuksal görüşler veya çıkarlar arasında bir uyumsuzluk veya çatışma” halidir. Uluslararası uyuşmazlıklar genellikle siyasal uyuşmazlıklar ve hukuksal uyuşmazlıklar olarak ikiye ayrılmaktadır.

⁴⁸ Birleşmiş Milletler Antlaşması; **md. 33/1.**

Siyasal Uyuşmazlıklar (ulusal çıkarlarla ilgili); uluslararası hukuk kurallarınca düzenlenmemiş bir alanda ya da var olan uluslararası hukuk kuralının değiştirilmesiyle ilgili olarak ortaya çıkan ya da devletlerin çıkarlarını çok yakından ilgilendiren anlaşmazlıklardır. Uluslararası uygulamada, siyasi nitelikte görülen uyuşmazlıkların, genellikle çıkarları bağdaştıracak biçimde, diplomatik yollardan çözülmesine gidildiği görülmektedir.

Hukuksal uyuşmazlıklar (haklarla ilgili) ise; tarafların iddialarını ve istemlerini devletler hukukunca kabul edilmiş kanıtlara dayandırdıkları, ancak uygulanması gereken devletler hukuku kuralının hangisi olduğu konusunda ortaya çıkan anlaşmazlıklardır. Bunlar, var olan uluslararası hukuk kurallarının uygulanması ya da yorumuyla ilgilidir. Anlaşmazlıkların hukuksal yollarla çözümü başlıca, uluslararası hakemlik ve uluslararası yargı yolu ile mümkün olmaktadır.

Uluslararası hakemliğin amacı, uyuşmazlıkların, devletlerin kendi seçecekleri yargıçlarla ve hukuka uygun olarak çözülmesidir. Hakemliği, uluslararası diplomatik barışçı çözüm yollarından ayıran özellikler şöyle belirtilebilir;

i. Hakemlik, anlaşmazlık konusunun saptanması ve uygulanacak hukuk kuralları üzerinde tarafların görüş birliğine varmalarını gerektirmektedir.

ii. Bunun yanında, taraflarca seçilen ya da kabul edilen hakemlerin verdiği hakemlik kararının uygulanması zorunludur.

iii. Taraflar, anlaşmazlığın konusunu ve uygulanacak kuralları “Hakemlik sözleşmesi” olarak adlandırılan bir belgede saptarlar. Bu belge, uyuşmazlığın hakemliğe sunulmasını ve bu hakemlikte izlenecek yöntem ve kurallar üzerinde tarafların ortak görüş birliğini gösterir.

Uluslararası yargı yolu, iki ya da daha çok devlet arasındaki anlaşmazlığın, bağımsız, uzman ve sürekli olarak görev yapan bir organ (mahkeme) tarafından hukuk kurallarına dayanılarak çözülmesidir. Başlıca hukuksal yargı yolları; “Uluslararası Adalet Divanı” ve “Uluslararası Öteki Mahkemeler⁴⁹”dır.

⁴⁹ II’nci Dünya Savaşı savaş suçlularını yargılamak üzere kurulan Nuremberg ve Tokyo Mahkemeleri, Yugoslavya Savaş Suçları Mahkemesi, “Uluslararası Öteki Mahkemeler”e örnektir.

Uluslararası barış ve güvenliğin korunması amacıyla Antlaşmanın 34'üncü maddesinde, Güvenlik Konseyine “uyuşmazlığın niteliğini tespit için soruşturma yapma yetkisi” verilmektedir. Güvenlik Konseyi, bu yetkisi çerçevesinde uyuşmazlığın “uluslararası barış ve güvenliği tehdit edebilecek” nitelikte olup olmadığını tespit edecektir. Uyuşmazlığın bu nitelikte bir uyuşmazlık olduğunu tespit etmeden, ilgili taraflara bu konudaki çözüm usul ve tarzlarını öneremez. Diğer bir ifadeyle, uluslararası barış ve güvenliği tehlikeye sokabilecek nitelikte olmayan uyuşmazlıklar ve çözümleri ilgili tarafların ulusal egemenlik yetkisi içindedir.

Güvenlik Konseyi böyle bir tespit işlemi yapabilmek için BM Antlaşması'nın 29'uncu maddesi uyarınca, yardımcı organ niteliğinde “soruşturma komisyonları” kurabilir. Yapılacak bu soruşturmada, hem Güvenlik Konseyinin bu konuda yetkili olup olmadığı, hem de uyuşmazlığın çözüm yöntemleri belirlenir. Güvenlik Konseyi, böyle bir soruşturmayı, tarafların uyuşmazlıkların çözümlenmesi konusunda isteklerini kendisine sunmaları halinde yapabileceği gibi, kendiliğinden de yapabilir.

Uyuşmazlıkların barışçı yollarla çözülmesi konusunda, Güvenlik Konseyinin tarafları belli bir çözüme zorlayan herhangi bir hukuksal yetkisi mevcut değildir. Güvenlik Konseyinin, bu konuda zorlamaya varmayan, sadece tarafları ikna etme yöntemlerini kullanma yetkisine sahip olduğu görülmektedir.

Uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında BM Genel Kurulunun yetkisi ise, 35'inci maddenin 3'üncü fıkrasında yer alan, “Genel Kurulun kendisine sunulan sorunlar hakkında Anlaşmanın 11 ve 12'nci maddelerine göre hareket edeceği” hükmüdür. Bu maddelerde de, “sorunun Güvenlik Konseyi tarafından ele alındığı durumlar haricinde, BM Genel Kurulunun uluslararası barış ve güvenliği ilgilendiren sorunları görüşeceği, üyelere ve Güvenlik Konseyine önerilerde bulunabileceği” ifade edilmektedir.

Dolayısıyla, BM Genel Kurulu da, “sorunun Güvenlik Konseyince görüşülmekte olduğu durumlar haricinde, kökeni ne olursa olsun, bir sorunun barışçı yollar ile düzeltilmesini sağlayabilecek önlemleri tavsiye edebilmektedir.”

2.3.2 Uyuşmazlıkların Zorlayıcı Önlemlerle Çözülmesi

BM, uluslararası ilişkilerde güç kullanımını ilke olarak yasaklamıştır (BM Antlaşması Madde 2/3-4).⁵⁰ Güç kullanımına izin verilen iki istisnaî durum mevcuttur: BM Güvenlik Konseyi'nin kararı ve meşru müdafaa (Madde 51).⁵¹

Güç kullanımının bir çeşidi olan önleyici müdahalenin hangi koşullar altında meşru müdafaa ve hangi koşullar altında saldırgan bir politika sayılacağı somut kriterlere bağlanmak zorundadır. Aksi takdirde önleyici meşru müdafaa, saldırgan devletlerin kullanımına ve istismarına yol açabilecek bir kavram olma riski taşımaktadır. Bunun sonucunda da saldırgan devletler, bu kavram çerçevesinde kendilerine yapay bir yasal zemin oluşturarak saldırgan politikalarını önleyici bir savunma yöntemi olarak meşrulaştırmaya çalışacaktır. Bu da İkinci Dünya Savaşı'nın ardından elde edilen BM sisteminin çökmesi ve uluslararası güvenliğin yaygın güç kullanımı nedeniyle tehdit edilmesi sonucunu doğuracaktır.⁵²

Uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında Birleşmiş Milletler'in alacağı zorlayıcı önlemler, Antlaşmanın VII'nci bölümünde düzenlenmiştir. Zorlayıcı önlemlerin alınması hususu esas olarak Güvenlik Konseyinin görev ve yetkisine dâhildir. Güvenlik Konseyi, bu yetkisini kullanırken, Birleşmiş Milletler'in amaç ve ilkelerine uygun hareket etmek zorundadır. Bunun yanında, Birleşmiş Milletler üyeleri de Güvenlik Konseyinin zorlayıcı önlemlere ilişkin kararlarını kabul etmek ve uygulamak zorundadırlar.

⁵⁰ **BM Antlaşması Madde 2(3):** Tüm üyeler, uluslararası nitelikteki uyuşmazlıklarını, uluslararası barış ve güvenliğin ve adaleti tehlikeye düşürmeyecek biçimde, barışçı yollarla çözerler.

BM Antlaşması Madde 2(4): Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığa karşı, gerek Birleşmiş Milletler'in Amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmadan kaçınırlar.

⁵¹ **BM Antlaşması Madde 51:** Bu Antlaşmanın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler üyelerinden birinin silahlı bir saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek, bu üyenin doğal olan bireysel ya da ortak meşru müdafaa hakkına hâlel getirmez. Üyelerin bu meşru müdafaa hakkını kullanırken aldıkları önlemler hemen Güvenlik Konseyi'ne bildirilir ve Konsey'in işbu Antlaşma gereğince uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden tesisi için gerekli göreceği biçimde her an hareket etme yetki ve görevini hiçbir biçimde etkilemez.

⁵² ÖZDEMİR, Haluk, "Güvenliğe Yönelik Yeni Tehditler Bağlamında Önleyici Meşru Müdafaa Doktrini", *Savunma Bilimleri Dergisi*, Sayı 3, s.1-17, 2004.

Güvenlik Konseyi, yapacağı soruşturma sonucunda barışın tehdit edildiğine veya bir saldırı ile karşılaşıldığına karar verirse, Antlaşmanın VII’nci bölümünde kendisine verilen geniş yetkiler çerçevesinde, her şeyden önce “durumun kötüleşmesini önlemek” için, ilgili tarafları gerekli gördüğü geçici önlemlere uymaya davet eder, daha sonra “silahlı kuvvet kullanılmasını gerektirmeyen” önlemleri alır, tüm bu önlemlerin yeterli olmayacağını düşündüğü takdirde de, “silahlı kuvvet kullanılmasına” karar verebilir.

Güvenlik Konseyince, barışın tehdit edildiğinin, bozulduğunun ya da bir saldırı eylemi olduğunun saptanması halinde, zorlayıcı tedbirlerin derhal uygulanacağı anlaşılmamalıdır. Çünkü 39’uncu maddeye göre, Güvenlik Konseyi böyle bir durumda, barış ve güvenliği korumak ya da yeniden kurmak için “öğütlemelerde bulunmaya ya da zorlama önlemlerine gitmeye” yetkilidir. Bu düzenleme şekline göre, barış ve güvenliği korumak için öncelikle ilgili taraflara öğütlemelerde bulunmalıdır.

Güvenlik Konseyi, barışın tehdit edildiğini, bozulduğunu veya bir saldırı eyleminin varlığını saptamış ise, durumun ağırlaşmasını önlemek üzere, 39’uncu madde gereğince öğütlemelerde bulunmadan ya da alınacak önlemlere karar vermeden önce, Antlaşmanın 40’ıncı maddesi uyarınca ilgili tarafları “gerekli ya da öğüt verilmeye değer gördüğü geçici önlemlere” uymaya çağırabilir.

Güvenlik Konseyinin, hukuk açısından sadece bir öğütleme niteliğinde olan bu çağrısının ilgili taraflarca özenle göz önünde tutulması gerekir. Zira 40’ıncı maddenin son cümlesi, geçici önlemlerin yerine getirilmemesi halinde Güvenlik Konseyinin bunu “gereği gibi göz önünde tutacağını” belirtmektedir. Tarafların bu tür önlemlere uyma konusundaki isteksizliklerini ve tereddütlerini gidermek üzere de, Antlaşmanın 40’ıncı maddesinde; “Güvenlik Konseyinin bu tür geçici önlemlerine uymanın, ilgili tarafların iddialarında, durumlarında veya haklarında bir kayba yol açmayacağı” belirtilmiştir.

Barışçı çözüm yöntemlerinin yeterli olmayacağı düşünülen durumlarda, silahlı kuvvet kullanımını gerektirmeyen zorlayıcı önlemlere başvurmak mümkündür. Güvenlik Konseyi, kararlarını yürütmek için silahlı kuvvet kullanılmasını gerektirmeyen ne gibi önlemler alınması gerekeceğini tespit eder ve

bu önlemleri uygulamaya çağırabilir. 41’inci maddede yer alan silahlı kuvvet kullanılmasını gerektirmeyen önlemler;

- i. Ekonomik ve diplomatik ilişkilerin kesilmesi,
- ii. Haberleşme (Posta, telefon, telgraf, radyo, TV) ve ulaştırma (kara, deniz, hava, demiryolları) olanaklarının kısmen veya tamamen kesilmesi önlemleridir.

Belirtilen bu tür zorlayıcı önlemler maddede sınırlayıcı bir şekilde sayılmamıştır. Güvenlik Konseyi silahlı kuvvet kullanımını gerektirmeyen diğer zorlayıcı önlemlere de duruma uygun olarak karar verebilir. Silahlı kuvvet kullanımını gerektirmeyen bu tür zorlayıcı önlemlerine ilişkin çağrının emredici bir niteliği vardır. Bu nedenle çağrıya üyeler uymak zorundadırlar.

Güvenlik Konseyi, 41’inci maddedeki silahlı kuvvet kullanılmasını gerektirmeyen zorlayıcı önlemlerin yetersiz kalacağını düşünüldüğü veya bu tedbirlerin başarısız kaldığı durumlarda ise, Antlaşmanın 42’nci maddesi uyarınca, uluslararası barış ve güvenliği korumak veya yeniden tesis etmek için, yeterli olacak derecede “hava, deniz ve kara kuvvetleri birliklerinin kullanılmasını gerektirecek zorlayıcı önlemleri” alabilir. Barışa zorlama harekâtını oluşturan bu tür eylemlerin kapsamına; gösteriler, abluka tedbirleri ile Birleşmiş Milletler üyelerinin hava, deniz ve kara kuvvetlerince yapılacak başka hareketler de dâhildir.

2.3.3 Bölgesel Örgütlerin Durumu

Uluslararası barış ve güvenliğin korunması maksadıyla, bölgesel örgütler de kendi inisiyatiflerinde olarak, barış gücü harekâtı icra edebilirler. Ancak, BM Antlaşmasının 53’üncü maddesine göre, kolluk mahiyetinde bir kuvvet kullanmayı, zorlama tedbirlerini ve müdahaleyi içerecek harekâtlar için (*enforcement action*), Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nden yetki alınmış olması gerekir.

BM Antlaşmasının bölgesel düzenlemelere ilişkin esas kuralları VIII’nci Bölüm 52-54’üncü maddelerde yer almıştır. 52’nci Madde, bölgesel düzenlemelerin uluslararası barış ve güvenliğin sağlanabilmesi için gerekli olan ve Birleşmiş Milletler genel amaç ve ilkeleri ile uyum içinde olan faaliyetleri yapabileceğini belirtir. Aynı zamanda bu tür bölgesel organizasyon üyelerine bölgesel

anlaşmazlıkları çözümleyebilmek için her türlü çabayı gösterme yükümlülüğü getirmiş ve ancak ondan sonra Güvenlik Konseyine başvurabileceğini söylemiştir. Bölgesel örgütlerin tamamen bağımsız hareket etmelerini önlemek için 54'üncü madde hükmü getirilmiş bulunmaktadır.⁵³

Barış gücü teşkil etmek amacıyla, geçici (*ad hoc*) uluslararası bir örgütün de kurulması mümkün görülmektedir.⁵⁴ Örneğin, Çokuluslu Kuvvet ve Gözlemciler (*Multinational Force and Observers*) 1981'de Mısır ve İsrail arasında yapılan bir antlaşma ile uluslararası bir örgüt olarak teşkil edilmişti. Bu tür kuruluşlar ya da anlaşmalar yoluyla girişilen ya da tasarlanan eylemler hakkında Güvenlik Konseyine bilgi verilmesi de gerekmektedir.

Birleşmiş Milletler şemsiyesi altında icra edilen barış gücü harekâtlarında olduğu gibi, bölgesel örgütler eliyle icra edilen barış gücü harekâtlarında da BM Güvenlik Konseyi'nin yetki kararı, kuvvetlerin statü sözleşmesi, katılma anlaşmaları, kuvvet yönergesi gibi hukuki düzenlemelerin yapılmış olması gereklidir.

2.4 Barışı Destekleme Harekâtının Görevlendirilmesi

2.4.1 Hukuksal Dayanak

BM'nin askeri yaptırımları uygulamak amacıyla kullanacağı bir askeri gücü yoktur. Bu nedenle de bu tedbirlerin uygulanması için gerekli silahlı kuvvetleri 43'üncü maddeye göre, üye devletlerle yapacağı antlaşmalarla temin etmektedir.⁵⁵ 43'üncü madde, Güvenlik Konseyi ile silahlı kuvvet verecek devletler arasında kuvvet ve yardım hakkında antlaşma yapılması, bu antlaşmaların üye devletlerin anayasaları gereğince onaylanmasını ve Güvenlik Konseyi'nde müzakere edilmesini öngörmektedir.

Barışı Destekleme Harekâtı, genel olarak BM Antlaşması hükümleri çerçevesinde askeri kuvvetlere verilen görevleri ifade eder. Bu görevlerin yerine

⁵³ BOZKURT, *age*, s.82.

⁵⁴ PAZARCI, Hüseyin, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2000, s.315.

⁵⁵ BOZKURT, E., *Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı ve Körfez Krizi Örneği*, Atlas Kitabevi, Konya, 1996, s.40.

getirilmesi amacıyla başvurulacak harekâtlar ise esas olarak, “Barışı Koruma Harekâtı” ve “Barışı Zorlama Harekâtı” olarak iki bölüme ayrılır.

Barışı destekleme harekâtının bir bölümünü teşkil eden barışı koruma harekâtı, “acil durumlar karşısında geçici bir gereksinim” olarak görülmüş ve giderek bir Birleşmiş Milletler uygulaması halini almıştır. BM Antlaşmasında açık bir düzenleme yer almamış olmasına rağmen, Birleşmiş Milletler Antlaşmasının bazı hükümlerinin (1, 36, 39 ve 41’inci maddeler) Barışı Koruma Harekâtı konusunda yeterli hukuki dayanak sağladığı ileri sürülmektedir. Diğer bir deyimle, barışı koruma harekâtının, BM Antlaşmasında uyuşmazlıkların barışçı yollardan çözülmesine ilişkin VI’ncı Bölümü (1 ve 36’ncı maddeler) ile barışın tehdidi ya da bozulması ve saldırı eylemi halinde yapılacak zorlama hareketlerine ilişkin VII’nci Bölümü (39 ve 41’inci maddeler) arasında “bölüm altıbuçuk” olarak yer aldığı ve hukuki dayanak bulunduğu ifade edilmektedir.

Açıkça yazılı bir hukuksal kuralı bulunmayan Barışı Koruma Harekâtı, zaman içinde ortaya çıkan ihtiyaçlara göre özelliklerini geliştirmiştir. Uygulama ile gelişen bu özellikler zamanla birer gelenek (örf ve adet) kuralı haline gelmiş ve bu şekilde hukuksal bir değer kazanmıştır. Bugün, barışı koruma harekâtının yazılı kurallarının da oluşturulması çalışmalarının (Model Kuvvetlerin Statü Sözleşmesi, çatışma kuralları gibi) sürdürüldüğü görülmektedir. Barışı Zorlama Harekâtı ise, BM Antlaşmasının 42’nci maddesine dayanarak icra edilmektedir.

Böylece, kaynağını ve temel hukuki dayanağını BM Antlaşmasının özellikle VI’nci ve VII’nci bölümlerinde düzenlenen hükümlerden alan barışı destekleme harekâtının, BM tarafından görevlendirilmesinde hukuksal çerçevenin sırasıyla;

- i. BM Güvenlik Konseyinin yetki kararı (*enabling resolution*, ya da bazı istisnai durumlarda Genel Kurulun yetki kararı),
- ii. Görev talimatı (*mandate*),
- iii. Katılma anlaşmaları (*participation agreement*),
- iv. Kuvvetin statüsüne ilişkin anlaşma (*status of forces agreement*),
- v. Ülkelerin iç hukuklarına göre parlamento ya da hükümet onayı,
- vi. Kuvvet yönergesi (*force regulation*),

vii. Cari harekât usulleri (*standing operations procedure*) ve,

viii. Çatışma kurallarından (*rules of engagement*) oluştuğu görülmektedir.

Esas olarak, barışı destekleme harekâtı görevlendirme konusunda temel hukuki dayanak ya da otoriteyi öncelikle, BM Antlaşmasının hükümleri ve bunun yanında BM Güvenlik Konseyinin yetki kararı ve görev talimatı oluşturmaktadır. Bu nedenle, barışı koruma ya da zorlama harekâtına katılmaya ilişkin iç hukuka göre alınan kararlar ve ilgili ülkeler arasında yapılan anlaşmalar, BM Güvenlik Konseyinin vereceği yetki kararına ve görev talimatına uygun olmalıdır.

BM Güvenlik Konseyi, öncelikle 1/1 ya da 36'ncı madde hükümlerine dayanarak, uluslararası barışın korunması için gerekli gördüğü tedbirlere uyulmasını istemektedir. Barışın tehdit edildiğini, bozulduğunu veya bir saldırı eyleminin varlığını saptadığı takdirde de, durumun ağırlaşmasını önlemek için, 39'uncu madde hükmü gereğince öğütlemelerde bulunmadan ya da alınacak önlemlere karar vermeden önce, 40'ıncı madde uyarınca ilgili tarafları “gerekli ya da öğüt verilmeye değer gördüğü geçici önlemlere” uymaya çağırabilir.

Antlaşma, geçici önlemlerin neler olabileceği konusunda bir hüküm içermemekle beraber, Güvenlik Konseyinin uygulamalarına göre bu tür geçici önlemler;

i. Silahlı çatışmanın durdurulması,

ii. Durumu kötüleştirecek zararlar karşılık hareketlerinin yasaklanması, böyle hareketlere başvurulmuş ise bunların kaldırılması,

iii. İşgal edilen topraklardan silahlı kuvvetlerin geri çekilmesi,

iv. Çatışan grupların birbirinden ayrılması ve gözlemcilerin gönderilmesi,

v. Belirli bölgelerde uluslararası denetimin kabulü, şekillerinde de olabilir.

Güvenlik Konseyinin, hukuk açısından sadece bir öğütleme niteliğinde olan bu çağrısının ilgili taraflarca özenle göz önünde tutulması gerekir. Zira 40'ıncı maddenin son cümlesi, geçici önlemlerin yerine getirilmemesi halinde Güvenlik Konseyinin bunu “gereği gibi göz önünde tutacağını” belirtmektedir. Antlaşmanın 40'ıncı maddesi de tarafların bu tür önlemlere uyma konusundaki isteksizliklerini ve

tereddütlerini gidermek üzere; “Güvenlik Konseyinin bu tür geçici önlemlerine uymanın, ilgili tarafların iddialarında, durumlarında veya haklarında bir kayba yol açmayacağını” belirtmiştir.

2.4.2 Barışı Koruma Kuvvetlerinin Görevlendirilmesi

BM Antlaşmasının hükümleri, barış ve güvenliğin sağlanmasında hukuki açıdan asıl sorumluluğu Güvenlik Konseyine vermiştir. Güvenlik Konseyi bu sorumluluğunu yerine getirirken, BM Antlaşmasının amaç ve prensiplerine uygun hareket etmek zorundadır. Bu şekilde teşkil edilen bir barışı koruma kuvveti, Birleşmiş Milletler Örgütünün bir alt organı olarak kabul edilir. Barışı koruma kuvvetleri esas itibarıyla Güvenlik Konseyi tarafından kurulmakla birlikte, istisnai duruma göre Genel Kurul tarafından da görevlendirilebilir.

Güvenlik Konseyi bir barış gücü harekâtına izin vermiş ise onun hukukiliği konusunda pek şüphe doğmaz. Çünkü Konsey bir devlete karşı zorla yaptırım harekâtına izin verebiliyorsa, bir devlete karşı kuvvet kullanmayı gerektirmeyen bir barış gücü harekâtına evleviyetle izin verebilecektir. Buna ilaveten Genel Kurul tarafından yetkili kılınmış bir barış gücü harekâtı eğer üç kritere uygunsa hukuki olarak kabul edilir;⁵⁶

- i. Güvenlik Konseyi aynı anda bu konuyu görüşmüyorsa,
- ii. Barışı Destekleme Harekâtı ancak Genel Kurulun tavsiyesi sonrası başlatılmışsa,
- iii. Barış gücü hakkında, toprakları üzerine barış gücü yerleştirilecek devletin onayı veya talebi var ise.

2.4.2.1 Güvenlik Konseyi Tarafından Görevlendirilme

Güvenlik Konseyine uluslararası barış ve güvenliği sağlamak için barışı koruma kuvveti kurma hususunda yetki verebilecek nitelikteki hükümlerden biri 1’inci maddenin 1’inci bendinde yer alır. Bu madde, uluslararası barışın karşılaşıcağı

⁵⁶ AREND, Anthony Clark / BECK, Robert, **International Law and the Use of Force**, 1993, s.68.

tehditleri önlemek ve uzaklaştırmak üzere, BM teşkilatına etkin kollektif önlemler alma görevini yüklemektedir.

Bu güne kadar BM barışı koruma harekâtlarının, bunalım bölgelerinde genellikle çatışma çıktıktan sonra yapıldığı göz önüne alınırsa, barışı koruma kuvvetlerinin bu maddeye göre “önleyici şekilde konuşlandırılmasının” gerekliliği açıkca anlaşılabilir. Dolayısıyla, önleyici görev üstlenecek bir barışı koruma kuvvetinin, kollektif tedbir kapsamında, Antlaşmanın 1/1 nci maddesi esas alınarak oluşturulması mümkün görülmektedir.

Burada, 1’inci maddede belirtilen etkili kolektif tedbir ile 2’nci maddedeki zorlama tedbiri arasında fark vardır. Bu maddedeki kolektif tedbir devletlerin egemenlik alanlarını zedelemeyen, Antlaşmanın 2’nci maddesinin 7’nci bendindeki zorlayıcı tedbir (VII’nci Bölüme atıf hükmü) niteliğini taşıyan bir kollektif uygulama, devletlerin egemenlik alanına giren içişlerine de karışabilir.

Güvenlik Konseyine barışı koruma kuvveti teşkil etme yetkisi veren diğer bir hüküm 36’ncı maddede yer almaktadır. Burada, “Güvenlik Konseyinin, sürmesi uluslararası barış ve güvenliği tehdit edebilecek nitelikteki bir uyuşmazlık ya da benzer bir durumun gelişmesinin her hangi bir aşamasında, uygun düşen düzeltme yollarını veya yöntemlerini öğütleyebileceği” belirtilmektedir. Örneğin, Kıbrıs olayı üzerine kurulan BM Barışı Koruma Kuvveti UNFICYP (*United Nations Peacekeeping Force in Cyprus*), Güvenlik Konseyinin 4 Mart 1964 tarih ve 186 sayılı kararıyla, Kıbrıs’taki durumun uluslararası barış ve güvenliği tehdit edebilecek nitelikte görülmesi üzerine kurulmuştur.

Antlaşmanın 39’uncu maddesi de, “Güvenlik Konseyine, barışın tehdit edildiğinin, bozulduğunun veya bir saldırı eyleminin vuku bulduğunun tespitinden sonra, uluslararası barış ve güvenliğin korunması veya yeniden tesisi için öğütlemelerde bulunma” yetkisi vermektedir. Güvenlik Konseyi, Antlaşmanın 41 ve 42’nci maddelerinde belirtilen zorlayıcı tedbirlere başvurmadan önce, belirtilen bu öğütleme yetkisine dayanarak, bir BM barışı koruma kuvvetinin kurulmasını önerebilir (Örneğin, Güvenlik Konseyi, Kore’de uluslararası barışın bozulduğunu saptadıktan sonra, saldırgana karşı harekete geçecek bir kuvvet kurulması konusunda tavsiye kararı almıştır).

Güvenlik Konseyi, Antlaşmanın 40'inci maddesine göre, “durumun kötüleşmesine ya da ağırlaşmasına engel olmak üzere, öncelikle ilgili tarafları gerekli ve istenilir nitelikte gördüğü geçici tedbirlere başvurmaya çağırabilir”. Bu geçici önlemler, Antlaşmaya göre, “tarafların haklarını, iddialarını ve durumlarını zedelemmez.” Uygulamada geçici tedbir olarak, olayların niteliğine göre; çatışmanın durdurulması, ateşkes yapılması, birliklerin geri çekilmesi, çatışan grupların birbirinden ayrılması, tampon bölge kurulması gibi önlemlere başvurmuştur. İşte 40'inci maddede belirtilen bu geçici tedbirler kapsamında, gözlemci grupların ve hafif silahlı barışı koruma birliklerinin görevlendirilmesi mümkün görülmektedir. Antlaşmanın 41'inci maddesi ise, Güvenlik Konseyine “kararlarını uygulamak için, silahlı kuvvet kullanılmasını gerektirmeyen önlemleri alma ve BM üyelerini bu önlemlere uymaya davet etme yetkisi” vermektedir.

Sınır devriyesi veya tampon bölge görevi üstlenmiş bir BM kuvvetinin, gergin durumu yatıştırabilecek bir önlem olarak düşünülmesi, dolayısıyla, bu tür kuvvetlerin 41'inci madde kapsamında teşkili mümkündür. Böyle bir görev üstlenmiş barışı koruma kuvvetinin, kendini savunma amacıyla sınırlı olarak silah kullanması, onun barışı koruma kuvveti olma ya da muharip olmama özelliğini değiştirmez.

2.4.2.2 Genel Kurul Tarafından Görevlendirme

Uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında asıl sorumluluk Güvenlik Konseyine ait ise de, Antlaşmanın birçok hükmü Genel Kurula, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında, işbirliğinin genel prensiplerini tetkik etme ve bu prensipler hakkında önerilerde bulunma yetkisi verdiği için, Genel Kurul da, bir barışı koruma kuvvetini teşkil edebilir ve bu kuvvetin komutası, kuruluş ve görevlerine ilişkin hususları belirleyebilir. Bu konuda öncelikle, Antlaşmanın 1'inci maddesinde, “barışın uğrayacağı tehditleri önlemek ve uzaklaştırmak üzere, etkin kolektif tedbirlerin alınması ile Birleşmiş Milletlerin uluslararası barış ve güvenliği koruma amacının gerçekleşebileceği” belirtildiği için, Genel Kurulun da öngörülen bu kolektif tedbirleri alıp alamayacağı hususu tartışılmış ve Barış İçin Birleşme Kararında da benimsendiği gibi, Genel Kurulun bu yetkiye sahip olduğu görüşü kabul edilmiştir. Nitekim barış için birleşme kararında; uluslararası barış ve

güvenliğin sağlanmasında sadece Güvenlik Konseyininin değil, genel olarak BM Teşkilatının sorumluluğuna işaret edilerek, “Barışın tehdidi, bozulması ya da saldırı halinde gerekirse silahlı kuvvet kullanılması da dâhil, Genel Kurul’un uygun kollektif önlemleri üyelere öğütlemek için sorunu derhal ele alacağı” belirtilmiştir.

10’uncu maddedeki; “Genel Kurul, organlardan herhangi birinin görev ve yetkisine ilişkin bütün sorunları ya da işleri görüşebilir ve öğütlemelerde bulunabilir” hükmü ile 11’inci maddedeki; “Genel Kurul, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını ilişkin işbirliğinin genel ilkelerini inceleyebilir ve bu ilkeler konusunda öğütlemelerde bulunabilir” hükmü de Genel Kurulun bir barışı koruma kuvveti görevlendirebilmesine olanak vermektedir. Ancak, bu öğütleme yetkisi, Güvenlik Konseyinin sorunla ilgilenmediği durumla sınırlanmıştır.⁵⁷

Bu bağlamda, 11’inci maddenin 2’nci fıkrasında yer alan; “bir harekâtı gerektiren her türlü sorunun Güvenlik Konseyine havale edileceği” hükmü, Genel Kurulca yapılacak öğütlemelerde, sorunun Güvenlik Konseyine havale edilmesinin gerekip gerekmediği şeklide tartışmalara yol açmıştır.

Bu duruma ilişkin, Uluslararası Adalet Divanı’nın 20.7.1962 tarihli kararında; “uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında asıl sorumluluğun, Güvenlik Konseyine ait münhasır bir sorumluluk olmayıp asli bir sorumluluk olduğu, Genel Kurulun da uluslararası barış ve güvenlikle ilgilenmek zorunda olduğu” belirtilmiş ve ayrıca “Güvenlik Konseyine havale edilmesi gerektiği belirtilen durumun sadece bir zorlama harekâtı durumu olduğu” açıklanmıştır. Antlaşmanın 14’üncü maddesinin de, Genel Kurula, “uluslararası dostluk ilişkilerine zarar verebilecek nitelikte, kökeni ne olursa olsun, herhargi bir durumun barışçı yoldan düzeltilmesini sağlayacak tedbirlerin alınmasını öğütleme yetkisi” verdiği görülmektedir.

Sonuç olarak; Genel Kurulun, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında tali bir sorumluluğu olduğu, Güvenlik Konseyinin sessiz kalması veya veto sebebiyle işlemez hale gelmesi durumunda, barışı koruma kuvveti teşkil edebileceği anlaşılmaktadır.

⁵⁷ Birleşmiş Milletler Antlaşması, **md.12/1**.

2.5 BM Barışı Destekleme Harekâtının Ortak İlkeleri

BM Örgütünün amaçlarını açıklayan I'inci maddenin I'inci fıkrasında; “Uluslararası barış ve güvenliği korumak ve bu amaçla barışın uğrayacağı tehditleri önlemek ve bunları boşa çıkarmak, saldırı ya da barışın başka yollarla bozulması eylemlerini bastırmak üzere etkin ortak önlemler almak ve barışın bozulmasına yol açabilecek nitelikteki uluslararası uyuşmazlık veya durumların düzeltilmesini ya da çözümlenmesini barışçı yollarla, adalet ve uluslararası hukuk ilkelerine uygun olarak gerçekleştirmek” olduğu belirtilmiştir.

BM sisteminin oluşmasında en etkin kaynağı, uluslararası antlaşmalar oluşturmaktadır. Çünkü uluslararası hukuk bakımından BM örgütünün kurucu metni de bir antlaşmadır. BM Sisteminde temel ilke, devletler arası uyuşmazlıkların⁵⁸ barışçı yollarla çözülmesidir. BM Antlaşmasının birçok hükmü bu ilkeye yer verir. Örneğin Giriş bölümünde, BM üyelerinin “milletlerarası barış ve güvenliğin muhafazası için kuvvetleri birleştirip”, “müşterek menfaatlerin icapları dışında silah kullanılmasını sağlayan prensipleri kabule ve usulleri tesise” kararlı oldukları ifade edilmiştir.⁵⁹

Temeli BM Antlaşmasına dayanan barışı destekleme harekâtları konusunda, özellikle 1956 yılında Süveyş bölgesinde görevlendirilen UNEF-I barışı koruma kuvveti görevinden itibaren günümüze kadar uzanan uygulamalar, barışı destekleme harekâtlarında ortak temel hukuksal ilkeleri meydana getirmiş ve bu konuda uluslararası kamuoyunda geniş ve kapsamlı bir görüş birliği oluşmuştur.

Bu temel ilkelerden en önemlileri; “ev sahibi ülkenin rızası”, “kendini savunma hariç kuvvet kullanmama ilkesi”, “tarafsızlık” ve “iç işlere karışmama” ilkeleridir. Barışı destekleme harekâtı ortaya çıkışından itibaren bu ilkeler etrafında gelişen bir uygulama olmuştur. BM Güvenlik Konseyi tarafından yetkilendirilecek bir barışı destekleme harekâtının başarılı olabilmesi, ancak ortak temel ilkelere uyularak mümkün olabilir.

⁵⁸ Milletlerarası bir uyuşmazlığın çıkış nedeni, sosyal, ekonomik, siyasal veya askeri konularda farklı isteklere sahip devletler arasındaki çekişmelerdir (ÇAYCI, age, s.6).

⁵⁹ BOZKURT, Enver, **Devletler Hukuku**, Asil Yayıncılık, Ankara, 2007, s.299.

2.5.1 Rıza İlkesi

Gerek barışı koruma harekâtı gerek zorlama harekâtının hemen hemen bütün tanımlarında, rızanın varlığı ya da yokluğu temel bir tanımlayıcı unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer bir anlatımla, rızanın bu iki tip harekâtı ayıran en önemli unsurların başında geldiği söylenebilir.

Barışı koruma harekâtları; devletlerin onayı veya talebi ile yapıldığından, Güvenlik Konseyinin izin vermesi gereken ve kuvvet kullanımı içeren veya zorla yaptırım sayılan türden harekâtlar grubuna girmezler.⁶⁰ Zaten barışı koruma harekâtını, zorlama harekâtından ayıran en önemli nitelik, katılan devletlerin ve uyuşmazlığın taraflarının rızasına dayanmasıdır.⁶¹ Bu kuvvetin meşru müdafa dışında kuvvet kullanma yetkisi yoktur.⁶²

Rızanın, barışı koruma harekâtının yasallığını sağlayan bir ilke olduğunun kavranabilmesi için, zorlama harekâtında⁶³ rızanın aranmazlığı hususu üzerinde biraz durmakta yarar bulunmaktadır.

Uluslararası hukuk ve uluslararası ilişkiler açısından bir saldırı söz konusu olduğunda, saldırgan devletin topraklarının dokunulmazlık hakkını kaybetmesi gibi, aynı şekilde saldırıya uğrayan devletin de, uluslararası barış ve güvenliğinin sağlanması için, Birleşmiş Milletler tarafından yapılacak bir harekâta katlanması zorunludur.⁶⁴

Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 43'üncü maddesinde üye devletlerin Birleşmiş Milletler harekâtını kolaylaştırmak üzere, özel antlaşmalar yapmak suretiyle geçit hakkı tanımayı ve diğer kolaylıkları sağlamayı yükümlenmiş bulunduklarını belirtmektedir. Bu güne kadar bu tür özel antlaşmalarının yapılmamış bulunması, üyelerin harekâta katlanma zorunluluğunu ortadan kaldırmamaktadır.⁶⁵

⁶⁰ AREND / BECK; **age**, s.67.

⁶¹ Fakat barış gücünün uygulandığı alanda mahalli düzeyde otorite boşluğu nedeniyle kaos, karmaşa, açlık, silahlı çatışma vb. bulunması halinde zorlama harekâtı uygulanabileceği belirtilmektedir. (ÇAYCI, “**Barışı Destekleme Harekâtı**”, s.37)

⁶² ÇAYCI; **age**, s.33.

⁶³ Birleşmiş Milletler Antlaşması; **md. 39, 41 ve 42.**

⁶⁴ Birleşmiş Milletler Antlaşması, **md. 2/5, 25 ve 49.**

⁶⁵ BOWETT, D. W., **United Nations Forces**, A Legal Study of United Nations Practice, London, 1969, s. 118.

Ancak, BM Antlaşmasının VII'nci Bölümünde yer alan 39 ve 40'inci maddeleri çerçevesinde yapılan bir barışı koruma harekâtı dâhil, tüm barışı koruma harekâtları ilgili tarafların ve ev sahibi ülkenin rızasına dayanır. Somali'de ve Eski Yugoslavya'da icra edilen barışı koruma harekâtları (UNOSOM-I ve UNPROFOR) da bu şekilde rızaya dayandırılmıştır.

Güvenlik Konseyinin uyuşmazlıkların barışı yollardan çözümlenmesine ilişkin bütün kararları, tarafların özenle dikkate alması gerekse bile, esasen tavsiye niteliğindedir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu da, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasına ilişkin konularda, üye devletlere sadece tavsiyelerde bulunabilmektedir. Bu nedenle, barışı koruma harekâtının rızaya dayanması doğaldır.

Uyuşmazlığa taraf olanların rızaları, geniş anlamda kuvvetin görev talimatını ve görevin yerine getirilmesine ilişkin talimatta açıklanan yöntemleri de kapsar. Bu nedenle görev talimatında yapılabilecek bir değişiklik de, uyuşmazlıkta taraf olanların rızaları ile mümkün olabilir.

Rıza, esas itibarıyla ilgili devletin egemenlik hakkından bu çerçevede feragat ettiğini gösterir. Bu nedenle, ev sahibi ülkenin rızasını geri alması halinde⁶⁶ barışı koruma kuvvetinin, artık rızasını esirgeyen devletin ülkesinde konuşlandırılması uluslararası hukuk açısından mümkün olamaz.

Hükümetin rızasını geri almasına karşın, barışı konuna kuvvetinin görevine devam etmesi fiilen de mümkün değildir. Niteliği gereği sınırlı bir güce sahip bir kuvvetin, etkin bir hükümete karşın başarılı olması düşünülemez. Zayıf hükümetlerin dahi çeşitli siyasal desteklerle barışı ve koruma kuvvetini engellemesi oldukça kolaydır.⁶⁷

⁶⁶ Örneğin Mısır, ülkesinde konuşlandırılan UNEF-I'e gösterdiği rızayı 1967 yılında geri almıştır. Bunun üzerine Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri U.Thant, UNEF'i derhal geri çağırıştır. Bu uygulama aceleyle getirilmiş katı bir karar olarak değerlendirilmiştir. Bazı yazarlar U.Thant'ı Mısır'ın kararını geri alması veya yumuşatılmasını sağlama yönünde çaba sarf etmemekle suçlamışlar, böyle bir çabanın 1967 yılı savaşını engelleyebileceğini ileri sürmüşlerdir. Ancak tartışma konusu yapılan husus, kuvveti kabul eden devletin rızası hilafına konuşlandırılacağı hususu üzerinde olmamıştır. UNEF'in geri çekilmesinin yerindeliğine işaret edecek diğer bir görüş, katılımcı ülkelerin birliklerinin Mısır'ın rızasına aykırı olarak bölgede tutulmasına izin vermeyecekleri düşüncesidir.

⁶⁷ BOWETT; *age*, s. 414.

Geri alınan rızaya karşın, barışı destekleme kuvvetinin konuşlandırılmasına devam edilmesi görev emrinin zorlama harekâtına dönüştürülmesi ile mümkün olabilir. Görev emrinin bu yönde değiştirilmesi kuramsal olarak mümkün olmakla birlikte, uygulama olanağı çok zayıftır. Başarılı bir zorlama harekâtı için kuvvetin yeniden teşkil ve teçhizi gereklidir. Katılımcı ülkelerin, barışı destekleme görevleri için gönderdikleri birliklerin zorlama harekâtında kullanılmasına izin vermeleri olasılığı zayıftır. Diğer taraftan, görev talimatında yapılabilecek kötü değişiklik olasılıkları, katılımcı ülkelerin gelecekte icra edilebilecek barışı koruma harekâtlarına iştirak etme yönündeki isteklerini olumsuz şekilde etkileyebilecektir.⁶⁸

Rıza unsuru, barışı destekleme kuvvetlerinin görevlerine ilişkin her hareketinin genel kabul görmesi olarak değil, barışı korumaya yönelik çabalara hoşgörü gösteren ve iş birliğini sağlayacak çoğunluğu temsil eden genel kamu tutumu olarak anlaşılmalıdır.

Sonuç olarak, Birleşmiş Milletler harekâtında ilgili tarafların rızaları esas alınıyorsa, barışı koruma harekâtından bahsedilecek, tarafların rızalarının önemli olmadığı durumlarda ise, ancak zorlama harekâtı icra edilebilecektir. Bu nedenle, belirleyici unsur olan rızanın harekât boyunca elde tutulması gereklidir. Bununla birlikte tarafların rızalarının elde edilmesinde, hatta bir barışı koruma kuvvetinin yardım için istenmesini sağlamak üzere uyuşmazlıkta taraf olanlara dengeli ve yumuşak, bir baskının uygulanabileceği de söylenebilmektedir.⁶⁹

2.5.2 Kuvvet Kullanmama İlkesi

Barışı destekleme harekâtı Birleşmiş Milletler Antlaşmasının yedinci bölümünün 42'nci maddesine dayalı zorlama harekâtından tamamen farklıdır. Birleşmiş Milletler Eski Genel Sekreteri General Hammarskjöld barışı korumayı askeri olmayan fakat yalnız askerlerin yenine getirebileceği bir harekât olarak yorumlamaktadır. Barışı destekleme harekâtının özünde askerin bir savaş unsuru olmaktan ziyade, barış için bir katalizör olarak kullanılması düşüncesi yatar. Bu

⁶⁸ WHITEMAN, M., *Digest of International Law*, Volume 12, Washington DC 1971.

⁶⁹ KNOL, N. S., *UN Peacekeeping: Why Not*, *Netherlands International Law*, vol. XXXV, Dordrecht, Martinus Nijhoff Publishers, 1988., s. 325.

nedenle, barışı koruma harekâtı zorlama harekâtının karşıtıdır. Barışı koruma personeli bu yoruma uygun olarak, “düşmanı olmayan asker” olarak tanımlanır.⁷⁰

Taraflardan bir veya bir kaçına karşı kuvvet kullanılması, rızanın geri alınmasına ve bunun sonucunda meşruluğunu kaybeden harekâtın sona erdirilmesine yol açabilir. Dolayısıyla, kuvvet kullanmama ilkesinin, rıza ve tarafsızlık ilkeleri ile karşılıklı ve yakın ilişkisi bulunmaktadır.

Ancak, kuvvet kullanmama ilkesinin, barışı koruma birliklerini kendini savunma hakkından yoksun kılacağı söylenemez. Barışı koruma kuvveti askerleri kural olarak hafif silahlar taşırlar ve hafif silahları, beyaz araçları, mavi miğferleri ile muharip bir askerden ziyade, bir polis gücü gibidirler. Gözlemciler, ilgili tarafların rızası ve işbirliği çerçevesinde faaliyetlerini yürütürler. Gözlemcilerin görev bölgelerinde korunmaları sorumluluğu ilgili taraflarca üstlenilmektedir.

Kongo’daki BM harekâtı (ONUC) sırasında, muhalif Kongo Ulusal Ordusunun kamu düzeni ve otoritenin sağlanmasında tehdit oluşturduğunun görülmesi üzerine, kuvvet kullanılarak silahlarından arındırılması önerilmiş, ancak BM Genel Sekreteri Hammarskjöld, “silahsızlandırma amacıyla kuvvet kullanma” yönündeki bu öneriyi kabul etmemiştir. Kongo’daki durumun iç savaşa doğru kötüleşmesi ve Başbakan Lumumba’nın öldürülmesinden sonra doğan iç savaş tehlikesini önlemek üzere, ONUC’a “son çare olarak kuvvet kullanma” yetkisi verilmiştir. Uluslararası Adalet Divanı da, kuvvet kullanma yetkisinin bu şekilde genişletilmesi durumunu zorlama harekâtı niteliğinde değerlendirmemiştir.

Barış gücü hiçbir zaman kuvvete ilk başvuran taraf olamaz.⁷¹ Geleneksel barışı koruma faaliyetlerinde kuvvet kullanmama ilkesine genellikle uyulduğu ve özellikle tarafların iş birliği gayesinde başarılı sonuçlar elde edildiği anlaşılmaktadır.

Birleşmiş Milletler Kıbrıs Barışı Koruma Kuvveti (UNFICYP) tarafından ve UNEF harekâtına katılan kuvvetler tarafından da uygulanan, “kuvvete ancak kendini savunma halinde son çare olarak başvurulması” (ONUC Harekâtı hariç) aşağıdaki hâllerde mümkün görülmektedir;

⁷⁰ ALLEN, W., **Peacekeeping and Peace Enforcement Operations**, Military Review, vol. LXXIII, no. 10., October, 1993. s. 54.

⁷¹ BOZKURT; **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı**, s.81.

- i. Kendilerine yönelik bir silahlı saldırı söz konusu ise,
- ii. Görev yerlerinden çekilmeye zorlanmaları ya da görevlerinin icraasının şiddet kullanılarak engellenmesi durumunda,
- iii. BM kontrol noktaları, bina ve araçlarına yönelik silahlı saldırı halinde,
- iv. Silahlı saldırıya uğrayan diğer BM personelinin korunması maksadıyla,
- v. Silahların zorla alınmak istenmesi, kaçırılmak ve tutuklanmak istenmesi durumunda, olay yerindeki BM kuvveti komutanının emriyle kuvvet kullanılabilir.

Kendini savunma hariç kuvvet kullanmama ilkesi, geleneksel barışı koruma harekâtı için yasal bir koşul olmakla birlikte, bazı zorluklar da doğurmaktadır.⁷² Özellikle, hafif silahlı barışı koruma kuvvetlerinin Somali ve Bosna-Hersek'te aciz durumda görünmesi, kuvvet kullanmama ilkesinin harekâtı kısıtladığı görüşüne yol açmıştır.

Kendini savunma amacıyla kuvvet kullanmanın usulü de önem taşır. Çok yakın bir hayati tehlike söz konusu olduğunda veya bir zaiyat meydana gelmiş ise ve görev talimatının uygulanmasının engellendiği hallerde, barış gücü personeli tehlikenin önlenmesi veya saldırganın ele geçirilmesi için en az zarar verecek şekilde derhal ateş açabileceği gibi, geniş anlamda kendini savunma kuralı çerçevesinde uygun gördüğü kuvveti (sırayla ses veya ışıkla ikaz, havaya uyarı ateşi, aydınlatma mermisi atışı, sis bombası dâhil yakına ateş, hedef gözeterek ateş) kullanılabilir.⁷³

Çeşitli siyasî görüşlerle zorlama harekâtına ilişkin kararların alınamadığı durumlarda, barışı koruma harekâtı şayet bir alternatif harekât olarak kararlaştırılmış ise, bütün sakıncalarına karşın, belli ölçülerde ve çok dikkatli bir şekilde kuvvet kullanma yetkisi verilmesi gerekecektir. Aksi takdirde barışı koruma harekâtı etiketi ile icra edilecek büyük askeri faaliyetlerin, uyuşmazlık ve başarısızlık batağına saplanması kaçınılmaz olacaktır.⁷⁴

⁷² KNOL; kuvvet kullanımı üzerindeki aşırı sınırlamanın barışı koruma faaliyetlerine ve etkinliğine zarar verdiğine, günümüz çatışma tekniklerinin değişimi karşısında, kuvvet kullanımına ilişkin gereksiz ve aşırı sınırlamalardan kaçınılması gerektiğine işaret etmektedir. KNOL, s. 325.

⁷³ NALCIOĞLU; *age*, s.35.

⁷⁴ ROBERTS, A., "The Crisis in UN Peacekeeping", *Survival*, vol, 36, No. 3, Autumn, 1994, s. 105.

2.5.3 Tarafsızlık İlkesi

Barışı destekleme harekâtlarında “tarafsızlık” vazgeçilemeyecek temel bir ilkedir. Barışı destekleme harekâtına yasallık kazandıran rızanın mevcudiyeti, özellikle kuvvet kullanmama ilkesi ile birlikte tarafsızlık ilkesi gözetilerek sağlanır. Bu üç ilke son derecede yakın ilişkili olup, karşılıklı olarak etkileşim halindedirler. Tarafsızlığın, bu ilkelerin yanında barışı koruma görevlerinin düzenli ve etkin bir şekilde yürütülmesi için son derece önemli olan iş birliğinin sağlanması açısından da önemli işlevleri bulunmaktadır.⁷⁵

Tarafsızlık ilkesi; uyuşmazlığa taraf olanlardan herhangi bir şekilde birinin lehine diğerinin aleyhine sonuç doğurabilecek veya birinin çıkarlarını diğer tarafa üstün tutacak uygulamalardan kaçınmayı gerektirir. Tarafsızlık, harekâtın bütün aşamalarında mevcut olmalı ve kuvvetin kuruluşunda, görev talimatının oluşturulmasında, üst yönetimde ve en uçtaki uygulayıcıların faaliyetlerinde daima göz önünde tutulmalıdır. UNEF dâhil barış gücü harekâtlarının ilk yıllarından itibaren, tarafsızlık ilkesinden hareket edilerek, Güvenlik Konseyinin daimi üyelerinden ve uyuşmazlığın çıktığı bölgeye komşu ülkelerden veya çeşitli nedenlerle tarafsızlığı konusunda kuşku uyandıran ülkelerden kuvvetin teşkili için birlik alınmamasına çaba gösterilmiştir. Bu şekilde teşkil edilen kuvvetlerin barışın korunmasına ilişkin görevlerini tarafsız bir şekilde yürütmeleri yanında, görevlilerinde tarafsız hareket ettiklerini göstermeleri de gerekmektedir.

Kesin bir tarafsızlığın korunması harekâtın başarılı olabilmesi için şarttır. Bu nedenle tarafsızlık, harekâtın bütün düzey ve aşamalarında mevcut olmalı, kuvvetin kuruluşundan görev talimatının formüle edilmesine, yönetiminden en uçtaki uygulayıcıların bütün faaliyetlerine hâkim kılınmalıdır.⁷⁶ Aksi halde, barışı koruma kuvveti, tarafların güvenini kazanamaz ve görevi güçleşir. Barışı koruma hareketinin yasallığı, ilgili taraflara ait rızanın mevcudiyeti ve kuvvet kullanmama ilkesinin yanında tarafsızlık ilkesi gözetilerek sağlanabilir. Dolayısıyla, barış gücünde görevli personel, klasik muharebe görevi yapan bir askerin psikolojisinden uzak olmalıdır.

⁷⁵ DOBBIE, C. A., “Concept for Post-Cold War Peacekeeping”, *Survival*, Vol. 36, No. 3, Autumn, 1994, s.126.

⁷⁶ DOBBIE; *age*, s. 133-135.

2.5.4 İç İşlere Karışmama İlkesi

İç işlerine karışmama ilkesi, egemenlik hakkının ve devletlerin egemen eşitliği ilkesinin doğal sonuçlarından birisidir. Barışı koruma harekâtı unsurları ev sahibi ülkenin iç işlerine asla karışmamalıdır. Dolayısıyla, harekât sırasında ve harekât sonrasında, uluslararası barış ve güvenliğin korunması veya sağlanması ile bağdaşmayan tedbirlerden kaçınılmalıdır. İç işlere karışmama ilkesi, bu nedenle BM Antlaşmasında da özenle korunmak istenmiş ve prensipler ile ilgili 2'nci maddesinde düzenlenmiştir. Ancak iç işlere karışmama ilkesi, Birleşmiş Milletler Antlaşmasının VII'nci Bölümünde öngörülen zorlama tedbirlerinin uygulanmasına engel oluşturmamaktadır.⁷⁷

Barışı koruma harekâtlarında genel kural, özü itibarıyla devletin ulusal yetkisi içinde bulunan işlere karışılmamasıdır. Ancak barışı koruma kuvveti uyuşmazlıkta, belli bir antlaşmaya dayanılarak o devletin ülkesinde bulunduğu ve bulunmasını gerektiren uyuşmazlığın barış ve güvenliği tehdit eden uluslararası bir nitelik kazanmış bulunduğu gözden uzak tutulmamalıdır. Bu nedenle barışı koruma kuvvetinin, yetkili organın verdiği görevleri yerine getirmek için yürütmek zorunda olduğu faaliyetlerin iç işlere karışma itirazı ile engellenmesi mümkün değildir. Örneğin iki devlet arasında tampon görevi alan barışı koruma birliğinin, sınırları kapamak ve bu sınırlardan yasal olmayan geçişleri önlemek gibi gerekli eylemlere başvurmasında iç işlere karışmama ilkesinin ihlal edildiğini söylemek olanaksızdır. Harekâtın özü itibarıyla ulusal yetki alanına girmeden yürütülmesinde kullanılacak ölçüt, kuvvetin kendi güvenliğinin korunması ve uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması gerekliliğidir.⁷⁸

Uluslararası çatışmaların yanında iç çatışma hallerinde de barışı koruma harekâtı söz konusu olabilir. Ancak, iç çatışma hallerinde barışı koruma harekâtının söz konusu edilebilmesi için, çatışmanın uluslararası bir nitelik taşıması gereklidir. Çatışmanın uluslararası nitelik taşıyabilmesi için de, ya çatışmanın taraflarından birinin dışardan desteklenmesi ya da başka bir devletin ciddi bir şekilde çatışmaya müdahale tehdidinin varlığı gerekir. Terörle mücadele ya da iç güvenlik harekâtının

⁷⁷ Birleşmiş Milletler Antlaşması, **md. 2/7**.

⁷⁸ BOWETT; **age**, s.426.

kapsam ve süresi ne olursa olsun bir iç silahlı çatışma olarak nitelendirilmesi mümkün değildir.⁷⁹

Uluslararası nitelik göstermeyen iç silahlı çatışmalarda, bir ülkenin iç savaş bahanesiyle bölünmesine yönelik girişimler veya tamamen ülkesel bir karakter gösteren ve şiddete dayanan muhalefet hareketlerine karşı mevcut hükümetin desteklenmesi veya bu iç çatışmadaki tarafların belli bir çözüm tarzına zorlanmasına yönelik faaliyetler, iç işlerine müdahale teşkil eder ve uluslararası hukuka aykırıdır.

Diğer yandan, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında uygulanan insancıl yardım faaliyetleri (*assistance*), normal olarak, hükümet dışı kuruluşlar (*Non Governmental Organizations- NGOs*), gönüllü kuruluşlar (*Private Voluntry Organizations- PVOs*) ve uluslararası kuruluşlar ile birleşik görev kuvveti tarafından yürütülen faaliyetler olup, barış gücü harekâtından nitelik olarak farklıdır.

İnsancıl yardım görevleri genellikle; yardım malzemelerinin dağıtımı, yardım malzemelerinin ve sivillerin nakli, sağlık hizmetlerinin sağlanması, sivillerin yeniden yerlerine dönmesi, gerekli kolaylık tesislerinin kurulması gibi hususları içerir.

Barışı koruma harekâtlarının belirlenmesine dâhil olmamakla beraber, hemen hemen her barışı koruma harekâtı ile eş zamanlı olarak yürütülen insancıl yardım faaliyetinin de, öncelikle insanlık ve tarafsızlık esasına uygun olarak, durumdan etkilenen ülkenin onay veya talebi üzerine ve tarafsız bir şekilde sağlanması gerekir. İlgili hükümetin muvafakati olmadan yapılacak bir insancıl yardım hareketi ne kadar insancıl amaçla olursa olsun, bir müdahale boyutu kazanabilir. Bununla birlikte, uluslararası kamuoyunda, devletlerin de kendi ülkelerinde ortaya çıkan olağanüstü durumlardan etkilenen insanlara yapılacak yardımı kabul etmeleri beklenmektedir. Ayrıca, Birleşmiş Milletlerin insancıl yardım konusundaki katkısına rıza göstermemelerine rağmen, yapılacak insancıl yardım harekâtı, bugünkü mevcut uygulamada iç işlere karışmama kuralının ihlali olarak görülmemektedir.

⁷⁹ NALCIOĞLU, *age*, s.42.

2.6 Barışı Koruma Harekâtına Katılma

Barışı destekleme harekâtının hukuksal esaslarını oluşturan anlaşma ve belgelere göre, bir barış gücü harekâtı, Güvenlik Konseyinin yetki kararına dayanarak bir görev talimatının hazırlanması, katılma ve statü anlaşmalarının yapılması, birliğin kuruluşu ve komutanının atanması ile başlamaktadır. Barış gücü harekâtına katılma, barış gücü için birlik göndermenin yanında, gözlemci verme, araç ve malzeme tahsisi veya mali katkı suretiyle de olabilir.

2.6.1 Birleşmiş Milletler Uygulaması

Uygulamada, Barış Gücü operasyonları “Gözlemci Gruplar” ve “Askeri Gruplar” olmak üzere iki şekilde yapılır. Gözlemci gruplar, bölgeyi kontrol edip uluslararası bir organizasyona rapor vermekle görevlendirilen az sayıda bireylerden oluşan gruplardır. Bunlar, kural olarak askeri personel olmasına rağmen, birlik bazında değil, kişi bazında görev yaparlar. Bu nedenle kuvvet sayılmazlar ve kural olarak silah taşımazlar.⁸⁰ Askeri gruplar daha büyük sayıda ordulardan oluşur ve yetkileri daha geniştir. Bunlar, genel olarak, savaş tekrar başlarsa kendilerini korumak amacıyla kuvvete başvurma yetkilerine sahiptirler.⁸¹

Barışı koruma harekâtına katılmak için, uygulamadaki yönteme göre; BM tarafından oluşturulacak barış gücüne katılmak ve birlik vermek isteyen ülkeler, ilke olarak, anayasalarındaki kısıtlayıcı hükümleri, ayrıca katılmaya ilişkin diğer şartlarını Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine bildirerek teklifte bulunmaktadır. Bu tekliflerin, hukuksal açıdan ilgili hükümetleri veya Birleşmiş Milletleri bağlayan uluslararası antlaşma olmayıp, bilgi verme ve niyet beyanı (*information and statement*) olduğu kabul edilmektedir.

Genel Sekreter, Güvenlik Konseyi’ne danışarak teklifi kabul ettiğini ilgili devlete resmen bildirdiği takdirde işlem devam etmektedir. Bu halde, barış gücü kuvvetini teşkil çalışmaları, Genel Sekreter ile katılmaya davet edilen ülke veya ülkeler arasındaki resmi olmayan danışma görüşmeleri ile (*informal consultations*)

⁸⁰ ÇAYCI, Sadi, “Barış Gücü Harekâtının Hukuksal Esasları”, *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, Ocak 1993, s.103.

⁸¹ BOZKURT; *age*, s.78.

başlamaktadır. Aynı zamanda, gönderilecek unsurun kuruluşu, katılma (hizmet) süresi, mali konulara ilişkin hususlar da mutabakata bağlanmaktadır.

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri ya da görevlendireceği yetkililer ile gönderen devlet yetkilileri arasında, kuvvetlerin hizmet esas ve usullerini, görev ve geri çekilme şartlarını düzenleyen Katılma Antlaşması (*participation agreement*) yapılmaktadır. Bu antlaşmada, Genel Sekreter tarafından, daha sonra ev sahibi devlet ile yapılacak Kuvvetlerin Statü Sözleşmesine (SOFA; *Status of Forces Agreement*) ve ayrıntılı düzenlemeleri içerecek olan Kuvvet Yönergesine (*Force Regulation*) atıf yer alır. Katılma antlaşmasına, gönderen devletin komutanının milli unsur üzerinde sahip olduğu yetkiler, milli unsurun geri çağırılmasını temin edecek hükümler de konulmaktadır.

Bu şekilde Barış Gücü Harekâtına katılma hususu kararlaştırıldıktan sonra, ilgili ülkelerle görüşülerek, intikal güzergâhı ve görev yerlerinin keşfinin yapılması ve bu keşif bilgilerine göre, bu göreve gidecek birliğin görev yerine intikalinde ve görev yerinde gerekli kolaylıkların sağlanması için üzerinden geçilecek ülke ve ev sahibi ülke ile bu konuda Destek Anlaşmaları yapılması gereklidir.

Barış gücü için iç hukuk çerçevesinde hazırlanacak olan Kuvvet Yönergesi, kural olarak, personelin aylıkları, terfileri, üniforma ve emeklilik gibi idari konularda kendi milli mevzuatlarında tabi oldukları hususları belirtir.

2.6.2 Türk İç Hukuku Bakımından Harekâta Katılma

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nce yetki verilmesi halinde, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin barışı koruma harekâtında görevlendirilmesi için, öncelikle buna ilişkin siyasal kararın oluşturulması gerekir. T.C. Anayasasına göre, Milli Güvenlik Kurulu'nun bu konuda hükümete bildireceği tavsiye niteliğindeki karar çerçevesinde, Bakanlar Kurulu'nca durum incelenir ve bir hükümet tasarısı ile TBMM'ne sunulur.

T.C. Anayasasının 92'nci maddesinin hükmü, "Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası antlaşmaların veya uluslararası nezaketin gerektirdiği durumlar hariç, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yabancı ülkelere gönderilmesine veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına izin verme yetkisinin, Türkiye Büyük Millet

Meclisi'ne ait olduğunu" belirtmektedir. TBMM İç Tüzüğü'nün 129-130'uncu maddelerinde de düzenlenen savaş hali ilanı, silahlı kuvvet gönderilmesi veya kabulü konusu, belli bir süre için, Bakanlar Kurulunun istemi üzerine ve TBMM tarafından alınacak bir kararla mümkündür.

TBMM tatilde veya ara vermede iken ülkenin ani bir silahlı saldırıya uğraması ve bu sebeple silahlı kuvvet kullanılmasına derhal karar verilmesinin kaçınılmaz olması halinde Cumhurbaşkanı da, Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verebilir.

Seferberlik ve Savaş Hali Kanununda da bu usul benzer şekilde düzenlenmiştir. Kısaca, TSK unsurlarından oluşturulan bir barışı koruma kuvvetinin TBMM tarafından alınacak bir kararla yurt dışında görevlendirilmesi gerekir.

TBMM'nin, Kore ile ilgili kararından sonra, TSK'nin, 8.12.1992 tarih ve 204 sayılı kararıyla⁸² Somali'ye, aynı tarih ve 205 sayılı kararıyla Bosna-Hersek'e, 17.1.1991 tarih ve 126 sayılı kararı ile Irak'ın kuzeyine gönderilmesi konusunda kararları bulunmaktadır. Bu kararlar, öncelikle BM Güvenlik Konseyi'nin kararlarına dayanmakta ve gönderilecek birliğin lüzum, hudut, şumul ve zamanının Hükümet tarafından takdir edileceğini öngörmektedir. Yine TBMM'nin 23.7.1998 tarih ve 587 sayılı kararı ile de, Arnavutluk hükümeti ile yapılan anlaşmaya dayanarak, TSK'nin Arnavutluğa gönderilmesine karar verilmiştir.

Bu usulün yanında, ayrıca usulüne göre onaylanarak yürürlüğe girmiş özel bir uluslararası andlaşma var ise, Hükümet de, Genelkurmay Başkanlığı'nın görüşlerini alarak, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yabancı ülkelere gönderilmesine karar verebilir.

Hükümet ayrıca, TBMM tarafından alınan karar üzerine, yabancı ülkeye gönderilecek birlik ya da kuvvetle ilgili esasları (lüzum, hudut, şumul ve zaman bakımından) da tespit eder.

⁸² **TSK'nin Yabancı Ükelere Gönderilmesine İzin Verilmesine Dair, TBMM'nin 8.12.1992 tarih ve 204 sayılı Kararı** : Uluslararası camia tarafından yapılan insancıl yardımların açlık çeken Somali halkına ulaştırılabilmesini sağlamak için Somali'de güvenli bir ortamın tesisini öngören 794 sayılı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararını desteklemek, söz konusu Kararın 11'inci işlem maddesindeki çağrıya uymak ve Somali'de sulh ve güvenin yeniden tesisine katkıda bulunmak üzere, lüzum, hudut, şumul ve zamanı Hükümetçe takdir ve tespit edilmek kaydıyla Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine, Anayasa'nın 92'nci maddesi uyarınca izin verilmesi, TBMM'nin 8.12.1992 tarihli 36'ncı Birleşiminde kararlaştırılmıştır.

Bu çerçevede çıkarılan TSK Barış Gücü Harekâtı Yönergesi'nde; barış gücü harekâtı görevinin icrası konusunda Genelkurmay Başkanlığı, Kuvvet Komutanlıkları ve Türk Barış Gücü Komutanlarının görev ve sorumlulukları, kuvvetin eğitim ve öğretim esasları, barış gücüne katılım usulü, katılım anlaşmalarının yapılmasının şekli, teşkilatlanma, harekaat esasları, insani yardım faaliyetleri, bölgeden geri çekilme, personel, istihbarat ve lojistik hususlar, basın ve halkla ilişkiler, mali ve hukuki konular yer almaktadır. Angajman kuralları da Yönergeye bir ek olarak düzenlenmiştir.

Ayrıca, Barış Gücü Harekâtına katılmak amacıyla yurt dışına gönderilen TSK birliklerinin, görev mahallinde ihtiyaç duyacağı mal ve hizmetlerin tedarik işlemleri konusunda Bakanlar Kurulunun 12 Eylül 1996 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan Esaslar dikkate alınacaktır.

2.7 Kuvvetler Statüsü Sözleşmesi (SOFA-Status of Forces Agreement)

Kural olarak, çok uluslu bir kuvvet, aksine antlaşma yok ise, kabul eden devlet hukukuna tabi olur. Ancak, daha somut işbirliği için, bu kuvvetlerin kabul eden devlet ülkesindeki hukuksal durumunu, hak ve yükümlülüklerini içeren özel antlaşmalara, ayrıntılı esas ve usullere gerek vardır. BM barış gücü harekâtı ile ilgili kuvveter statüsü sözleşmeleri, BM Genel Sekreteri ile ev sahibi ülke hükümeti arasında yapılır. Bu sözleşmeler, katılma antlaşmasında bununla ilgili olarak yer verilecek atıf yoluyla, kuvvet gönderen devleti etkiler.

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından hazırlanan Model Kuvvetler Statüsü Sözleşmesi (SOFA) hükümleri, her operasyon için yapılacak kuvvetler statüsü sözleşmelerinde dikkate alınır. Buna göre, barışı koruma harekâtları için yapılacak statü sözleşmesi; barış gücü mensuplarının ev sahibi ülke içindeki uluslararası konumunu ve hukuksal statüsünü, emir-komuta zincirini, uygulanacak idari esas ve usulleri, cezai yargı yetkisi, asker ve sivil makamlar arasında koordine ve işbirliği esaslarını vd. düzenlemelidir.

Ayrıca serbest dolaşım ve kamu hizmetlerinden yararlanma hakkı, kuvvetin kendi posta ve haberleşme kolaylıkları, görevin icrası için belli alanların kuvvete tahsisi gibi konular da düzenlenir. Zira barışı koruma kuvvetinin, ev sahibi ülke

topraklarında hareket serbestisinin temin edilmesi hususu, bütün barışı koruma harekâtlarında üzerinde önemle durulması gereken bir prensiptir. Bu husus büyük ölçüde yerel otoritelerle yakın işbirliğini gerektirir. Güvenliğin sağlanması için, yerel yetkililerin ve hükümetin bu konuda koruma tedbirlerini alması gerekir.

Barışı koruma harekâtlarında böyle bir statü sözleşmesi yapılamaması halinde, Genel Sekreter tarafından yayımlanan “direktifte” belirtilen esas ve usullerin uygulanması ile yetinilmektedir. Ancak, yine de uygulamada çıkabilecek her türlü hukuksal sorunun daha kolaylıkla çözümlenebilmesi bakımından, ister barış gücü harekâtı, ister gözlemci grubu faaliyeti söz konusu olsun, o harekâta özel bir kuvvetler statüsü sözleşmesinin yapılmasında yarar vardır.

Statü sözleşmesi hazırlanırken ilk planda, kuvvetin harekât yapılacak ülkeye girişinde gereken kolaylık ve ayrıcalıkların tanınması gerekir. Ev sahibi devlet tarafından, kuvvet mensuplarının pasaport, vize, yabancı kayıtları gibi yasal formalite ve düzenlemelerinden muaf tutulmalı, kimlik kartları veya Birleşmiş Milletler seyahat veya görev emirleri ile ülkeye giriş-çıkış yeterli kabul edilmelidir.

Birleşmiş Milletler barışı koruma kuvveti, teşkilatın bir alt ya da yardımcı organı durumunda olduğu için, bu sıfatla Birleşmiş Milletlerin statü, ayrıcalık ve dokunulmazlıklarından yararlanır. Bu nedenle, Barışı koruma kuvveti ve mensupları hakkında, verilen görevleri yerine getirirken, kabul eden devletin ülkesinde, BM Antlaşmasının 104 ve 105’inci maddeleri ile 1946 tarihli Birleşmiş Milletler Ayrıcalıklar ve Bağışıklıklar Sözleşmesi hükümleri de uygulanabilecektir. Barışı koruma kuvveti personelinin, görevlerine giderken geçtikleri üçüncü ülkelerde, hakları ve yükümlülüklerini de, genellikle bu sözleşme düzenlemektedir.

2.7.1 Kuvvet Mensuplarının Ceza Yargısı Dokunulmazlıkları

Müşterek eğitim ve tatbikat, geçiş, konaklama, ziyaret gibi çeşitli sebeplerle devletler karşılıklı olarak birbirlerinin ülkelerinde askeri kuvvet bulundurabilirler. Bu gibi hallerde yabancı askeri kuvvetin bulunuşu, ülke devletinin rızasına bağlıdır. Bu nedenle, aksi antlaşma ile kararlaştırılmadığı sürece, kuvvet

mensuplarının kabul eden devlet ülkesinde işlediği suçlar açısından, ülke devletinin yasaları uygulanacaktır.⁸³

Kabul eden devletle özel anlaşma yapıldığı hallerde bu kurala istisna olarak, genellikle kuvvet mensuplarının birbirine karşı işledikleri suçlarla, kuvvetin güvenliğine karşı ya da personelin birbiri aleyhine işlenen suçlar, kabul eden ülke devletinin yargı yetkisi dışında bırakılabilir.⁸⁴ Genellikle kabul gören bu görüşe göre, kabul eden devlet ülkesinde suç işleyen gönderen devlet kuvvet mensubu, bir taraftan kendi devletinin yasalarına, diğer taraftan kabul eden devletin yasalarına tabi olmaktadır.⁸⁵

Ancak, Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Kuvveti çeşitli yönleri ile NATO gibi çok uluslu diğer kuvvetlerden farklıdır. Barışı koruma kuvveti, BM Antlaşması'nda belirtilen amaç ve prensipler doğrultusunda faaliyet gösteren BM'in bir alt organı durumunda olduğu ve barış gücü kuvveti birlik veren ülkelerin gönüllü katkıları ile oluşturulduğu için, kuvvet gönderen ülkeler kuvvette yer alan ulusal unsurlarının mutlak bir ceza dokunulmazlığına sahip olmalarını arzularlar. Bu nedenle, barış gücü mensupları üzerindeki ceza yargı yetkisi tamamen gönderen devlete aittir.

BM Olağanüstü Durum Kuvveti (Mısır'da UNEF) Kuvvet Statüsü Sözleşmesi'nde, kuvvete, ülke devletinin ceza yargısından mutlak bağımsızlık tanınmış, Genel Sekreter, kuvvet için gerekli personel ve birliğin temininin bu duruma bağlı olduğunu önemle vurgulamıştır. Uygulamalarda UNEF-I harekâtından itibaren, kuvvet mensupları bulundukları ülkede işledikleri bütün suçlar bakımından, kendi devletlerinin ceza yargı yetkisine tabi kılınarak, ülke devletine karşı tam bir yargı bağımsızlığı statüsü sağlanmıştır.

Ev sahibi devletin ülkesinde suç işleyen kuvvet mensubu hakkında gönderen devlet yasalarının uygulanmasına karşın, bu kuralı düzenleyen kuvvet statüsü sözleşmesinin, ev sahibi ülke ile Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri arasında imzalandığı görülmektedir. Ancak kuvvete birlik veren ülkeler ile Birleşmiş Milletler

⁸³ ŞAHİN, Erman, **Askeri Ceza Hukuk Umumi Kısım ve Usul**, Yeniden Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 7. baskı, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1983, s.63.

⁸⁴ ŞAHİN; **age**, s.65

⁸⁵ BOWETT; **age**, s. 437.

arasında yapılmakta olan katılma antlaşmalarında, kuvvet statü sözleşmesi hükümlerine atıf yapıldığı için, kuvvet gönderen devletler ceza yargı dokunulmazlığına ilişkin hükümlerden etkilenmektedir.

Ceza yargı yetkisine sahip kuvvet gönderen devletin, personelinin işlediği suçlarla ilgili olarak kovuşturma açmaması halinde, bu durum, ev sahibi ülke devletine yargılama yapma hakkı vermez. Ne var ki, bu halde katılımcı devlet, Birleşmiş Milletler ile yaptığı katılma antlaşmasına aykırı hareket etmiş olacağından, Birleşmiş Milletler'in bu devletten tazminat isteme hakkı doğacaktır. Birleşmiş Milletler ayrıca ceza kovuşturmasına tabi tutulmayan birlik mensubunun veya bütün birliğin geri çekilmesini isteyebilir.

Söz konusu ceza yargısı dokunulmazlığı, hiç bir şekilde ev sahibi devletin hukuk kurallarını çiğneme hakkı vermez. Katılımcı devletlerin, bu nedenle kuvvet mensuplarının ev sahibi devletin vatandaşlarına yönelik suçlar işlememelerini ve yerel düzenlemelere saygılı olmalarını sağlayacak önlemleri almaları gerekir.

Bu konuda bazı yargısal boşlukların doğması da mümkündür. Örneğin, ev sahibi ülkede suç teşkil eden bir fiilin, katılımcı ülke yasalarına göre suç sayılmamış olması durumunda, katılımcı ülkenin suç işleyen personelini cezalandırma borcunu yerine getirmesi mümkün değildir. Bu durumda, egemen bir devletin hukukunu ihlal eden birlik mensubunun yargılanmaması halinde, birliğin görevini bitirmesini müteakip ülkeye dönüşüne kadar meydana gelebilecek gecikmelerin iki ülke ilişkilerinde olumsuz sonuçlar doğuracağı hususu dikkate alınmalıdır.

Diğer yandan, kuvvet mensuplarına sağlanan ev sahibi devletin ceza yarısından bağımsızlık statüsü, bu devletin yetkili makamlarının suç işleyen kuvvet mensubunu yakalamasına ve tutmasına mani değildir. Ev sahibi devlet yetkilileri ilk soruşturmaları yaparak suç işleyen kuvvet mensubunu kendi kuvvet yetkililerine teslim etmek üzere gözetim altına alabilir.

Kuvvet yetkilileri, ilk soruşturmayı yaptıktan sonra, görev mahallerinde işlenen suçlar nedeniyle ya da ev sahibi devletin talebi ile diğer yerlerde işlenen suçlar nedeniyle, kuvvet mensubu şahısları tutuklayabilirler. Bu konularda ev sahibi devlet yetkilileri ile kuvvet yetkilileri işbirliği yapmalıdırlar.

Diğer personelin ayrıcalık ve dokunulmazlıklarına bakıldığında, BM tarafından kuvvete atanan sekreteryaya memurları ile bölgeden temin edilen sivil personelin, kuvvet mensubu olarak kabul edilemedikleri görülmektedir. Ancak, katılan devletlerin kendi kuvvetleri içerisinde görevlendirdikleri sivil personel ise kuvvet mensubu sayılmaktadır. Sekreteryaya memurlarının ayrıcalık ve dokunulmazlıkları ayrı düzenlenmiştir.

Kuvvet mensuplarından ayrı olarak kuvvetin kendisinin de statü ayrıcalık ve dokunulmazlıklarının düzenlenmesi gerekir. Kuvvet, BM'in bir alt / tali organı durumunda olması nedeniyle, BM Antlaşmasının 22'nci ve 29'uncu maddeleri uyarınca Birleşmiş Milletlerin bütün ayrıcalık ve dokunulmazlıklarından yararlanır.

2.7.2 Hukuk Yargısı ve Tazminatlar

Barışı koruma harekâtlarında, kuvvetin ve kuvvet mensubunun, aleyhlerinde açılan hukuk ya da tazminat davalarında, ileri sürülen iddialara karşı yeterli savunma yapması büyük zaman kaybına yol açacağı ve görevin aksayacağı gerekçesi dikkate alınarak, yapılan sözleşmelerde (örneğin UNEF/SOFA par.12-b) hukuk yargısından bağışıklık hakkı da düzenlenmiştir. Her türlü hukuki iddialara ilişkin olarak, kuvvet mensubunun resmi görevini yerine getirebilmesi açısından mallarına el konulamaz.

Barış gücü mensuplarının görevli iken işledikleri haksız fiillerden dolayı üçüncü taraflara karşı hukuksal tazminat sorumluluğu, Birleşmiş Milletler Örgütüne aittir. Tazminat talepleri, biri Genel Sekreter, biri ev sahibi ülke, üçüncüsü de ortaklaşa Genel Sekreter ile ev sahibi hükümet tarafından seçilen başkandan oluşan üç kişilik tazminat komisyonlarınca incelenerek karara bağlanır (BM Model Kuvvetler Statüsü Antlaşması, md.VII).

2.7.3 Komutanlık Yetkisi ve Sorumluluğu

Barış gücü, amaca uygun şekilde, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, Güvenlik Konseyi veya yetkili kılınmış ise Genel Sekreterce atanan bir komutanlık makamının komutası altındadır. Ne bir bütün olarak barış gücü, ne de bu kuvvetin bir parçası, ev sahibi ülke veya kuvvet gönderen devlet hükümetinden talimat alamaz.

Barış gücü komutanı, Birleşmiş Milletler'in hizmetinde olup, BM Genel Sekreter'ine karşı sorumludur. Barış gücünün komuta düzenini, barış gücü komutanı kararlaştırır. Komutan, karargâhındaki ve emir komuta zincirindeki tüm görev yerlerine atama yapmaya yetkili olup, yetkilerini ast komutanlara devredebilir.

Gözlemci grubu komutanı da, bölgesindeki günlük işleri yürütür ve genel sekretere karşı sorumludur. Bireysel olarak gözlemciler, grubun başındaki görevliden emir alırlar. Bunlar, Birleşmiş Milletler'le ilgili görevlerini ifada, kendi hükümetlerinden veya askeri makamlarından emir ve talimat alamazlar.

Barış gücü kuvveti komutanı, barış gücü kuvvetinin genel disiplin ve düzeninden sorumludur. Bu amaçla kendisi bizzat soruşturma yapmaya, bilgi ve görüş istemeye yetkilidir. Disiplini korumak için kuvvetin görev ve sorumluluk bölgesi ile gerekli diğer mahalleri gözetim altında tutmak üzere, barış gücünün askeri inzibat kuvvetini kullanabilir. Ancak, barış gücü komutanının, aksi kararlaştırılmış olmadıkça, sevk ve idaresi altındaki milli unsur mensupları üzerinde disiplin ceza yetkisi bulunmamaktadır.

Disiplin ceza yetkisi, milli unsur komutanına aittir. Milli unsur komutanı, doğal olarak birliğinde disiplin ceza yetkisini milli mevzuat hükümleri çerçevesinde kullanır. Kuvvetler statüsü sözleşmesindeki hükümlere göre, askeri inzibat kuvvetinin, barış gücü kuvveti mensuplarını tutuklama yetkisi de mevcut olabilir.

Kuvvetin güvenliğine yönelik tehditlerin önlenmesi ve karşı tedbirlerin alınması, serbest dolaşım hakkına yönelik engellemerin bertaraf edilmesi, yeterli gözetleme araç ve imkânlarına sahip olunması, bilgi sızması, silahlara ve kuvvet kullanmaya getirilen kısıtlamalar vb. sorunlar, komutanın değerlendirme yapmasını ve gerekli düzen ve önlemleri almasını gerektiren başlıca konular arasında sayılabilir.

2.8 Savaş Hukukunun Uygulanması Sorunu

Barış gücünün ev sahibi ülkenin muvafakatiyle ve kuvvetler statüsü sözleşmesi çerçevesinde ev sahibi ülkede bulunduğu için, barış gücü kuvvetinin kendini savunmak için silahlı kuvvet kullanması halinde, 1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerine göre bir silahlı çatışmanın varlığından söz edilemez. Bununla

beraber, Uluslararası İnsancıl Hukukun uygulanabilir nitelikte olan hükümlerinin uygulanması mümkündür.

Silahlı Çatışma Hukukunun (Uluslararası İnsancıl Hukukun) ve evrensel insan hakları ile ilgili hükümlerin ihlali, bir askeri disiplin ihlali olarak kabul edilmeli ve gerekli yasal işlemler yapılmalıdır.

Diğer taraftan, barış gücü, karşıt kuvvetler arasında ve fakat çatışmaya taraf olmadan görev yapmaktadır. Durumu, bu açıdan tarafsız ülke kuvvetlerinin durumuna benzemektedir. Bu şartlar dikkate alındığında, barış gücü harekâtında, uygulanabilir olduğu ölçüde, “Savaş Durumunda Tarafsız Güçlerin ve Kişilerin Hakları ve Görevleri” hakkında 1907 tarihli La Haye Sözleşmesi⁸⁶ hükümleri kıyas yoluyla uygulanabilir.

2.9 Zorlama Harekâtı (Peace Enforcement)

Zorlama harekâtı; uluslararası otoritenin aldığı kararlara ve yaptırımlara uyulmasını icbar etmek için askeri kuvvetlerin kullanılmasına başvurma ya da onun kullanılacağına ilişkin caydırıcı nitelikte tehdittir. Kuvvet kullanmanın amacı; barışın ve uzun süreli kalıcı bir siyasi düzenin kurulması ve muhafazasıdır.

Zorlayıcı önlemler, Antlaşmanın VII’nci bölümünde düzenlenmiştir. Güvenlik Konseyi, barışın tehditi, bozulması ve saldırı fiili halinde “durum tespiti” yapar ve her şeyden önce durumun kötüleşmesini önlemek için tedrici olarak bir sıra önlemlere tarafları uymaya davet eder.

Söz konusu önleyici nitelikli tedrici önlemler;

- i. Geçici önlemler (BM And. Md.40),
- ii. Silahlı kuvvet kullanımını gerektirmeyen önlemler (BM And. Md.41),
- iii. Yeterli derecede hava, deniz ve kara kuvvetlerinin kullanılmasını gerektiren önlemler (BM And. Md.42)’dir.

⁸⁶ **La Haye Sözleşmesi**, genel olarak milletlerarası anlaşmazlıkların barışçı yollarla çözümlenmesi ile savaş hukuku konularında bazı kurallar koyarak devletler hukukunun düzenlenmesi (*codification*) konusunda yararlı çalışmaları kapsamaktadır. Bu sözleşme ile savaşanların hak ve yükümlülükleri kodifiye edilmiş, bazı silah ve maddelerin kullanımı yasaklanmış ve savaşan ile savaşmayan devletler arasındaki ayrımı belirtmiştir.

Belirtilen önlemler de kendi içlerinde durumun kötüleşmesini engellemek amacıyla tedrici bir takım faaliyetleri içerebilir.

Güvenlik Konseyi, Antlaşmanın 41'inci maddesinde öngörülen önlemlerin yeterli ve uygun olmayacaklarına ya da olmadıklarının anlaşılmış bulunduğuna hükmederse, Antlaşmanın 42'nci maddesi gereğince, uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için, hava, deniz, ya da kara kuvvetleri aracılığıyla, gerekli saydığı her türlü girişimde bulunabilir. Bu tür askeri kuvvet kullanılan girişimlere; gösteriler, abluka tedbirleri ve hava, deniz ya da kara kuvvetlerince yapılaca başka hareketler dâhildir.

Antlaşmanın 43'üncü maddesinde, "BM'nin bütün üyelerinin, uluslararası barış ve güvenliğin korunması için, BM Örgütüne gerekli silahlı kuvvetleri vermeyi ve geçit hakkını da içine almak üzere, yardım ve kolaylıklarda bulunmayı yükümlendikleri" hükmü yer almaktadır. Maddede ayrıca, bozulan barış ve güvenliğin yeniden nasıl tesis edileceğine ilişkin andlaşmaların yapılması gerektiği de belirtilmektedir.

Görevlerde bir takım faktörler rol almaktadır. Görevlerin başarılmasına etkili olan faktörler iki harekât türü için farklı niteliktedir: barışı koruma harekâtı nisbeten tehlikesiz bir ortamda yapılırken zorlama harekâtı savaşa istenmeyen ve beklenmeyen bir katkı yapar. Yine, barışı koruma harekâtında görevin özelliği geleneksel olarak kabul edilen bir uygulamaya işaret ederken, zorlama harekâtında böyle bir geleneksel uygulama görülmez. Barışı koruma harekâtı kuvveti, nispeten küçük, hafif silahlarla donatılmış, savunma ağırlıklı, esasen pasif olarak teçhiz edilmiş ve desteklenmiş özellik gösterirken, zorlama harekâtı savaş ortamında görev yapacağı için muharip birlik olmak zorundadır.

BM Güvenlik Konseyi'nin silahlı kuvvet kullanılmasını gerektiren zorlayıcı önlemlerine ilişkin kararlarına uyulması zorunludur. Nitekim Antlaşmanın 43'üncü maddesine göre, "üye ülkeler, 42'nci maddede belirtilen amaçlar doğrultusunda sürekli olarak kullanılmak üzere, Güvenlik Konseyine gerekli silahlı kuvveti vermeyi ve geçit hakkı da dâhil her türlü yardım ve kolaylığı göstermeyi yükümlenmişlerdir".

Zorlama harekâtlarında harekâtın safhaları öncelikle, önemli ve görünür bir askeri yığınlanmadır. Sonraki safha ise, harekâtın icraasıdır. Zorlama harekâtları

için gönderilecek kuvvetler muharip unsurlar, yeterli ölçüde silah, teçhizat, istihkâm desteği, askeri polis kuvveti, hava desteği ile takviye edilmelidir. Keza; sivil işler ve psikolojik harekâtlar ile de desteklenmelidir.

Burada belirtilmesi gereken husus, zorlama harekâtının muhakkak Güvenlik Konseyi'nin kararına istinad ettirilmesi gereğidir. Kararın istihsalini müteakip, askeri harekât, Birleşmiş Milletler çerçevesinde icra edilebileceği gibi, NATO, BAB, AGİT benzeri bölgesel örgütler veya koalisyon kuvvetleri eliyle de icra edilebilmektedir. Zorlama harekâtında kuvvetlere verilebilecek başlıca görevler;

- i. Ambargo, uçuş yasağı ve kısıtlamaların devam ettirilmesi,
- ii. İnsan hakları, insani yardım faaliyetlerinin müdahalelerden korunması,
- iii. Kara, deniz ve hava sahalarında hareket serbestisinin korunması, düşmanın bazı bölgelerdeki faaliyetlerin yasaklanması,
- iv. Çatışan tarafları zorla da olsa birbirinden ayrılması,
- v. Bölgede ülkelerin toprak bütünlüğünün sağlanması,
- vi. Yetkili otorite tarafından belirtilen diğer harekâtlar şeklinde belirtilebilir.

Yukarıda belirtilen bilgiler ışığında bir harekâtın Barışı Koruma Harekâtı mı, yoksa Zorlama Harekâtı mı olması gerektiğine karar verilmesinde rol alan faktörler; görev, harekât alanındaki genel durum, ilgili tarafların muvafakatı, harekât alanında hukuki veya fiili bir otorite boşluğunun bulunup bulunmadığı, silahlı kuvvet kullanma gereği, çatışma kurallarının mahiyetidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ SONRASI DEĞİŞEN TEHDİT ALGILAMALARI

3.1 Genel

Soğuk savaşın sona ermesi, belki en az soğuk savaş yıllarındaki kadar önem taşıyan ve hatta dış politika yapımında büyük rol oynayabilecek sorunların da artık devletlerin en önemli güvenlik meseleleri olarak değerlendirmeye başladıkları problemler arasında yerlerini almalarını sağlayan bir gelişme olarak düşünülebilir.⁸⁷

Soğuk Savaş sonrasında; içinde dünyanın en duyarlı bölgelerini oluşturan Balkanlar, Karadeniz ve Akdeniz Havzaları, Kafkasya, Orta Asya ve Orta Doğu coğrafyasında son on, on beş yıl içerisinde meydana gelen gelişmeler, güvenlik ve tehdit algılamalarında geçmişe nazaran önemli değişikliklere neden olmuştur. Güvenlik algılamalarında meydana gelen değişimin en önemli sebeplerinden birisi, tehdidin tek boyutlu, devletten devlete olma klasik konumundan çıkarak, asimetrik ve çok boyutlu bir konuma ulaşmasıdır.⁸⁸

Ülkelerin kendi sorunlarını ortadan kaldırmak amacıyla yarattıkları çözümlerin bir kısmı, bir müddet sonra küresel bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Yani bugünün problemlerinin çoğu geçmişin çözümleridir.⁸⁹

Geçmişte sadece kendi çıkarları doğrultusunda çözümler üretmiş ülkeler bugün bu yanlış çözümlerden kaynaklanan küresel sorunlarla baş etmek zorunda kalmaktadırlar. Sorunların çözümünde ülkeler arası diyalog ve iş birliği olmadan varılan sonuçlar, gelecekte karşımıza daha ciddi güvenlik sorunları olarak çıkacaktır.⁹⁰

⁸⁷ ÖDÜN, Reşat N., “Güvenlik Boyutunda Sınır Aşan Sular Sempozyumu’nda Sunulan Bildiri” 10 Aralık, SAREM, Ankara, 2002.

⁸⁸ <http://www.tsk.mil.tr/10_ARIV/10_1_Basin_Yayin_Faaliyetleri/10_1_7_Konusmalar/2007/konusma_sempozyum31052007.htm>, (17 Ağustos 2007).

⁸⁹ GOODWIN, C. D., *Energy Policy in Perspective: Today’s Problems, Yesterday’s Solutions*, The Brookings Institution, Washington, 1981, s.728.

⁹⁰ KULOĞLU, Armağan, “NATO’nun Terörle Mücadeledeki Konseptleri”, *Türk-Atlantik Konseyi Uluslararası Güvenlik ve İşbirliği Konferansında Sunulan Bildiri*, 20-24 Eylül, Antalya, 2006.

Tehditler, devletler tarafından olduğu kadar devlet dışı aktörler tarafından da oluşturulabilmekte ve devletlerin güvenliği kadar tüm insanlığı da etkileyebilmektedir. Günümüzde oluşan tehditler devlet sınırları ile sınırlı olmadıkları ve birbirleri ile ilişkili oldukları için kolektif güvenlik önem arz etmektedir. Uluslararası toplum için önemli olan tehdit senaryolarının gerçekleşmemesi ve uzakta olan tehdidin yakınlaşmasını önlemesidir. Bu da tehditlerin gerçekleşmeden erken, kesin ve kolektif olarak ele alınmasını gerektirmektedir.⁹¹

Ortaya çıkan yeni duruma göre tehdidin yeniden değerlendirilmesi ve tanımlanması yapılarak başta uluslararası terör olmak üzere, kitle imha silahlarının yaygınlaşması, silah, insan ve uyuşturucu kaçakçılığı, kitlesel göç hareketleri gibi yeni tehdit algılamaları belirlenmiştir. Sorumluluk sahası konusu da yeni tehdit algılamaları ve kabul edilen misyon çerçevesinde, yazılı olarak belirtilmese de, bütün dünya olarak algılanmaya başlamış ve Birleşmiş Milletler ile yakın iş birliği konusu güçlenmiştir.⁹²

Son yirmi beş yılda dünyadaki gelişmeler paralelinde, soğuk savaş döneminde Türkiye'ye yönelik büyük çaplı bir taarruzi tehditte azalma olsa da, diğer taraftan Kafkaslar, Ortadoğu ve Balkanlar'da istikrarsızlık ve belirsizlikler su yüzüne çıkmıştır. Bu doğrultuda gelişen şartların gereği olarak Türkiye, güvenlik için yeni yaklaşımlar geliştirmek durumunda kalmıştır.⁹³

Türkiye, ülke güvenliğinin bölgedeki istikrarın sağlanmasına, muhafazasına ve artırılmasına doğrudan bağlı olduğunun bilincindedir. Bu yaklaşımdan hareketle giderek daha fazla artan oranla askeri eğitim işbirliği, barış için ortaklık programı, çok uluslu barış gücü teşkili faaliyetlerine önem vermeye ve barışı destekleme harekâtına daha fazla katkı sağlamaya başlamıştır.

⁹¹ THAKUR, Ramesh, *Wieder Vereinte Nationen? (Yeni Bir Birleşmiş Milletlere mi?)*, **Internationale Politik**, (Çev. Fethi ŞAHBAZ) Ocak, 2005.

⁹² KARAOSMANOĞLU, Ali, "NATO Stratejisindeki Değişim ve Gelişimler", **24. Jeopolitik Tartışma Toplantısı**, 11-12 Mayıs, ASAM, Ankara, 2004, s. 19.

⁹³ <http://www.tsk.mil.tr/ULUSLARARASI_ILISKILER/Turkiyenin_Barisi_Destekleme_Harekatina_Katkilari_konular_Turk_Silahli_Kuvvetlerinin_Bolge_Barisina_Yaklasimi.htm>, (27 Eylül 2007).

3.2 Türkiye’ye Yönelik Mevcut Tehdit ve Riskler

Türkiye dünyada krizlerin en çok yaşandığı Balkanlar, Ortadoğu ve Kafkasya bölgesine komşu durumdadır. Bu ülkelerle coğrafi, tarihi, kültürel ve ekonomik bağlarımız nedeniyle bu bölgelerde meydana gelen krizler Türkiye’nin güvenlik ortamını doğrudan veya dolaylı olarak etkilemektedir.

Bölgemizde meydana gelebilecek krizlerde Türkiye barışı destekleme harekâtına katılarak, güvenlik harp ortamının şekillendirilmesine katkı sağlayabilecek, krizlere olumsuzluklara meydan vermeden yerinde müdahale edilebilecektir. Bu bağlamda kriz ortamı incelenerek gelecekte barışı destekleme harekâtı icra edilme ihtimali olan kriz bölgelerin göz önüne alınması gerekecektir.

Soğuk savaşın ve bloklar arası mücadelenin sona ermesi sonucunda küreselleşmeye yönelik yeni bir dünya düzeni arayışına gidilmiş, bu da tehdit kavramını büyük ölçüde değiştirmiştir. Tehdit, daha önce belirgin ve kitlesel iken, 21’nci yüzyıl başlarında, çok yönlü, çok boyutlu ve değişken bir hale gelmiştir. Nitekim Yugoslavya’nın dağılması sonrasında Balkanlarda, SSCB’nin dağılması sonrasında Kafkasya’da yaşanan istikrarsızlık ve çatışmalar, yeni tehdidin kapsamı konusunda fikir verici örnekleri teşkil etmektedir.

3.2.1 Küresel Güvenlik Ortamında Olası Gelişmeler

3.2.1.1 Kitle İmha Silahlarının Yaygınlaşması

Bloklar arası dengenin ortadan kalkmasıyla, blok liderlerinin kendileriyle aynı kutup içinde yer alan yahut yakın etkileri altında bulunan devletler üzerindeki denetim mekanizmasının da yok olmasına neden olmuştur. Böylece Soğuk Savaş yıllarında bazı bölgelerle sınırlı tutulabilen silahlanma, Soğuk Savaş’ın bitmesiyle dünya çapında yayılmaya başlamıştır. Yeni dönemin etnik-dinsel nitelikli bölgesel çatışmaları ve siyasal parçalanmalardan doğan sınır ve toprak anlaşmazlıklarına bağlı

anlaşmazlıklar, birbirlerinden tehdit algılayan ülkelerin karşılıklı olarak silahlanmaları sonucunu doğurmuştur.⁹⁴

2010 yılına kadar ülkelerarası sıcak çatışma olasılığı oldukça düşüktür. Konvansiyonel silahlar ile nükleer silahlar savunma amaçlı ve caydırıcı olma niteliklerini taşımaya devam edecektir. Uluslar arası yeni yapı için tehdit oluşturan ise Kitle imha silahları olacaktır. Kısa ve orta menzilli balistik füzelerin Kitle imha silahları ile donatılması durumunda, bu silah grubuna sahip ülkeler ciddi tehdit unsuru oluşturmaktadır. Kitle imha silahları biyolojik veya kimyasal silah teknolojisindeki gelişmeye bağlı olarak önem kazanmaktadır.⁹⁵

20'nci Yüzyılın son yılında dünya çapında silahlanmaya harcanan para 780 milyar dolar, 21'nci Yüzyılın ilk yılında harcanan para ise 839 milyar dolardır. Bu rakam bir önceki yıla göre % 2'lik bir artışı göstermektedir. Dünya Gayri Safi Hâsılası'nın % 2,6'sı silahlanmaya ayrılmaktadır. Silahlanma harcamalarında, Soğuk Savaş yıllarında olduğu gibi ABD, Çin, Rusya Federasyonu ve Fransa gibi ülkelerin önde gittiği görülmekle birlikte, küreselleşmenin yarattığı yeni ortam dolayısıyla Afrika, Güney Asya, Balkanlar, Kafkasya gibi bölgelerdeki ağır ekonomik ve siyasal sıkıntılar çeken ülkelerdeki hızlı silahlanma da dikkat çekicidir.⁹⁶

Merkezi Stokholm'da bulunan Uluslararası Barış Araştırma Enstitüsü'nün (SIPRI) verilerine göre, 1992-2001 döneminde dünyada silahlanmaya ayrılan miktar 7 trilyon 625 milyar dolardır. 1999 yılında dünya çapında silahlanmaya harcanan para 780 milyar dolar, 2001 yılında harcanan para ise 839 milyar dolardır. Bu rakam bir önceki yıla göre %2'lik bir artışı göstermektedir. Söz konusu artış eğilimi 2002'de de devam etmiştir. Dünya Gayri Safi Hâsılası'nın %2.6'sı silahlanmaya ayrılmaktadır.⁹⁷

Burada ayrıca vurgulanması gereken husus, konvansiyonel silahların yanısıra, küreselleşme döneminde, Kitle İmha Silahlarının da (KİS) yayılmaya başladığı ve

⁹⁴ ERHAN, Çağrı, “Küreselleşme Döneminin Tehditleriyle Mücadele”, **Stradigma Aylık Strateji ve Analiz E-Dergisi**, Sayı 5, Haziran, 2003.

⁹⁵ <http://www.turksae.com/face/index.php?text_id=269>, (21 Ağustos 2007).

⁹⁶ <http://cns.miis.edu/vtopic.isapi?collection=CNS+Web+Site&SortSpec=creation_date+desc&QueryText=Weapons+of+Mass+Destruction&x=17&y=9>, (17 Ekim 2007)

⁹⁷ ALTIOK, Metin, “Uluslararası Sermayenin Krizi, Hegemonya Savaşları ve Türkiye”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 12 (Bahar) s.163, 2005.

kitle imha silahı temin etmeye yahut üretmeye çalışan ülkelerin sayısında bir patlama yaşandığıdır.⁹⁸

Konvansiyonel silahlanma kendi başına küresel bir tehdit oluşturmakla birlikte, KİS'nin yayılmasının doğurduğu tehdidin boyutları daha büyüktür. Nükleer, Biyolojik ve Kimyasal silahlar (NBC) olarak da ifade edebileceğimiz KİS'nı dünyada otuz kadar ülkenin sahip olduğunu veya bunları elde etmek için çaba sarf ettiğini görmekteyiz. Söz konusu ülkelerin büyük çoğunluğu dünyanın her an tetiklenmeye hazır kriz bölgelerinde yer almaktadır.⁹⁹

KİS'nı daha da büyük bir tehdit haline getiren gelişme ise, bazı ülkelerin bu silahları uzun mesafelere yollamak için balistik füze sistemleri geliştirmeleridir. Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından balistik füze geliştirme projelerine hız veren ülkeler arasında Çin, Hindistan, Pakistan, İran ve Suriye sayılabilir. Çin'in DF-31 ve JL-2, Kuzey Kore'nin Taepo Dong-2, İran'ın Şahab-3, Scud ve SS-21, Hindistan'ın Prithvi-1-2 ve Pakistan'ın Ghauri ve Şahin 1-2 füze sistemleri muhtemel bir kriz anında kullanılabilecek niteliklere sahiptir. Bu ülkelerin balistik füze programlarını uluslararası denetime kapalı tutmaları tehdidin daha da büyümesine neden olmaktadır.¹⁰⁰

3.2.1.2 Uluslararası Boyutuyla Terörizmin Yarattığı Asimetrik Tehdit

Terörizmin günümüzde; klasik anlamını aşarak yeni ve örtülü bir savaş yöntemine dönüşmüş, yapısı gereği en ucuz ve en etkili, üstelik asimetrik nitelikleri nedeniyle vurucu gücü son derece gelişmiş, yüksek mobiliteye sahip ve en önemlisi uluslararası yerleşik hukuka göre muhatabı belli olmayan bir savaş haline gelmiştir.¹⁰¹

⁹⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. ÖZGÜR, Salih, **Geleceğe Yönelen Tehdit: Kitle İmha Silahları**, IQ Yayıncılık, İstanbul, 2006, s.61-105.

⁹⁹ Söz konusu ülkeler şunlardır: ABD, İngiltere, Fransa, İtalya, Almanya, Kanada, Cezayir, Çin, Küba, Mısır, Etiyopya, Hindistan, İran, Irak, İsrail, Japonya, Libya, Burma, Kuzey Kore, Güney Kore, Pakistan, Rusya, G. Afrika, Sudan, Suriye, Tavyan, Vietnam, Yugoslavya. Bkz. <http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=91&sayfa=46>

¹⁰⁰ "Foreign Missile Developments and the Ballistic Missile Threat Through 2015", Washington D.C., **National Intelligence Council**, 2001, s. 1-14.

¹⁰¹ ÇİTLİOĞLU, Ercan, "Küresel Alanda Terör Örgütlerinin Gelecekte Mümkün Görülen İşbirliği ve Güçbirliği Yöntemleri", **"Küresel Terörizm ve Uluslararası İşbirliği Sempozyumu'nda Sunulan Bildiri"**, 23-24 Mart, TMMM, Ankara, 2006.

Terörizm görünürde ülkelerin sosyal, siyasal ve ekonomik sorunları ile etnik ve dini ayrımcılığa dayandırılmaktadır. Ancak terörizmin arkasında yatan gerçek neden, bazı ülkelerin kendi millî menfaatlerini gerçekleştirmek için terörizmi politika aracı kullanmak istemeleridir. Bazı ülkelerin bu yöndeki yaklaşımları, uluslar arası alanda terörizmle ortak mücadele zemini yaratılmasını engellemiş ve terör örgütlerini cesaretlendirmiştir. Ancak günümüzde terörizm, artık kendisine destek sağlayan ülkelere dahi kontrol edilemez bir seviyeye gelmiş, hatta terörizm “Bumerang etkisiyle”¹⁰² kendisine kucak açan ülkeleri dahi tehdit eder mahiyet kazanmıştır.

11 Eylül 2001 tarihinde ABD’ye yapılan terörist saldırılar sonrasında, dünyada terörle mücadele konusunda ciddi tedbirler alınması yönünde ortak bir irade oluşmuş, insanların teröre bakış açıları değişmiş ve terörün herhangi bir coğrafyası, dini ve milliyeti olmadığı anlaşılmıştır. Bu çerçevede Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK), 11 Eylül saldırısını müteakip aldığı kararla ABD’ye yapılan saldırıyı kınamış ve 1373 sayılı karar ile terörizmin önlenmesi amacıyla devletlere oldukça önemli yükümlülükler getirmiştir.¹⁰³

NATO dâhil çeşitli platformlarda bazı terör örgütleri listeleri hazırlanmış, terörle mücadelede “Karar ve Sözleşmeler” yürürlüğe sokulmaya başlanmıştır. Bu konuda en son İstanbul’da ve Madrid’te meydana gelen terör saldırılarını müteakip AB terör örgütlerinin finans kaynaklarının önlenmesi, istihbarat teşkilllerinin oluşturulması gibi konuları içeren “AB Terörizmle Mücadele Deklarasyonu” yayımlanmıştır.¹⁰⁴

Terörizm uluslar üstü terörizme dönüşmektedir. 2010 yılına kadar olan süreçte Devletlerin terörist gruplara resmi ve siyasi desteği giderek azalacak ve hatta kopacaktır. Ancak zayıf yönetimler ve ekonomiler, etnik-dini ve kültürel

¹⁰² Genelkurmay Başkanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt, “**Güvenliğin Yeni Boyutları ve Uluslararası Örgütler Sempozyumu**” açılış konuşmasında; terörün dış politika aracı olarak kullanılması durumunda bir “**bumerang etkisi**” yarattığını ve bir ülkenin herhangi bir yerde teröre müdahil olması halinde farkında olmadan kendi ülkesini de terörizme açtığını vurguladı. Büyükanıt, “Zira bugün terörizm tamamıyla küresel bir tehdit halini almıştır. Hiçbir ülke kendi topraklarında barış ve güvenliği, diğer ülkeleri hedef alan terörist tehdidi göz ardı etmek suretiyle sağlayamaz. Bu nedenle terörizmle mücadelede ortak bir anlayışa dayanan uluslararası işbirliği hayati önem arz etmektedir” diye konuştu. Bkz. <<http://www.tsk.mil.tr>>(10 Eylül 2007)

¹⁰³ <<http://www.egm.gov.tr/temuh/terorizm7.htm>>(11 Eylül 2007)

¹⁰⁴ <http://www.terorizm.info/index.php?option=com_content&task=view&id=53&Itemid=34>,(11 Eylül 2007)

gerginlikler, sınır kontrollerinin zayıf olduğu yerler uluslar üstü terörizmin iticisi ve olanak sağlayıcısı alanlar olacaktır. Uluslar üstü terörizm giderek enformasyon teknolojisinin olanaklarını kullanarak, uluslar arası bir ağ içinde az sayıda, ancak stratejik ve kitle ölümleri ile sonuçlanacak eylemler gerçekleştirecektir. Bu eylemlerin devletler veya ideolojik gruplar ile bağlantısı ise belirgin olmayacaktır. Hareketli terörizm grupları ile mücadele giderek teknoloji içerikli hale dönüşecektir. Teknolojisi yetersiz geri ülkeler için bu grupların faaliyetleri ve varlıkları önlenemez (ulaşılamaz) olacaktır.¹⁰⁵ Terörizmin aşağıdaki nedenlerle devam edeceği değerlendirilmektedir:

- i. Tek kutuplu dünya düzeninde, dünyadaki statükonun korunması için süper güçler arası dengenin olmaması, bazı ülke ve etnik grupların “dolaylı mukabele” aracı olarak terörizme daha sık başvurmaları,
- ii. Bireysel hak ve özgürlüklerin gelişmesi ve demokratikleşmenin, terörün önlenmesindeki olumlu etkisinin yanında, bazı aşırı gruplar tarafından kötüye kullanılarak ve istismar edilerek terör zeminin oluşturulması,
- iii. İki kutuplu denge düzeninin yıkılmasıyla ortaya çıkan yeni uluslararası güvenlik ortamının, etnik, milliyetçi akımlar ve radikal görüşler için uygun ortam oluşturması ve bu hareketlerin terörizme dönüşmesi,
- iv. Teknolojik gelişmelerin terörizme ve teröristlere önemli imkânlar ve bu kapsamda ses getirecek eylem yapabilecek silah sistemlerini bahşetmesi,
- v. Telekomünikasyon alanındaki gelişmelerin teröristlerin sesini tüm dünyaya duyurma kolaylığı ve dolayısıyla sansasyon yaratabilme imkânı sunması,
- vi. Dünya siyasi konjonktürünün ülkelerin birbirlerine yönelik toprak işgalini öngören büyük çaplı askeri harekâtı güçleştirmesi ve dolayısıyla bu ülkelerin hasımlarını dolaylı olarak terörizmle yıpratmaya çalışmaları,
- vii. Geri kalmış ülkelerle gelişmiş ülkeler arasındaki nüfus farkının geri kalmış ülkeler lehine artması ve geri kalmış ülkelerdeki işsizlik, gelir dağılımı gibi sosyal ve ekonomik problemlerin artması.

¹⁰⁵ Güvenlik ve Tehdit Kavramının Evrimi Global Güvenlik İçinde Ulusal Güvenlik Perspektifi, **Stratejik Araştırmalar Enstitüsü**, Bkz. <http://www.turksae.com/face/index.php?text_id=269>

3.2.1.3 Ülkeler ve Bölgeler Arası Göç Hareketleri

Göçler; Dünya siyasi coğrafyasının değişmesi, bazı milletlerin ortadan kalkması ve mevcut ekonomik yapının değişmesi gibi olumsuz etkiler yarattığı gibi Dünyanın değişik yerlerindeki insanların birbirini tanıması, kültürlerin kaynaşması, keşifler, yeni teknolojilerin taşınması gibi olumlu etkiler de ortaya çıkarmıştır.

Tarih boyunca medeniyetlerin şekillenmesinin ana unsurlarından biri olan göç; değişik sebeplerle süregelen bir karakter arz etmektedir. Özellikle kitle iletişim araçları ve ulaşım imkânlarının gelişimi ile küçülen dünyada göç; günümüzde tarihin hiçbir döneminde görülmeyen boyutlara ulaşmıştır. Yirminci Yüzyıl, milyonlarca kişiyi kapsayan göç ve iltica hareketlerinin yoğun biçimde meydana geldiği bir dönem olmuştur.

Ülkeler ve sınırlar arası yer değiştirme sayısı giderek artmaktadır. 2000 yılında 50 milyona ulaşan bu sayının 2010 yılında 120 milyona ulaşması öngörülmektedir. Zorunlu göçler ve sığınmacılığın kaynağı sıcak çatışmalar ve savaşlardı. Ancak önümüzdeki süreçte nedenler değişmektedir. Sığınmacı akını, toplu sınır dışı etme, etnik temizleme, doğal afetler yüzünden yerinden edilme, kalkınma programlarının uygulanması sonucunda yerinden edilme, zorunlu göçler ve zorunlu iç göçler, nüfus aktarımı, nüfus mübadelesi, isteğe aykırı biçimde yurduna geri gönderme ve zorunlu geri dönüşüm yanı sıra, sosyo politik kökenli uluslar arası göç sığınmacı ve sığınma kavramını ve tehdidini yaratmıştır. Genişleyen sığınmacı hareketi, giderek artan bir biçimde ulusal ve bölgesel güvenliğin önemli bir unsuru olarak algılanmaya başlamıştır. Sığınmacı akımına maruz kalan ülkeler, ekonomik, siyasi-etnik-sosyal açıdan sıkıntılar yaşamaktadır.¹⁰⁶

Bölgemizde ise; özellikle Ortadoğu'da uzun zamandır devam eden karışıklıklar, rejim değişiklikleri, savaşlar, Irak'ın kuzeyinde ortaya çıkan durum, Sovyetler Birliği'nin dağılması, Yugoslavya'nın parçalanması, Filistin ve Lübnan'daki durum, Afrika ve Asya'da yaşanan ekonomik sıkıntılar ve siyasi karışıklıklar bu bölgelerde yaşayan insanları yasal ve yasal olmayan yollardan toplu veya münferit olarak göç etmeye zorlamıştır. Bu göç; ekonomik olarak gelişmiş,

¹⁰⁶ <http://www.turksae.com/face/index.php?text_id=269>, (21 Ağustos 2007).

siyasi ve sosyal yapı olarak sorunlarının büyük bir bölümünü çözmüş olan Batıyı cazibe alanı olarak gördüğünden, göç veren ülkeler ile göç alan ülkeler arasında bulunan Türkiye'yi bu sorundan birinci derecede etkilenen bir ülke konumuna sokmuştur.

Kitle iletişim araçlarındaki gelişmeler, artan ulaşım imkânları ile dünyanın oldukça küçüldüğü, herhangi bir bölgede meydana gelen bir sorunun dünyanın diğer bölgelerini etkiler duruma geldiği yirminci yüzyıl, milyonlarca kişiyi kapsayan göç ve iltica hareketlerinin yoğun biçimde meydana geldiği bir dönem olmuştur.

Bu gelişmeler; göç organizasyonunu önemli bir kazanç kaynağı haline getirmiştir. Uluslar arası suç örgütleri her geçen gün insan kaçakçılığı ile daha fazla ilgilenmektedir. Bu tip bir suçun değişik boyutları vardır. Bunlardan ilki işçi simsarlığı hususudur. Kayıtlara intikal eden bilgilere göre, suç örgütlerinin her yıl, fakir ülkelere zengin ülkelere yaklaşık bir milyon insanı kaçırmaya teşebbüs ettiği anlaşılmaktadır.

İnsan kaçakçılığının dünya genelinde endişe verici diğer bir boyutu ise organ kaçakçılığı şeklinde tezahür etmektedir. Organ kaçakçılığı için insan kaçakçılığı yapıldığı yönünde çok ciddi deliller bulunmaktadır. Özellikle, bu iş için Rusya ve Arjantin'de kurulan karaborsalarda milyon dolarlarla ifade edilen insan organlarının pazarlandığı bilinmektedir. Sahte belge ve dokümanlar düzenlemek suretiyle insan organlarının Brezilya, Arjantin, Peru, Honduras ve Meksika'dan alınarak özellikle hukukun, demokrasinin ve en önemlisi insan haklarının merkezi durumundaki Avrupa Birliği ülkelerindeki müşterilere satıldığı ve yasa dışı yollardan kaçakçılığının yapıldığı yönünde birçok bilgi bulunmaktadır.

Uluslararası siyasi, ekonomik ve sosyal olayların etkisi ile ortaya çıkan bu durum, geçmiş dönemlerde olduğu gibi, bugün de dünyanın ve insanlığın en temel sorunlarından biri olarak önemini korumaktadır.

Türkiye üzerinden Avrupa'ya yasadışı göç olayı büyük çoğunlukla organize bir eylem olup organize suç örgütleri ve terör örgütleri ile yakından ilgilidir. Terör örgütleri; bir yandan taşeronu durumundaki kaçakçılık şebekelerini veya örgüt mensuplarını bu maksatla kullanmak suretiyle olayın ticaretini yaparken, diğer

yandan Avrupa'ya kaçırdığı insanları daha sonra kendi maksatları doğrultusunda kullanmaktadır.

Sonuç olarak; yasadışı kaçak göçmenler, yurt içinde yakalanmaları durumunda, iskân, iaşe, ulaşım ve yurtdışı edilmeleri esnasında çok büyük masraflar yapılmasına, ülkemizde kaldıkları süre içinde kaçak işçi olarak çalışmaları dolayısı ile vergi kaybı, sosyal güvenlik ödenekleri kaybı ve yurtdışına gönderdikleri paralardan kaynaklanan kayıplar nedeniyle ülkemizi ekonomik olarak olumsuz etkilemektedirler. Ayrıca hudut güvenliğine ve yurt içi kontrollere ayırdığımız ilave kaynaklar sebebiyle de parasal kayıplarımız olmaktadır. Bunun yanında terör örgütlerine yasadışı kaynak oluşturmakta, ayrılıkçı unsurların yurt dışında propagandası yapılmakta, fuhuş gibi yasadışı işlerde çalıştıklarından asayiş ve güvenliği olumsuz etkilemektedirler. Fuhuş faaliyetleri ile AIDS, verem ve sarılık gibi hastalıkların artmasına sebep olarak ekonomik ve sosyal problemler yaratmaktadırlar. Kendi vatandaşlarımızın istihdamı için yeterli iş imkânlarımız yokken kaçak olarak çalışmak suretiyle işsizliği arttırıcı bir unsur oluşturmakta, dolayısı ile işsizlikten kaynaklanan ekonomik ve sosyal problemlere yol açmaktadırlar. Göç olayı genellikle organize suç örgütlerince organize edildiğinden, yasadışı göç bu örgütlere ilave kaynak sağlayarak, bu örgütlerin güçlenmesine de sebep olmaktadır.

Bütün bunlardan başka, Türkiye üzerinden gelişmiş ülkelere yapılan yasadışı göç ve insan kaçakçılığının son yıllarda artışı üzerine, gerek AB çevrelerinde, gerekse ABD gibi diğer göç alan ülkelerde, ekonomik ve siyasi yaptırım uygulanabileceği yönünde kararlar alınarak Türkiye üzerinde siyasi baskılar oluşturulmaktadır. Konu; Türkiye'nin Avrupa Birliğine katılım uyum paketine de dâhil edilmiş olup ilişkilerimizi etkileyen önemli bir unsur haline gelmiştir. Türkiye; son yıllardaki bu ekonomik ve siyasi etkileri ortadan kaldırmaya yönelik uluslar arası işbirliği çabalarını arttırmış, uluslar arası anlaşmaları uygulamaya koymuş ve konu ile ilgili yeni yasalar çıkarmak ta dâhil birçok önlem almıştır. Fakat gerek yasadışı göçün sebepleri olan sebeplerin ortadan kalkmaması ve gerekse Türkiye'nin konumu itibariyle en uygun göç yolları üzerinde olması nedeniyle istenen sonuçların tam olarak alınması mümkün olmamıştır. Karşılaşılan bu sorunun çözümü için ulusal ve uluslar arası alanda daha birçok önlem alarak önlenmesi gerekmektedir.

3.2.1.4 Uyuşturucu Trafîği ve Uluslararası Suç Örgütlerinin Genişleme Boyutu

Uyuşturucu madde üretimi, kaçakçılığı ve tüketimi ortaya çıkardığı olumsuz sonuçlarıyla birlikte küresel bir boyutta hızlı bir şekilde yayılmaktadır. Uluslar arası uyuşturucu kaçakçılığında son yıllarda çok fazla olan kar payında gözle görülür artışlar olmuştur. Uyuşturucu ticareti karmaşık ve kapsamlı bir yapıdan ticari bir endüstri şekline dönmüş olup konu üzerinde çalışan tüm makamların tahmin ve beklentilerini oldukça gerilerde bırakmıştır. Uyuşturucu maddelerin hangi güzergâhlardan ve hangi yöntemlerle kaçırdıkları mücadeleci birimlerin her zaman öğrenmeye çalıştıkları ve tartıştıkları sorunlardan biridir. Kaçakçılar her zaman kendilerini en emniyette ve en güvenli buldukları yol yöntemleri kullanmakta ve mümkün olan sıklıkta bunları değiştirmektedirler. Kaçakçılık güzergâhlarını etkileyen en önemli faktör ülkelerin coğrafyası ve jeopolitik konumlarıdır. Bununla birlikte bu bölgelerde meydana gelen ekonomik, siyasi, kültürel ve diğer etkenler nedeniyle güzergâhlar zaman zaman değişmektedir. Bu bağlamda Avrasya uyuşturucu trafiği, kendi aralarında kollara ayrılan; Balkan Rotası, Kuzey Karadeniz Rotası ve Doğu Akdeniz Rotası olarak şekillenmiştir.

Balkan Rotası

Bu güzergah Avrupa ülkelerinde yakalanan uyuşturucunun % 70-80' inin sevkıyatının gerçekleştirildiği güzergahtır. Balkan Rotası kuzey ve güney olmak üzere iki ana kola ayrılmaktadır. Balkan Rotası, Güneybatı Asya'da üretilen afyon türevi uyuşturucular için özellikle eroin maddesi için kullanılan bir tabirdir. Bu rota Güneybatı Asya haşhaş ekim bölgelerinden başlayarak, İran ve Türkiye topraklarını geçip, Balkan Yarımadası üzerinde iki kola ayrılmakta, bir kolu Bulgaristan, Romanya, Macaristan, Avusturya üzerinden Almanya'ya (Kuzey Kolu), diğeri ise Türkiye ve Yunanistan üzerinden çoğu kez deniz yolu ile Batı Avrupa'ya (Güney Kolu) ulaşmaktadır.

Balkan Rotası, Afganistan ve çevresinde üretilen afyondan elde edilen eroin maddesini Avrupa uyuşturucu pazarına nakletmek üzere uzun yıllar kaçakçıların kullandığı önemli bir güzergâh olmuştur. Ancak 1980'li yılların sonunda dünya siyasetinde meydana gelen gelişmeler, özellikle SSCB'nin dağılması, Balkanlarda

yaşanan soykırım ve bu rota üzerinde bulunan Türkiye'nin uyuşturucu madde kaçakçılığı ile yoğun mücadelesi, Balkan Rotasını kaçakçılar açısından güvenli bir rota olmaktan çıkarmıştır. Böylelikle yasadışı uyuşturucu trafiği, kontrolün az olduğu ve kaçakçılarca daha güvenli kabul edilen kuzey ve güneydeki rotalara kaymıştır.

Kuzey Karadeniz Rotası

SSCB'nin dağılmasından sonra kurulan cumhuriyetlerin ekonomik, güvenlik ve teşkilatlanması sorunlarıyla karşı karşıya olmaları, organize suç şebekelerinin bu ülkelerde yuvalanmasına neden olmuştur. Bilhassa Rus mafyası bu konuda ön plana çıkmış durumdadır. 1990'lı yılların başında Orta Asya'yı Karadeniz'in Kuzeyini ve Kafkasları elinde tutan SSCB'nin dağılmasının ardından kurulan devletlerin özellikle uyuşturucu kaçakçılığı ile mücadele alanında kontrol mekanizmalarını kuramamaları, Güneybatı Asya üretim bölgesinden başlayıp Karadeniz'in kuzeyinden geçerek Doğu Avrupa üzerinden Avrupa'ya ulaşan yeni bir uyuşturucu kaçakçılığı rotasının doğmasına yol açmıştır.

Kuzey Karadeniz Rotası olarak adlandırılan bu rota; Güneybatı Asya'dan iki ayrı kol halinde gelerek Karadeniz'in kuzeyinde birleşmektedir. Birinci yol, Afganistan'dan başlayıp, Orta Asya Cumhuriyetlerinden geçerek, Rusya, Ukrayna, Beyaz Rusya ve Polonya üzerinden Batı Avrupa pazarına ulaşan kuzey yoludur. İkinci yol ise, Afganistan'dan İran'a, oradan da kuzeye yönelerek Azerbaycan ve Kafkasya üzerinden yine Rusya ve Ukrayna'ya, oradan da Batı Avrupa pazarına ulaşan güney yoludur.

Kuzey Karadeniz rotası üzerinden taşınan uyuşturucu, Avrupa'ya girmeden önce yine kontrol mekanizmalarını tam kuramamış Doğu Avrupa ülkelerinde depolanmakta, uygun zaman ve şartların oluşmasıyla, partiler halinde Batı Avrupa uyuşturucu pazarına sokulmaktadır. Bu yöntem çift basamak yöntemi olarak adlandırılmaktadır.

Doğu Akdeniz Rotası

Son yıllarda, hem Pakistan ülke raporlarından hem de İnterpol istatistiklerinde dikkati çeken gelişmelerden biride Pakistan'dan Batı Avrupa'ya

doğrudan havayolu ile yapılan eroin maddesi kaçakçılığında yaşanan hareketliliklerdir. Bu rotanın ortaya çıkışında Afgan ve Pakistanlı kaçakçıların uyuşturucu pazarındaki paylarını, uyuşturucuyu doğrudan Avrupa'ya göndermek suretiyle arttırma istekleri önemli bir sebeptir. Bu rotanın gelecek yıllarda daha aktif duruma geleceği tahmin edilmektedir.

3.2.1.5 Uluslararası Suç Örgütleri

Küreselleşmenin sağladığı imkân ve kolaylıklar, örgütlü suçların, evvelce alışagelinen sokak ya da mahalle ölçeğinden sınır ötesine ve küresel düzeye taşınmasına neden olmuştur. Dünyada tüm ülkeler bir şekilde uluslar arası suç örgütlerinin ulusal güvenliklerine verdiği zararı hissetmektedirler. Örgütlü suçların küreselleşme sürecinde tırmanışa geçmesinin arkasında yatan temel nedenlerden biri, Soğuk Savaş döneminin siyasi coğrafyasının ortadan kalkmasıdır. Malların, insanların ve sermayenin serbest dolaşımı önündeki engellerin ya tamamen ya da büyük ölçüde kalkması sadece uluslar arası ticaretin daha rahat koşullarda yürütülmesini değil, aynı zamanda uluslar arası suç örgütlerinin daha serbest hareket edebilmelerini de sağlamıştır. Serbest piyasa ekonomilerinin getirdiği avantajlardan yararlanan uluslar arası suç şebekeleri, yeni ortamda yasa dışı kazançlarını “aklayabilecekleri” meşru-yasal zeminler bulmuş, uluslar arası suçlardan elde ettikleri gelirleri iş hayatına aktarabilmişlerdir. AB ve NAFTA benzeri serbest ticaret düzenini öngören yapılanmalar ve Dünya Ticaret Örgütünün empoze ettiği liberal politikalar uluslar arası ticaret hacmini artırırken, bu hacim içinde uluslar arası suç örgütlerinin saklanabilecekleri bir ortamın doğuşuna da neden olmuşlardır. Ayrıca, küreselleşmeyle birlikte bazı ülkelerde hız kazanan yolsuzluk eğilimleri uluslar arası suç örgütlerini rahatlatmıştır.

Bunların yanı sıra, küreselleşmeyle birlikte bilişim alanında yaşanan olağanüstü gelişmeler, özellikle internet üzerinden para transferlerini yapabilme imkânının ortaya çıkması, uluslar arası suç şebekelerinin yasadışı faaliyetlerini kolaylaştırmıştır.

Küreselleşme döneminde de geleneksel örgütlü suçlar olan uyuşturucu ve kadın ticareti, yasadışı göç, yasadışı kumar, kredi kartı sahtekârlıkları vb. devam

etmektedir. Bu dönemin getirdiği yenilik, “siber alanın” kullanımıyla işlenen suçların daha zor ortaya çıkarılması, birbirlerinden çok uzak bölgelerdeki suç örgütlerinin birbirleriyle çok rahat işbirliğine girebilmeleri, suç örgütlerinde ya da bunların paravan kuruluşlarında yer alan kişilerin eğitim düzeyinin eskiye nazaran yüksek olması gibi unsurlardır.

Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle eski Doğu Bloğu ülkelerindeki suç örgütlerinin sayısında olağanüstü artış görülmüştür. Rusya Federasyonu’nda en az 100.000 üyesi bulunan 5.000 civarında suç örgütünün faaliyet gösterdiği bilinmektedir. Bu örgütler Rusya’nın GSMH’sının %25 - %40’ını kontrol etmektedirler. Asya’da, özellikle Hong-Kong, Çin, Vietnam ve Japonya’da örgütlü suçlarda artış görülmektedir. Hong-Kong merkezli Sun Yee On örgütünün 47.000-60.000 üyesi dünya çapında suç eylemleri yürütürken, Japonya’da Yakuza için çalışanların sayısı yaklaşık 80.000’dir.¹⁰⁷ Afrika’da Nijerya ve Güney Afrika Cumhuriyeti’nde, Latin Amerika’da ise Kolombiya, Brezilya, Arjantin, Peru gibi ülkelerde faaliyet gösteren örgütler öne çıkmaktadır. ABD’de de geleneksel olarak İtalyan aileler tarafından sürdürülen örgütlü suçlarda artış vardır. La Cosa Nostra bünyesinde bir araya gelen yasadışı gruplar ABD merkezli olarak tüm dünyada faaliyet göstermektedirler.¹⁰⁸

Uluslararası suç örgütleriyle terörist örgütler arasında da özellikle küreselleşmeyle birlikte yakın bir ilişki kurulmuş, terör örgütleri ya uluslar arası suç örgütlerinin faaliyet alanlarına girerek ya da onlarla işbirliği yaparak kendilerine mali kaynak sağlama yoluna gitmişlerdir. Bu çerçevede sınır ötesi faaliyet gösteren örgütlere karşı sınır ötesi mücadele yöntemleri güçlendirilmeye çalışılmakta, İnterpol, Europol gibi örgütlerin daha etkin çalışabilmesi için girişimlerde bulunmaktadır. Buna paralel olarak özellikle “siber ortamın” denetlenmesine yönelik mekanizmaların geliştirilmesine de ağırlık verilmiştir.

¹⁰⁷ <www.stradigma.com/turkce/haziran2003/06>, (16 Temmuz 2007).

¹⁰⁸ Transnational Criminal Activity: A Global Context, <http://www.csis-scrs.gc.ca/eng/miscdocs/200007_e.html>, (16 Temmuz 2007).

3.2.1.6 Artan Dinî, Kültürel Nedenli Çatışmalar ve Kökten Dinci Akımlar

1990'ların başından itibaren etnik-dinsel çatışmaların ve bu çatışmalardan zarar görenlerin sayısında büyük bir artış gözlemlenmektedir. Ruanda, Bosna, Kosova, Kuzey İrlanda, Filistin, Sri Lanka, Keşmir, Çeçenistan gibi bölgelerde yaşanan sorunların bir bölümü uluslararası toplumun müdahalesi sonucunda sona erdirilmiş, büyük bir bölümü ise devam etmektedir.

Söz konusu çatışmalar bir yandan soruna taraf ülke / ülkelerin siyasal, sosyal ve ekonomik düzenlerine zarar verirken bir yandan da bölgesel ve küresel tehditlerin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Samuel Huntington'un Medeniyetler Çatışması kitabında öne sürdüğü etnik ve dinsel temelli çatışmaların özellikle farklı uygarlıkların kesişme noktalarında yoğunlaşacağı tezi 1990'dan bu yana yaşanan çatışmalarda doğrulansa da, küreselleşmeyle birlikte bu tür çatışmaların mevzi alanlardan küresel alana taşınması, klasik çatışma biçimlerinin dışında post-modern yöntemlerin kullanılması ve önü alınamaz biçimde tırmanışa geçmesi ihtimali vardır. Özellikle 11 Eylül terörist saldırılarından sonra, bu eylemleri bir "Müslüman-Hristiyan" çatışmasının başlangıcı, ABD'nin terörle mücadelesini de "Haçlı Seferi" olarak yorumlayanlar aslında önümüzdeki dönemde ortaya çıkabilecek daha büyük felaketlere işaret etmektedirler.

3.2.1.7 Artan Enerji İhtiyacı, Su, Gıda ve Diğer Tüm Kaynaklardaki Kıtlık

Geçmişte olduğu gibi, stratejik bir ham madde olan petrol ve buna ilâve olarak doğal gaz kaynakları üzerinde, 21'inci yüzyılda da, mücadele sürecektir. ABD'nin ve diğer büyük ekonomilerin gelişmeleri çerçevesinde petrol ihtiyaçları artacaktır. Yeni enerji kaynakları veya alternatiflerinin petrolü ikamesi ise orta vadede mümkün görülmemektedir. ABD, kendisine çok yakın jeo-ekonomik kaynak merkezlerinin kullanılmasına öncelik vermekte, böylece OPEC'e bağımlılığını artırmamaya çalışmaktadır. Ancak, özellikle Orta Asya Cumhuriyetleri ve Azerbaycan'da varolduğu tahmin edilen rezervler kesinleşirse, ABD'nin bu bölgede (özellikle Afganistan'da) varlığını tahmin edilenden çok daha fazla bir süre sürdürme yönünde gayretlerini artırabileceği değerlendirilebilir. Yine de, dünya rezervlerinin

çok büyük bir kısmının bulunduğu Orta Doğu'da ABD'nin üstlendiği etkin rolün bu çerçevede devam edeceği değerlendirilebilir.

Genişleme sürecini hızlandırmaya çalışan AB, gelecekte ortaya çıkabilecek olan enerji ihtiyacını karşılamak amacıyla, kendine özgü stratejiler geliştirme arayışındadır. Bu kapsamda, Almanya liderliğindeki AB'nin, enerji bölgeleri olan Orta Doğu ve Hazar petrollerine yakın ilgisini artırarak sürdürebileceği düşünülmektedir. Nitekim AB de, ABD'nin izlemiş olduğu "çoklu boru hatları politikası"nı benimseyerek, Orta Doğu, Orta Asya ülkeleri ve Kuzey Afrika'dan Avrupa'ya uzanan doğal gaz ve petrol boru hatları ile ilgili yeni yaklaşımlar geliştirmeye çalışmaktadır. AB doğal gaz kaynakları itibarıyla nispeten daha zengin bir konumdadır. Ancak, nükleer santrallerini kapatma kararı alan AB, görünür gelecekte elektrik ihtiyacını doğal gaz kullanarak karşılamayı plânlamaktadır. Bu nedenle ortaya çıkacak doğal gaz açığını başta AB - RF Enerji Diyalogu ve INOGATE Programı¹⁰⁹ olmak üzere farklı kaynak grubu ülkelerinden karşılamaya çalışacağı değerlendirilebilir.

Geleceğin hem ekonomik, hem de stratejik anlamdaki süper ülke adayı ÇHC(Çin Halk Cumhuriyeti), ABD'nin petrol ve doğal gaz konusunda da en önemli rakibi olma yolundadır. ÇHC, Hazar bölgesi ülkelerinden enerji kaynakları temin etmek üzere çeşitli projeler geliştirmeye çalışmaktadır. Ancak, hızla artan tüketimlerini sadece bu bölgeden karşılamaları imkânsız olduğundan, 21 inci yüzyılın ekonomik merkezi olmasına kesin gözle bakılan ÇHC-Japonya eksenindeki ülkelerin, Orta Doğu petrollerine olan ilgisinin artabileceği değerlendirilebilir. Dolayısıyla bu ülkeler petrolün taşındığı uluslar arası sulardaki deniz güçlerini (hem donanma, hem de deniz ticaret filosu) artırmak ve Orta Doğu politikalarında etkin rol oynamak isteyeceklerdir.

¹⁰⁹ <<http://www.manas.kg/pdf/sbdpdf9/Kizilkaya.pdf>> **Avrupa'ya Devletler Arası Petrol ve Doğal Gaz Taşımacılığı Programı:** AB'nin desteklediği ve Türkiye'nin de dahil olduğu bir diğer proje ise INOGATE (Interstate Oil and Gas Transport to Europe - Avrupa'ya Devletler Arası Petrol ve Doğal Gaz Taşımacılığı Programı)'dır. Bu proje çerçevesinde AB enerjinin arz güvenliğini tesis etmeyi amaçlamaktadır. Bu sistem sayesinde, özellikle doğal gazın boru hatları ile AB'ye getirilmesi düşünülmektedir (INOATE, 2002). AB, hâlihazırda bu yöntemi birçok ülke ile ikili ilişkiler çerçevesinde kullanmaktadır. Ancak gelecekte, enerji kaynaklarının paylaşımı üzerinde yaşanacak muhtemel bir mücadeleyi bugünden öngören AB, kendisi için bir garanti aramaktadır. Bu noktada, enerji kaynakları üzerindeki mücadele jeopolitik ve stratejik anlamda sıcak çatışma ihtimalleri de yaratmaktadır.

Dünya petrol üretiminde zirve yılının yaşanmasından sonra enerjinin arz güvenliği konusunun öneminin daha da artacağı düşünülmektedir. Orta Doğu ülkelerinin, dünyanın geri kalan üretim alanlarına göre çok daha büyük bir kapasite ve maliyet avantajına sahip oldukları değerlendirildiğinde, önümüzdeki 20 - 25 yıllık bir dönemden sonra, dünya petrol üretiminde Orta Doğu'nun tekrar ağırlık kazanabileceği; bu nedenle, AB'nin en az ABD kadar Orta Doğu'da etkin olmak isteyebileceği değerlendirilebilir. Yakın gelecekte büyük ülkeler enerjinin arz güvenliği üzerinde değil, enerji kaynaklarının paylaşımı alanında yoğunlaşacaklardır.

Su

Günümüzde, “kıt” ve “stratejik” bir kaynak olarak karşımıza çıkan suyun kullanımı bir yandan katlanarak artarken, bir yandan da kirletilerek kullanılabilen miktarı hızla azalmakta ve bölgeler arası dengesiz dağılımla birleşerek 21'inci yüzyılda önemli bir sosyal ve ekonomik problem olarak karşımıza çıkacağı değerlendirilmektedir. Bugün dahi Dünya nüfusunun beslenmesinde birçok problem yaşanırken, 2020 yılında Dünyada yaşayan insanların beslenmesini temin için bugün tarımda kullanılan suyun yaklaşık %17 daha artırılması gerekmektedir. Eğer durum bugün ki gibi devam ederse milyonlarca insan aç ve susuz kalacaktır.¹¹⁰

Dünyada tatlı su kaynaklarının öneminin arttığını gösteren birçok somut gösterge varken, birden fazla ülkeyi ilgilendiren sınır aşan suların kullanımına ilişkin hukuk kuralları da o derecede önem kazanmaktadır. Türkiye, önemli sayıda sınır aşan suyu olan bir ülkedir ve bunlardan bir kısmı komşuları ile kendisi arasında sorun yaratmaya devam etmektedir. Türkiye'nin sınır aşan bazı akarsuları ile ilgili komşuları ile tatmin edici düzenlemeler yaptığı görülürken, hem Trakya Bölgesi'nde Bulgaristan ile hem de Güney komşuları Suriye ve Irak ile mevcut ve muhtemel sorunları vardır.¹¹¹

¹¹⁰ <<http://www.freewebs.com/afbingol/su.htm>>, (23 Eylül 2007).

¹¹¹ ACER, Yücel, “**Sınırı Aşan Sular, Hukuksal Çerçeve ve Türkiye**”, Ayrıntılı bilgi için bkz. <<http://www.usakgundem.com/makale.php?id=224>>, (25 Eylül 2007).

Gıda

Dünya nüfusunun artışına paralel olarak gıda temininde problemler ortaya çıkmıştır. Bunun üzerine BM Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), dünyadaki açların sayısının 2015 yılına kadar yarı yarıya azaltılması maksadıyla bir çalışma başlatmıştır. Bu hedefe, 2030 yılına kadar dahi ulaşılmasının zor olduğu değerlendirilmektedir. FAO’nun araştırmasında; bu kötümser değerlendirmeye rağmen nüfus artışının yavaşlatılması ve biyoteknolojideki ilerlemelerin, açların doyurulması konusunda az miktarda da olsa olumlu gelişme kaydedileceği belirtilmiştir. FAO tarafından; kalkınan ülkelerdeki aç insanların sayısının bugünkü 777 milyondan, 2030’a kadar 440 milyona düşeceğini tahmin edilmektedir.

3.2.1.8 Teknolojinin Hızlı Gelişimine Bağlı Olarak Bazı Ülkelerce Elde Edilen “Tekno Savaş” Üstünlüğü

21’inci yüzyılın başında yaşanan çatışmalar teknolojik alanda ülkeler arasında derin uçurum ve silahlı kuvvetler arasında da bir asimetri oluştuğunu, bu yüzden nispeten az gelişmiş teknolojiye sahip ülkelere karşı, gelişmiş teknolojiye sahip olmanın önemli bir kuvvet çarpanı olduğunu göstermiştir. Bu bağlamda; asimetrinin güçsüzleri terörizm ve KİS silahları gibi asimetrik tehditler vasıtasıyla bu güç farkını kapatmaya çalışırken, asimetrinin güçlüleri asimetrik risk ve tehditlerle mücadele konusunda yoğun bir arayış içine girmişlerdir.

“Tekno Savaş” üstünlüğüne sahip Silahlı Kuvvetlerin özellikle Ortadoğu bölgesinde demokrasileri artırmak ve enerji hatlarını kontrol altına almak mücadelesi sonucunda Türkiye’nin yakın ilgi alanında yeni krizler ve çatışmalar gelecekte beklenmektedir.

3.2.2 Tehditte Beklenen Gelişmeler ve Askeri Harekâta Etkileri

Varşova Paktı’nın dağılmasıyla ortadan kalkmış bulunan, geniş çaplı klasik manada savaşa neden olabilecek tehdidin müteakip 15-20 yılda tekrar oluşma ihtimali çok zayıf görülmektedir.

Bununla birlikte, iki kutuplu denge düzeninin yıkılmasıyla oluşan risklerin, bölgesel çatışmaların, etnik ayaklanmaların, bölücü ve yıkıcı aşırı akımların, terörizm ile kitle imha silahlarının yaygınlaşması ve kontrol dışı kullanıcıların eline geçmesinin artarak devam etmesi beklenmektedir. Ayrıca, tehlikeli teknolojilerin yayılması, sibernetik savaş, bilgi savaşı, dolaylı savaş, cezalandırma savaşı ve ekonomik savaşın ön plana çıkacağı değerlendirilmektedir.

Önümüzdeki 15-20 sene için tehdit ve/veya risk değerlendirmesi yapılırken, sadece silahlı kuvvetleri dikkate alan tehdit algılamasının yeterli olmayacağı değerlendirilmektedir. Bu durumda dahi TSK'nin, ülkenin güvenlik çıkarları için değişik şekilde kullanılmasını gerektirecek birçok durum söz konusu olabilecektir.

Küreselleşen dünyada, tüm gelişmiş dünya ülkelerine olduğu gibi ülkemize de en büyük ve sık görülebilecek tehdidin bölgesel çatışmalar olduğu gözden uzak tutulmamalıdır.

Bu nedenlerle ülke güvenliği, sınırlardan itibaren yapılacak savunmanın ötesinde; tehdit/risk algılaması da, askeri güçlerin taarruz imkân ve kabiliyetinden daha kapsamlı olacak şekilde düşünülmelidir. Bu kapsamda sınırların korunması yerine sınır ötesinde krizlere yerinde müdahale önem kazanmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN ULUSLARARASI BARIŞI DESTEKLEME VE GÖZLEMCİLİK GÖREVLERİNE YAPTIĞI KATKILAR

4.1 Genel

Türkiye, sorunlara barışçı yollardan çözüm bulunmasına, çatışmaların önlenmesine, önlenememesi halinde, çatışmaların kısa sürede durdurularak kalıcı ve adil bir barışın bir an önce tesis edilmesine büyük önem vermektedir. Türkiye, bu kapsamda soğuk savaş dönemini müteakip ortaya çıkan krizleri önlemek ve kontrol altına almak için en etkili yolun, çokuluslu barışı destekleme harekâtı olduğuna inanmaktadır. Türkiye, barışı destekleme görevlerine uluslararası yükümlülükleri, milli menfaatleri, imkân ve kabiliyetleri paralelinde azami ölçüde iştirak etmektedir.

Türkiye’nin barışı destekleme harekâtlarına katılımı Soğuk Savaş sonrasında yoğunluk kazanmasına karşın, aslında yeni bir olgu değildir. Türkiye’nin bu konudaki ilk deneyimi, 1950’de, tugay düzeyindeki bir birlikle Kore Savaşı’na katılmasıdır. Türkiye, Kore’de 1950-1953 yılları arasında dönüşümlü olarak toplam 15.000 personel görevlendirmiştir.¹¹² Ancak, bundan sonra yaklaşık bir yarım yüzyıl boyunca Türkiye, barışı destekleme harekâtlarına uzak durmuştur.

Soğuk Savaş sonrası dönemde ise, Türkiye’nin barışı destekleme harekâtlarına katkısı, dikkate değer bir biçimde artış göstermiştir. Bu dönemde Türkiye, Kosova’dan Afganistan’a, Filistin’den Doğu Timor’a, Bosna-Hersek’ten Gürcistan’a kadar dünyanın çok değişik coğrafyalarında, farklı düzey ve biçimdeki birçok harekâta katılmıştır. 1988’den bu yana altı BM, iki AGİT ve bir Bölgesel Gözlem Misyonu ile 11 BM ve NATO öncülüğünde barışı destekleme harekâtına katılmıştır.¹¹³

¹¹² Türk askeri, Kore’deki varlığını savaş bittikten sonra da sürdürmüştür. Asker sayısı, 1960’tan sonra 200 askere kadar düşürülmüş, 1965’ten itibaren sembolik olarak bir manga asker bırakılmıştır. Bu manga da, 27 Haziran 1971’de geri çekilmiştir.

¹¹³ <http://www.tsk.mil.tr / 4_ULUSLARARASI_ILISKILER /4_6_Turkiyenin_Barisi_Destekleme_Harekatina_Katkilari/Turkiyenin_Barisi_Destekleme_Harekatina_Katkilari.htm>, (01 Eylül 2007).

Türkiye, Ağustos 2007 itibarıyla, tüm dünyada süren 18 BM barışı destekleme harekâtından¹¹⁴ dokuzuna katılmakta¹¹⁵ ve bu harekâtlarda, beşi askeri gözlemci, üçü asker ve 162'si polis olmak üzere toplam 170 personel bulundurmaktadır.¹¹⁶ Bu rakamla Türkiye, BM harekâtlarına katılım sağlayan ülkeler arasında 47'nci sırada yer almaktadır.¹¹⁷ Bunun dışında Türkiye, BM'nin verdiği yetkiyle NATO, AGİT ve AB gibi bölgesel örgütler tarafından yürütülen harekâtlar içerisinde de yer almakta ve bu harekâtlarda da sayılan kimi zaman yüzlerle, kimi zaman binlerle ifade edilen asker, polis ve sivil personel bulundurmaktadır.

Türkiye'nin icra ettiği barışı destekleme faaliyetlerini, birlik olarak iştirak edilen barışı destekleme harekâtları ve personel ile iştirak edilen uluslararası gözlemci görevleri olmak üzere iki ana başlıkta toplamak mümkündür.

4.2 Barışı Destekleme Harekâtları¹¹⁸

Türkiye'nin katıldığı ve katılmakta olduğu Barışı Destekleme Harekâtları şunlardır;

4.2.1 Somali

BM Güvenlik Konseyi, Somali'ye yapılacak insani yardımların güvence altına alınması ve bölgeye askeri harekât düzenlenmesine olanak sağlamak amacıyla, 28 Ağustos 1992'de UNOSOM-I Harekâtı başlatılmıştır. Ancak, UNOSOM-I'in beklenen başarıyı sağlayamaması nedeniyle, 3 Aralık 1992'de ABD liderliğindeki UNITAF Harekâtı ve arkasından da 3 Mart 1993'te UNOSOM-II Harekâtı başlatılmıştır. Türkiye, TBMM'nin 8 Aralık 1992'de aldığı kararla, 2 Ocak 1993'den itibaren dokuz kişilik bir irtibat heyeti, 297 kişiden oluşan bir kara birliği ve 607 kişiden oluşan bir deniz birliğiyle harekâta katılmıştır. Bu güç, 22 Şubat 1994'te geri çekilmiştir. UNOSOM-II'nin komutanlığını, 4 Mayıs 1993-18 Ocak 1994 tarihleri

¹¹⁴ 18 barışı destekleme harekâtından 15'i barışı koruma (peace keeping) harekâtı, üçü ise, siyasal ya da barışı yeniden yapma (peace building) misyonu harekâtıdır.

¹¹⁵ <<http://www.un.org/Depts/dpko/contributors/2007>>, (22 Ağustos 2007).

¹¹⁶ <<http://www.un.org/Depts/dpko/contributors/2007>>, (22 Ağustos 2007).

¹¹⁷ <<http://www.un.org/Depts/dpko/contributors/2007>>, (22 Ağustos 2007).

¹¹⁸ <http://www.tsk.mil.tr / 4_ULUSLARARASI_ILISKILER /4_6_Turkiyenin_Barisi_Destekleme_Harekatina_Katkilari/Turkiyenin_Barisi_Destekleme_Harekatina_Katkilari.htm>, (01 Eylül 2007).

arasında Türk Korgenerali Çevik Bir yürütmüştür.¹¹⁹ Türkiye'nin Somali'ye asker göndermesi, özellikle iki açıdan önemli olmuştur. Birincisi, Türkiye, 1950'deki Kore Savaşı'ndan sonra ülke dışına - 1974'teki Kıbrıs Barış Harekâtı sayılmazsa - ilk kez silahlı kuvvet göndermiştir. İkinci olarak da, Türkiye, ilk kez bu düzeyde bir çokuluslu gücün komutanlığını üstlenmiştir.

4.2.2 Bosna-Hersek

Türkiye'nin katıldığı ikinci BM harekâtı, Dayton Barış Antlaşması'nın uygulanması ve istikrarın sağlanması çerçevesinde, Bosna-Hersek'te insani yardım harekâtı için oluşturulan UNPROFOR (BM Koruma Kuvveti) olmuştur. Türkiye, Bosna-Hersek krizinin başlangıcından itibaren, sorunun barışçı yollarla çözülmesine çalışmış ve bütün barış girişimlerini desteklemiştir. Şubat 1992'de Hırvatistan ve Bosna-Hersek'te görev yapan Birleşmiş Milletler Barış Gücüne katkıda bulunmak için başvurmuştur.

Türk Deniz Kuvvetleri, Temmuz 1992 - Ekim 1996 tarihleri arasında ambargonun kontrolü maksadıyla icra edilen "Sharp Guard" harekâtına katılmıştır.

Bosna-Hersek hava sahası üzerindeki uçuş yasağını uygulamak maksadıyla, Nisan 1993 ile Aralık 1996 tarihleri arasında icra edilen "Deny Flight" harekâtına bir F-16 filosu ile İtalya'nın Ghedi Üssü'nden iştirak edilmiştir.

Bosna-Hersek'te Dayton Barış Antlaşması'nın uygulanması, istikrarın sağlanması, insani yardım harekâtı için emniyetli bölgeler tesis edilmesi ve korunması maksadıyla teşkil edilen UNPROFOR (United Nations Protection Force_BM Koruma Gücü)'da 1450 kişiden oluşan Alay seviyesinde bir Mekanize Birlik Görev Kuvveti görevlendirilmiştir. Bu birlik 1993-1995 yılları arasında (04 Ağustos 1993 - 31 Aralık 1995) görev yapmıştır.

Bosna-Hersek'te Dayton Barış Antlaşması'nın uygulanması görevinin NATO'ya verilmesi üzerine, önce Uygulama Kuvveti (IFOR- Implementation Force) ve müteakiben İstikrar Kuvveti (SFOR- Stabilization Force) teşkil edilmiştir. Türkiye UNPROFOR'da görevli Alayı Tugay seviyesine çıkararak (20 Aralık 1995'ten

¹¹⁹ Bir'in gözlemlerini ve deneyimlerini aktardığı bir çalışma olarak bkz. Çevik Bir, **Somali'ye Bir Umud**, İstanbul, Sabah Yayınları, 1999.

itibaren) IFOR'a tahsis etmiş, IFOR'un görevini tamamlaması ve SFOR'un teşkil edilmesini müteakip, bu Tugay (20 Aralık 1996'dan itibaren) SFOR'a tahsis edilmiştir. Türkiye, SFOR'a; 1 Tugay, 1 Muhafız Bölüğü, 4 adet F-16 uçağı ve 1 Fırkateyn ile katılmış, ayrıca, SACEUR Stratejik İhtiyatlarına, 1 Mekanize Bölük tahsis etmiştir.

SFOR Kuvveti 2000 yılı başından itibaren yeniden teşkilatlandırılmış ve küçültme kapsamında Bosna-Hersek Türk Görev Kuvveti de Tabur G/K olarak yeniden yapılandırılmış personel sayısında indirim yapılmıştır. SFOR görevi, 02 Aralık 2004 tarihinden itibaren AB'nin teşkil ettiği EUFOR'a devredilmiştir AB liderliğinde icra edilen ALTHEA adı verilen bu harekâta da Türkiye toplam 265 personelden oluşan personel ile katkı sağlamaya devam etmektedir. Türk Birliği, Saraybosna'da konuşludur. Ayrıca 50 jandarma personeli de EUFOR Entegre Polis Gücünde, 5 personel AB Polis Gücü misyonunda görevlendirilmiştir.

4.2.3 Arnavutluk

Türkiye'nin katkı sağladığı bir başka harekât ise, yine Balkanlar'da gerçekleştirilen ALBA Harekâtı olmuştur. Arnavutluk'ta 1997 başında yaşanan banker skandalı sonrasında ülkenin kaosa girmesi karşısında, Arnavutluk'un isteğı üzerine BM Güvenlik Konseyi, 28 Mart 1997'de krize müdahale kararı almıştır.¹²⁰ Bu ülkeye yapılacak insani yardımın gerçekleştirilebilmesi amacıyla AGİT'e yetki devredilmiş ve İtalya'nın liderliğinde çok uluslu güç oluşturulması kararlaştırılmıştır. ALBA harekâtına, Türkiye, Nisan 1997 - Ağustos 1997 arasında, 759 kişilik Deniz Piyade Tabur Görev Kuvveti'yle ve Tiran'da görev yapan 20 karargâh subayıyla katılmıştır. Bu tabur, Tiran ve çevresinde görev yapmış, ayrıca Türk vatandaşlarının tahliye edilmesini de sağlamıştır.

Makedonya ve Arnavutluk'a yönelik mülteci akını nedeniyle meydana gelen krizin çözümüne yardımcı olmak amacıyla da, yine Arnavutluk'ta görev alan AFOR'a (İnsani Yardım Kuvveti), Mayıs-Eylül 1999 tarihleri arasında, bir Sahra Hizmet Bölüğü'yle katkıda bulunulmuştur.

¹²⁰ ALBA harekâtı konusunda eleştirel bakış için bkz. Fatmir Mema, "Did Albania Really Need operation ALBA?", *Security Dialogue*, C.29, No.1 (1998), s.59-62.

4.2.4 Kosova

Kosova krizinin politik yollardan çözümlenememesi ve Şubat 1999'da silahlı çatışmaya dönmesi üzerine NATO, 24 Mart 1999'da hava harekâtını başlatmıştır. Türkiye, harekâta İtalya/Ghedi'de bulunan 10 adet F-16 uçağı ile iştirak etmiştir. Uçaklarımız, harekât süresince 2.000 saatten fazla harekât uçuşu gerçekleştirmişlerdir.

Hava harekâtının yoğunluğunun artması üzerine NATO, Türkiye'den ilave uçak ve meydan talebinde bulunmuştur. Türkiye bu maksatla; 8 adet F-16 ve 3 adet tanker uçağını Bandırma ve İncirlik'ten harekâta iştirak edecek şekilde NATO'ya tahsis etmiş, Balıkesir, Bandırma ve Çorlu hava meydanlarının NATO uçakları tarafından kullanılmasına izin vermiştir.

Ayrıca Adriyatik'te Akdeniz Daimi Deniz Gücünde bulunan bir fırkateynimiz ve Daimi Mayın Gücü'nde bulunan bir Mayın Avlama Gemimiz de harekâta iştirak etmiştir.

Harekâtın başlaması ile birlikte Makedonya ve Arnavutluk'a büyük bir mülteci akını başlamış ve bir insanlık dramı yaşanmıştır. Bu krizin çözümüne yardımcı olmak ve oluşan yaraları sarmak maksadıyla Arnavutluk'ta konuşlandırılan İnsani Yardım Kuvveti (AFOR)'ne Türkiye 18 Mayıs - 07 Eylül 1999 tarihleri arasında bir Sahra Hizmet Levazım Bölüğü ile katılmıştır. Söz konusu birlik sivil halka iâşe, banyo ve çamaşır gibi yaşamsal konularda destek sağlamıştır.

Harekât esnasında Türkiye'de 18.000 mülteci barındırılmış, ayrıca Makedonya'da Boyana ve Arnavutluk'ta El Basan mülteci kampları faaliyete geçirilmiş ve bu kampların her birinde 3.200 civarında mülteci barındırılmıştır. Barış antlaşmasının imzalanmasını müteakip mülteciler geri dönmüştür.

KFOR kapsamında, halen 36 ülkenin katılımı ile 16.000 kişiden oluşan çok uluslu güç beş sektör halinde görevini sürdürmektedir. Prizren'de konuşlu Kosova Türk Tabur Görev Kuvveti; Türkiye, Almanya, Avusturya ve İsviçre tarafından oluşturulan Çok Uluslu Güney Görev Kuvveti sektöründe görevine devam etmektedir.

Türkiye bu sektöre, bir manevra taburu (Azeri ve Gürcü takımları dâhil), bir istihkâm bölüğü ve inzibat takımı, bir keşif takımı ve radar kısmı, iki irtibat ve izleme timi, çokuluslu sıhhiye birliğine üç personel, görev kuvvet karargâhına 16 personel ve KFOR Karargâhı'na da 11 personel olmak üzere toplam 395 personel ile katkıda bulunmuştur.

Türkiye, Güney Görev Kuvvet Komutanlığı liderliğini Mayıs 2007 - Mayıs 2008 dönemi için devralmıştır. Liderlik döneminde Türkiye, KFOR'a takviyeli bir Amfibi Deniz Piyade Birliği, 3 Helikopter, 1 Sivil Asker İşbirliği (SAİ) Birliği ile toplam 260 personel ilave katkı yapmıştır. İlave katkılarla personel sayısı, toplam 655'e ulaşmıştır.

4.2.5 Makedonya

Türkiye'nin Balkanlar'da katıldığı bir başka harekât ise, Makedonya'dadır. Makedonya'daki krizin artmasıyla ve Makedon yetkililer ile Arnavut silahlı gruplarının temsilcilerinin talebiyle, Kuzey Atlantik Konseyi, 15 Ağustos 2001'de, 30 günle sınırlı olmak üzere Zorunlu Hasat (Essential Harvest) Harekâtı'nı uygulamaya koymuştur. Bu amaçla oluşturulan ve silah toplama görevini 25 Eylül 2001'de başarıyla tamamlayan Çokuluslu Tugay'a, Türkiye 27 Ağustos - 20 Ekim 2001 tarihleri arasında bir Bölük Timi ile katılmıştır.

Bu güç, BM Güvenlik Konseyi'nin kararıyla, NATO'nun bölgedeki varlığını sürdürmek ve Makedonya'daki uluslararası gözlemcilere destek sağlamak amacıyla 27 Ekim 2001'de Kurnaz Tilki (Amber Fox) Harekâtı'na başlamıştır. Türkiye, bu harekâtta, bir Mekanize Piyade Takımı ve dört karargâh personeliyle yer almıştır. Bunun hemen arkasından başlayan ve yine NATO komutasında 31 Mart 2003 tarihine kadar sürdürülen Müttefik Uyum (Allied Harmony) Harekâtı'nda ise Türkiye, yalnızca karargâhta görevli üç personelle yer almıştır.

NATO'nun Müttefik Uyum Harekâtı'nı 31 Mart 2003 tarihinden itibaren Avrupa Birliği devralmıştır. Türkiye, AB tarafından 15 Aralık 2003 tarihine kadar icra edilen "Concordia" harekâtına; iki Hafif İrtibat Timi (2 Sb. 2 Astsb. 4 Erb/Er), ayrıca AB Karargâhı'na 2 Subay ve NATO Üsküp Karargâhı'na 1 Subay ile katkı sağlamıştır. Türkiye, 15 Aralık 2003 tarihinde AB tarafından Makedonya'da

oluşturulan PROXIMA Polis gücünde dört Jandarma personeli ve NATO Üsküp Karargâhında bir subay görevlendirmiştir. PROXIMA Polis Misyonu 15 Aralık 2005’de sona ermiştir. Bu tarihten itibaren EUPAT adıyla altı ay sürecek bir Polis Danışma Timi göreve başlamıştır. Türkiye bu misyona katılmamaktadır.

4.2.6 Afganistan

Türkiye, Somali örneğinde olduğu gibi, yakın çevresi dışındaki coğrafyalarda da barışı destekleme harekâtlarına katkı sağlamaktadır. Afganistan, bu coğrafyalardan biridir. ABD’e 11 Eylül 2001’de gerçekleştirilen terör eylemlerinden sonra, Afganistan’da faaliyet gösteren El-Kaide terör örgütünün bağlantısının ortaya çıkması ve Afganistan’da yönetimi elinde bulunduran Taliban hükümetinin El-Kaide ile işbirliği içerisinde olması nedeniyle, ABD önderliğinde, Afganistan’a yönelik olarak Sürekli Özgürlük Harekâtı başlatılmıştır.

Taliban yönetiminin devrilmesiyle, terörizme karşı uluslararası koalisyonu destekleyen ülkeler, 5 Aralık 2001’de Bonn’da, Afganistan’da barış ve istikrarın sağlanmasına katkıda bulunmak ve Afganistan’da Afgan grupları arasında oluşturulan geçici yönetime yardımcı olmak amacıyla bir anlaşma metni üzerinde mutabık kalmışlardır. Bu anlaşma uyarınca BM Güvenlik Konseyi’nin aldığı karar doğrultusunda, 19 Aralık 2001’de Kabil ve çevresinin güvenliğinin sağlanmasına yardımcı olmak ve geçici yönetimin istikrarı oluşturmaya katkıda bulunmak üzere, 18 ülkenin katılımıyla ISAF (Uluslararası Güvenlik Yardım Gücü) kurulmuştur.¹²¹

ISAF’ın ilk komutanlığını İngiltere yapmış, sonrasında 20 Haziran 2002 - 10 Şubat 2003 tarihleri arasında Türkiye üstlenmiştir. İlk başta 276 personeli olan Türkiye, ISAF-II’nin komutanlığını devralınca, bir Tabur Görev Kuvveti tahsis etmiş ve asker sayısını bin 400’e yükseltmiştir. Türkiye, bu dönemde aynı zamanda Kabil Havaalanı’nın işletilmesini de sekiz ay süreyle tek başına yürütmüştür. Komutanlığı devretmesinin ardından da asker sayısını 229’a indirmiştir. Bundan sonra Türkiye, Azerbaycan (23 kişilik) ve Arnavutluk (23 kişilik) takımları dâhil bir Piyade Bölük Timi, karargâh personeli, bir HUMINT (İnsani İstihbarat Timi), Kabil Havaalanı’nın

¹²¹ ISAF hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. <<http://www.nato.int/isaf/index.html>>

NATO tarafından işletilmesi kapsamında dokuz kişilik (beşi sivil dördü asker) personel desteği ve üç adet helikopterle katkısını sürdürmüştür.

Ayrıca, Türkiye'nin komutanlığı döneminde CIMIC tarafından ağırlıklı olarak eğitim ve sağlıkla ilgili 176 proje tamamlanmıştır.

Türkiye, 13 Şubat 2005'te, ISAF'ın komutasını ikinci kez - EUROCORPS'dan (Avrupa Kolordusu)- devralmıştır. ISAF-VII, Korgeneral Ethem Erdağı komutasında ve NATO'nun yüksek hazırlık dereceli kolordularından birisi olan 3'üncü Kolordu (NRDC-TU) Komutanlığı tarafından sevk ve idare edilmiştir. Afganistan'daki asker sayısını yaklaşık bin 600'e çıkaran Türkiye, 37 ülkenin ve yaklaşık 9800 askerin katılımıyla oluşturulan ISAF-VII'nin komutasını, 5 Ağustos 2005'e kadar yürütmüştür. Türk personelin 344'ü ISAF-II karargâhında, 70'i Kabil Havaalanı'nda ve 198'i de diğer birliklerde görev yapmıştır.

Yine, 28'inci Mekanize Piyade Tugayı Komutanlığı da, diğer ülke birliklerini ve personelini bünyesine alarak Kabil Çokuluslu Tugayı olarak görev yapmıştır. Ayrıca, Hava Kuvvetleri Komutanlığı tarafından görevlendirilen unsurlarca, altı aylık son dönem içinde, 26 ülkeden oluşan 2000 kişilik bir uluslararası güce komuta ederek, Kabil Uluslararası Havaalanı'nın işletilmesini sağlamıştır.

Türkiye, 07 Nisan 2007 tarihinden beri Kabil Bölge Komutanlığına liderlik etmektedir. Bu dönem için Bölge Karargâhının lojistik ve muhabere desteği kapsamında yaklaşık 400 personel daha görevlendirilmiştir. Türkiye halen UGYK harekâtına yaklaşık 1150 personel ile katkıda bulunmaktadır. Türk Birliği içerisinde birer Arnavutluk ve Azerbaycan Takımı da yer almaktadır.

Yeniden yapılanma ve ekonomik kalkınma konularında yardım sağlamak için Kasım 2006 ayında Kabil'in yaklaşık 40 km. batısında, sivil ve askeri personelin birlikte görev yapmakta olduğu Vardak Bölgesel İmar Ekibi oluşturulmuştur. Söz konusu birim tarafından; idari yönetim ve yargı sisteminin geliştirilmesi, Afgan Polisinin eğitimi, imkân ve kabiliyetlerinin artırılması, Altyapı, bayındırlık ve sosyal destek alanlarında halkın yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve desteklenmesine yönelik faaliyetler gerçekleştirilmektedir.

4.2.7 Lübnan

BM Güvenlik Konseyi'nin 11 Ağustos 2006 tarihli ve 1701 sayılı kararı ile bölgesel barışın yeniden sağlanabilmesi ve idame ettirilmesi açısından uluslararası bir gücün Lübnan'da konuşlandırılması planlanmıştır. Türkiye, BM Lübnan Geçici Kuvvetine Ekim 2006 ayından beri, bir İstihkâm İnşaat Bölüğü ve Deniz Görev Kuvveti'nde bir fırkateyn, bir denizci ikmal gemisi, iki korvet ile katılmakta; harekâta yaklaşık 1.000 personel ile iştirak etmektedir.

4.2.8 Darfur/Sudan

NATO'nun misyonunu genişleterek doğal afetleri de ilgi ve görev kapsamına dâhil etmesiyle, Türkiye de bu anlamda gerçekleştirilen harekâtlar içerisinde yer almaktadır. Bu bağlamda Türkiye, NATO tarafından sağlanan lojistik desteğin bir bölümü olarak Afrika Birliği'ne, Darfur'daki (Sudan) hareketi için bir C-130 uçağı görevlendirmiştir.

4.2.9 Demokratik Kongo Cumhuriyeti

Avrupa Birliği (AB) tarafından Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde yapılan seçimler nedeniyle BM Kongo Demokratik Cumhuriyeti Misyonu (MONUC)'nu 30 Temmuz- 30 Kasım 2006 döneminde 4 (Dört) ay süre ile takviye edilmiştir.

Türkiye tarafından görevlendirilen 1 (Bir) adet C-130 Askeri Nakliye Uçağı, 21 Temmuz - 01 Aralık 2006 tarihleri arasında, 15 mürettebatı ile birlikte Libreville/GABON'da görev yapmıştır.

Söz konusu harekât kapsamında, Almanya'da konuşlu Harekât Komutanlığı ile Libreville/Gabon'da konuşlanan Müşterek Kuvvet Hava Unsur Komutanlığında da birer subay görevlendirilmiştir.

4.2.10 Katrina Kasırgası 2005 Sonrası NATO İnsani Yardım Harekâtı

Türkiye, Katrina Kasırgası sonrası NATO'nun ABD'ye desteği kapsamında 30 Eylül - 08 Ekim 2005 tarihleri arasında bir C-130 uçağı görevlendirmiştir.

4.2.11 Pakistan Depremi 2005 Sonrası İnsani Yardım Harekâtı

Büyük afet niteliğindeki 08 Ekim 2005 depremini takiben, Türkiye Pakistan'a derhal biri askeri olmak üzere Kurtarma Ekipleri göndermiş ve Pakistan halkı tarafından acilen ihtiyaç duyulan malzemeleri sevk etmiştir. Bu malzemeler, Türk Hava Kuvvetlerine ait C-130 Kargo uçaklarının 19 sortisiyle bölgeye aktarılmıştır.

Türkiye aynı zamanda, iki hava üssünü ileri lojistik merkezi olarak, iki C-130 kargo uçağını NATO'nun hava köprüsü için ve gerektiğinde kullanılmak üzere bir fırkateynini NATO deniz köprüsü için görevlendirmiştir. 1350 tonluk bağış NATO uçaklarının bu üslerden yaptığı 127 sortiyle Pakistan'a iletilmiştir. Türk C-130 uçakları bu operasyon boyunca 15 sortide bulunmuşlardır. Bu bağlamda, Birleşmiş Milletler bağışları İskenderun Birleşmiş Milletler depolarından İncirlik Hava Üssüne ücretsiz olarak taşınmıştır.

4.3 Gözlemci Görevleri¹²²

Gözlemci Görevleri kapsamında Türk Silahlı Kuvvetlerinin personel gönderdiği askeri gözlemci görevleri şunlardır;

4.3.1 BM İran-Irak Askeri Gözlemci Grubu (UNIIMOG)

Türkiye'nin katıldığı ilk uluslararası gözlem misyonu, 1980-1988 arasında süren İran-Irak savaşı sonrasında, ateşkesi ve kuvvetlerin geri çekilmesini izlemek ve denetlemek için oluşturulan BM İran-Irak Askeri Gözlem Grubu-UNIIMOG (United Nations Iran-Iraq Military Observer Group) olmuştur. Türkiye, UNIIMOG'ta, Ağustos 1988-Mayıs 1991 tarihleri arasında altı aylık sürelerle dönüşümlü olarak 10'ar askeri gözlemci görevlendirmiştir.

4.3.2 BM Irak - Kuveyt Gözlem Misyonu (UNIKOM)

Türkiye'nin yer aldığı bir diğer gözlem misyonu, Nisan 1991'de Irak kuvvetlerinin Kuveyt'ten çekilmesinin ardından kurulan UNIKOM'dur (BM Irak-

¹²² <http://www.tsk.mil.tr / 4_ULUSLARARASI_ILISKILER /4_6_Turkiyenin_Barisi_Destekleme_Harekatina_Katkilari/Turkiyenin_Barisi_Destekleme_Harekatina_Katkilari.htm>, (01 Eylül 2007).

Kuveyt Gözlem Misyonu). Irak-Kuveyt sınırındaki askerden arındırılmış bölgeyi gözleyerek sınır ihlallerini caydırmakla ve düşmanca eylemleri rapor etmekle görevlendirilen ve Ekim 2003'te tasfiye edilen UNIKOM'a Türkiye, Mayıs 1991'e kadar toplam 75 personelle katkıda bulunmuştur. Irak'taki gelişmeler nedeniyle misyon askıya alınırken, UNIKOM'da görevli altı Türk subayı, 18 Mart 2003'te geri çekilmiştir.

4.3.3 BM Doğu Timor Destek Misyonu (UNTAET-UNMISSET)

Türkiye, yakın çevresi dışında, oldukça uzak coğrafyalarda da gözlem misyonlarına katılmaktadır. Doğu Timor'da, barış, güvenlik ve istikrarın sağlanması için Ekim 1999'da, UNTAET adıyla kurulan BM misyonuna, Türkiye, 1 Şubat 2000'den itibaren iki askeri gözlemciyle katılmıştır. Misyon, Mayıs 2002'de, Doğu Timor'un bağımsızlığını kazanmasıyla UNMISSET adını almış ve Mayıs 2004'deki yapılanmasında-ki değişiklik kapsamında Türkiye'nin bu misyondaki varlığı sona ermiştir. BM Doğu Timor misyonlarında toplam sekiz Türk subayı görev yapmıştır.

4.3.4 BM Gürcistan Askeri Gözlemci Misyonu (UNOMIG)

Türkiye'nin katıldığı bir başka gözlem misyonu ise, UNOMIG'dir (BM Gürcistan Gözlemci Misyonu). Gürcistan ile Abhazya arasında 1993'te tarihinde imzalanan ateşkes anlaşmasının uygulanmasını kontrol etmek amacıyla Ağustos 1993'te kurulan UNOMIG'e, Türkiye Ekim 1994'te katılmış ve bugüne kadar toplam 85 Türk gözlemci burada görev yapmıştır. Türkiye, misyonda halen beş askeri gözlemci bulundurmaktadır.

4.3.5 AGİT Gürcistan Gözlemci Görevi (OSCE)

Türkiye'nin katkıda bulunduğu bir diğer gözlem misyonu, Rusya'nın Çeçenistan'a karşı düzenlediği harekâtların Gürcistan'a mülteci akınına yol açması nedeniyle, Gürcistan'ın isteğiyle ve Gürcistan-Çeçenistan sınırında 1999'da oluşturulan OSCE BMO'dur (AGİT Sınır Gözlem Misyonu). Burada, Şubat 2000-Aralık 2004 tarihleri arasında 10 TSK personeli görev yapmıştır.

4.3.6 El Halil’de Uluslar Arası Geçici Mevcudiyet Gözlem Görevi (TIPH)

Bir başka gözlem misyonu da, TIPH (El-Halil’de Geçici Uluslararası Huzur)’dir. İsrail ile Filistin Kurtuluş Örgütü arasında 1985-1997 arasında sürdürülen görüşmelerin bir sonucu olarak bölgeye yerleştirilen TIPH’e, Türkiye, Şubat 1997’den beri katkıda bulunmaktadır. Türkiye’nin, burada halen beşi subay ve biri Dışişleri Bakanlığı temsilcisinden oluşan toplam altı personeli görevlidir. Ancak 8 Şubat 2006’da TIPH tesislerine Filistinliler tarafından yapılan saldırılar sonrasında, misyonun personel sayısı azaltılmış, bu çerçevede Türkiye’nin fiili personel sayısı da üçe indirilmiştir.¹²³

4.3.7 BM Bosna-Hersek Misyonu (UNMIBH)

BM Bosna Hersek Misyonu “Askeri Danışmanlar Timi”nde 2000-2001 yılları (Ocak 2001- Ocak 2002) arasında 1 Türk subayı askeri danışman olarak görev yapmıştır.

4.3.8 AGİT Kosova Denetim Misyonu (OSCE KVM)

Türkiye, BM dışındaki uluslararası örgütler nezdinde de gözlemci bulundurmaktadır. Bu anlamda, Kosova’daki OSCE KVM’de (AGİT Kosova Denetim Misyonu) de, Mayıs-Eylül 1999 tarihleri arasında üç subay görevlendirilmiştir. Daha sonra misyon, UNMIK ve KFOR ile birlikte icra edilen harekâtın polis gücü tarafından devralmasını müteakip askeri personel geri dönmüştür.

4.3.9 Bosna-Hersek’te Konuşlu Uluslararası Polis Gücü (IPTF)

Bosna-Hersek’te konuşlu Uluslar Arası Polis Gücünde 2001 yılından (Ekim 2001) itibaren 2 Jandarma Subayı görev yapmıştır. Ocak 2003’den itibaren görev Avrupa Birliği kontrolüne devredilmiş ve “AB Polis Gücü-EU Police Force” adını almıştır. Türkiye’nin katkısı (6 Jandarma ve 6 polis ile) devam etmektedir.

¹²³ Türkiye, bu barışı destekleme harekâtında kayıp vermiştir. 26 Mart 2002’de, TIPH’e bağlı gözlemci askerleri taşıyan aracın silahlı saldırıya uğraması sonucu Binbaşı Cengiz TOYTUNÇ şehit olmuş, Yüzbaşı Hüseyin ÖZARSLAN hafif yaralanmıştır, olayda bir İsviçreli kadın asker de yaşamını yitirmiştir. <http://www.milliyet.com.tr/2002/03/28/guncel/agun.html> (28 Mart 2002) TIPH konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. <<http://www.tiph.org>>

4.3.10 Sudan’da BM görevi (UNMIS)

BM Güvenlik Konseyi’nin 24 Mart 2005 tarih ve 1590 sayılı kararı ile BM Sudan Misyonu (UNMIS) Nisan 2005 ayında teşkil edilmiştir. Türkiye söz konusu misyona 4 personel görevlendirmektedir.

4.3.11 Demokratik Kongo Cumhuriyeti’nde AB Polis Misyonu (EUPOL KINSHASA)

Avrupa Birliği, BM ile koordineli olarak Nisan 2005 tarihinden itibaren Kinshasa-Kongo Demokratik Cumhuriyeti’nde polis misyonu başlatmıştır. Türkiye söz konusu misyona Jandarma Genel Komutanlığı’ndan 1 personel ile iştirak etmektedir.

4.4 TSK’nin Kafkaslar, Orta Doğu ve Balkanlar’daki Çok Uluslu Barış Gücü Faaliyetleri¹²⁴

Kafkaslar, Orta Doğu ve Balkanlar’da istikrarsızlık ve belirsizliklerin artması neticesinde güvenlik için yeni yaklaşım ve politikalar geliştirmek zorunlu olmuştur.

Türk Silahlı Kuvvetleri, ülkenin güvenliğini sağlamanın bölgede istikrarın artmasına doğrudan bağlı olduğu yaklaşımından hareketle, Askeri Eğitim İşbirliği, Barış İçin Ortaklık Programı, Çok Uluslu Barış Gücü teşkili faaliyetlerine ve Barışı Destekleme Harekâtına daha fazla önem vermeye ve katkı sağlamaya başlamıştır.

Türkiye stratejik konumu, önemi ve sorumluluklarının farkında olarak, bölgede birçok uluslararası oluşuma katılımında bulunmak ve/veya öncülük etmek suretiyle, gerginliklerin azaltılmasına ve krizlerin çözülmesine aktif katkıda bulunmaktadır.

Sınırlı kaynaklarımıza rağmen, Barış İçin Ortaklık (BİO) programı çerçevesinde, barış ve istikrara destek vermeye devam edilmektedir. Balkan, Kafkas, Avrasya ve Orta Asya Cumhuriyetleri ile tecrübelerimizi paylaşmaya gayret gösterilmektedir. Bu kapsamda, BİO ülkelerinin askeri personeline eğitim vermek

¹²⁴ <http://www.tsk.mil.tr / 4_ULUSLARARASI_ILISKILER /4_6_Turkiyenin_Barisi_Destekleme_Harekatina_Katkilari/Turkiyenin_Barisi_Destekleme_Harekatina_Katkilari.htm>, (01 Eylül 2007).

üzere 1998 yılında Ankara’da BİO Eğitim Merkezi faaliyete geçirilmiştir. Türkiye Barış İçin Ortaklık Eğitim Merkezi, NATO tarafından tanınan ilk BİO Eğitim Merkezi olması yönüyle de önem taşımaktadır.

Türkiye’nin askeri girişimlerinden biri olan Güneydoğu Avrupa Çok Uluslu Barış Gücü; Balkanlardaki barış ve istikrara katkıda bulunulması, Balkan ülkelerinin NATO ve batı ile kurumsal güvenlik ilişkilerinin geliştirilmesi ve Balkan ülkeleri arasındaki işbirliği ve diyalogun artırılması amacıyla, 26 Eylül 1998 tarihinde imzalanan bir anlaşmayla kurulmuştur. Gücün kurulmasına ilişkin anlaşmada Arnavutluk, Bulgaristan, İtalya, Makedonya, Romanya, Türkiye ve Yunanistan katılımcı, ABD ve Slovenya gözlemci olarak yer almıştır. Hırvatistan 2000 yılında gözlemci statüsünü kazanmıştır. Ukrayna 2001 yılında, Moldova ise 2004 yılında Savunma Bakanları Sürecine (SEDM) gözlemci olarak katılmışlardır.

Tugay karargâhı çekirdek kadro ile 31 Ağustos 1999’da Filibe / Bulgaristan’da faaliyetine başlamıştır. Tugay karargâhının yeri, Bulgaristan, Romanya, Türkiye ve Yunanistan arasında sırasıyla rotasyona tabidir. Tugay komutanlığı da, katılımcı ülkeler arasında 2 yıllık süreler ile rotasyona tabi olup, ilk tugay komutanı Türkiye’den görevlendirilmiştir.

Türkiye bu güce barışta kendi garnizonlarında konuşlu bir Mekanize Piyade Taburu, bir Keşif Bölüğü, bir Topçu Bataryası ve bir kısım Muharebe Hizmet Destek unsurları ile katılmaktadır. Tugay; barışı koruma, barışın tesisi ve insani yardım harekâtında kullanılabilecek, isteğe bağlı olarak uluslararası girişimlere ve BİO çerçevesindeki faaliyetlere iştirak edebilecektir. Antlaşmada barışa zorlama harekâtına yer verilmemiştir. Tugay’da halen Türkiye’den 3 subay ve 2 er görev yapmaktadır.

4.5 Türkiye’nin Barışı Destekleme Harekâtlarına Katılımının Anlamı

BM’nin kurucu üyesi ve birçok uluslararası örgütün de üyesi olan Türkiye’nin, barışı destekleme harekâtlarına katılımı Soğuk Savaş dönemi boyunca sınırlı kalmıştır. Bu konudaki tek istisna ve deneyim, yukarıda da belirtildiği gibi, 1950’de Kore Savaşı’na BM emrine asker göndermek olmuştur. Bundan sonra,

yaklaşık bir yarım yüzyıl Türkiye, çeşitli nedenlerle barışı destekleme harekâtlarına uzak durmuştur.

Türkiye'nin, Soğuk Savaş sonrasında barışı destekleme harekâtlarına katılımı, yalnızca üyesi olduğu uluslararası örgütlerin yükümlülüklerini yerine getirmek anlayışından kaynaklanmamaktadır. Bundan başka ve bundan daha önemli nedenler söz konusudur. Bu nedenlerin bir kısmı genel ve uluslararası nedenler iken, bir kısmı da Türkiye'ye özgü nedenlerdir. Bu bağlamda da, başka katılımcı ülkelerin nedenleri, Türkiye açısından geçerli değildir. Örneğin, BM emrinde bulundurdıkları asker sayısı itibarıyla ilk sıraları işgal eden Pakistan, Bangladeş, Hindistan gibi ülkelerin katılımlarının en önemli nedeni olan maddi beklentiler, Türkiye'nin katılımları için bir neden oluşturmamaktadır.¹²⁵

4.5.1 “Yurtta Barış, Dünyada Barış”: Türkiye'nin Temel Referansı

Türkiye'nin barışı destekleme harekâtlarına katılımı konusundaki en önemli nedeni, daha doğrusu referansı, Cumhuriyetin temel dış politika ilkeleri arasında yer alan “yurtta barış, dünyada barış” ilkesi oluşturmaktadır. Bir slogan olmanın çok ötesinde bir anlam taşıyan bu ilke temelinde Türkiye, dünya barışının gerçekleştirilmesi için, gerekirse uluslararası işbirliğine gidilmesini kabul eden bir dış politika anlayışına sahiptir.

4.5.2 Uluslararası Yükümlülükler: “Pacta Sunt Servanda (Ahde Vefa)”

Türkiye, uluslararası örgütlerin en sadık üyelerinden biridir. Zira Türk Dış Politikasının en önemli davranış kalıplarından biri, pacta sunt servanda (ahde vefa) ilkesine uygun hareket etmesidir. Bu bağlamda Türkiye, uluslararası örgütlerin ve uluslararası hukukun kendisine yüklediği yükümlülükleri yerine getirme konusunda çok duyarlıdır. Hatta bazı zaman, üyesi olduğu uluslararası örgütler tarafından alınan kararlar uygulama konusunda, ulusal çıkarlarını bile ikinci plana itebilmektedir. Bununla birlikte, uluslararası meşruiyet ve uluslararası hukuk açısından tartışmalı olan

¹²⁵ BM harekâtlarına katkı sağlamada ilk sıraları hemen her zaman az gelişmiş ülkeler işgal etmektedir. Örneğin, BM harekâtlarına katılımı, Eylül 2007 itibarıyla, 10.629 personelle Pakistan, 9.728 personelle Bangladeş ve 9.352 personelle Hindistan ilk üç sırayı işgal etmektedirler. Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/contributors/2007/sept07_1.pdf>, (10 Ekim 2007).

oluşumlar içerisinde yer almamak konusunda da tutarlı davrandığı söylenebilir. Türkiye'nin bugüne kadar katıldığı barışı destekleme harekâtlarının hepsi, tartışılmayacak nitelikte uluslararası hukuk zeminine sahiptirler.

4.5.3 Uluslararası Aktör Olmanın Gereği

Türkiye'nin bir "uluslararası aktör" ve "bölgesel güç" olarak hareket etmesi, barışı destekleme harekâtlarına katılımı konusundaki bir başka önemli nedendir. Türkiye'nin, özellikle Osmanlı coğrafyasında bugün var olan ülkelerle ilişkisini bu bağlamda değerlendirmek gerekir. Soğuk Savaş sonrası ortamda, uluslararası aktörler Soğuk Savaş döneminin tersine, kendi siyasal güçlerine ve tarihsel ve jeopolitik konumlarına daha uygun olan rolleri üstlenmek eğilimindedirler.¹²⁶

Türkiye de, uluslararası bir aktör olarak, Soğuk Savaş sonrası dönemde, öncelikle yakın çevresinde, sonra da tüm dünyada kendini ifade etmeyi ve varlığını hissettirmeyi esas alan bir dış politika anlayışına sahiptir. Bu politikanın yansımasının, en fazla Balkanlar'da gerçekleştiği de söylenebilir. Balkanlar, Soğuk Savaş sonrasında Türkiye'nin, çevresinde oluşan güç boşluğu içerisinde bölgesel bir güç olarak doldurmaya çalıştığı alanlardan biri olmuştur. Bu bağlamda, Türkiye'nin Balkanlar'a olan ilgisinde Soğuk Savaş sonrasında önemli bir artış söz konusudur. Balkanlar'ın sahip olduğu tarih, kültür ve demografik yapı, Türkiye'nin bölgeye duyarsız kalmasını olanaksız kılacak niteliklere sahiptir.

Türkiye'nin Balkanlar'la ilişkisini canlı tutan en önemli bağ, bu coğrafyadaki Müslüman ve Türk unsurlardır. Zira Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar coğrafyasındaki uzun süreli egemenliği, Ortadoğu ve Kafkasya'da benzerinden söz edilemeyecek biçimde büyük ve önemli bir kültürel miras oluşturmuştur. Bu unsurlar dolayısıyla, Balkanlar, Türk dış politikasında, belki de en duyarlı bölgedir. Herhalde, bu nedenle de Balkanlar, Türkiye'nin barışı destekleme harekâtlarında en fazla ilgi gösterdiği ve en fazla katkıda bulunduğu coğrafya olmuştur.

¹²⁶ KOÇER, **agm**, s.59.

4.5.4 Proaktif Yaklaşım: Ulusal Güvenlik için Uluslararası Güvenliğe Katkı

Soğuk Savaş sonrası dönemde Türkiye’yi büyüyen bir istikrarsızlığın kuşattığı söylenebilir. İki kutuplu uluslararası sistemin sona ermesi, beklenildiği gibi uluslararası barışın gerçekleşmesini sağlamamıştır. Türkiye’nin güvenlik sorunları, Soğuk Savaş sona erdikten sonra da çok boyutlu olmaya devam etmiştir.

Soğuk Savaş sonrası dönemde, uluslararası güvenliğin tehdit altında olduğu bölgelerin büyük bir bölümü, Türkiye’nin dâhil olduğu coğrafyalardır. Balkanlar, Kafkasya ve Ortadoğu’daki krizler ve çatışmalar, Türkiye’nin, neredeyse sürekli bir teyakkuz durumu yaşamasına neden olmaktadır. Öyle ki, tartışmaya açık bir iddia olmakla birlikte, Makovsky’nin ifade ettiği gibi “Türkiye, ABD’nin terörizmi destekleyen ve genelde ABD amaçlarına düşman politikaları teşvik eden ülkeler listesindeki üç ülkeyle (İran, Irak ve Suriye) birden sınır komşusu olan dünyadaki tek ülkedir.”¹²⁷

Türkiye gibi çok yönlü bir tehdide ve kuşatmaya maruz kalan bir ülkenin, kendini güvende hissedemeyeceği bir gerçektir. Nitekim bu durum, Türkiye’nin psikolojik, siyasal ve askeri savunma mekanizmalarını harekete geçirmesine neden olan bir unsurdur.

Soğuk Savaş sonrası dönemde, güvenlik için yeni yaklaşımlar geliştirmek zorunda kalan Türkiye, ulusal güvenliğinin, yakın bölgesindeki istikrarın sağlanmasına, korunmasına ve artırılmasına doğrudan bağlı olduğuna inanmaktadır.

Bu bağlamda güvenlik artırıcı politikalar izleyen Türkiye, ikili ve çok taraflı askeri ilişkilerini geliştiren Türkiye, 1990’lı yıllarda, başta Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra bağımsızlıklarını ilan eden Türk Cumhuriyetleri, Ukrayna, Gürcistan, bazı Balkan ülkeleri ile İsrail, Mısır ve Ürdün gibi Orta Doğu ülkeleri olmak üzere, çok sayıda ülkeyle askeri ilişki kurmuş ve var olan ilişkilerini de geliştirmiştir.

¹²⁷ MAKOVSKY, A. O., **Eksen Ülkeler İçinde Türkiye**, (Çev. B.Ç. Dişbudak) Sabah Kitapları, İstanbul, 2000, s.98-129.

Türkiye, bugüne kadar 48 ülke ile Askeri Eğitim ve İşbirliği Anlaşması imzalamış, bu kapsamda, bugüne kadar 19.399 Misafir Askeri Personel(MAP)'e eğitim verilmiştir.¹²⁸

Yine Türkiye'nin, bu dönemde, bölgesel güvenliği arttırmak amacıyla kuruluşuna öncülük yaptığı ya da içinde yer aldığı bazı örgütlenmeler de söz konusu olmuştur. SEEBRIG (Güneydoğu Avrupa Çokuluslu Barış Gücü Tugayı)¹²⁹ ve BLACKSEAFOR (Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu)¹³⁰ bunların en önemli örnekleridir. Biraz farklı bir işleve sahip olmakla birlikte, aynı bağlamdaki bir başka örnek ise, BİOEM'in (Barış İçin Ortaklık Eğitim Merkezi) Türkiye'de (Ankara) kurulmuş olmasıdır.¹³¹ BİOEM, Türkiye'nin hem güvenlik üreten bir ülke olmasında Önemli bir gösterge oluşturmaktadır, hem de eğitim verdiği ülkeler üzerinde yarattığı etki, Türkiye'nin dış politikasındaki yeni açılımları destekleyen bir zemin oluşturmaktadır.

Türkiye, yakın bölgesindeki uluslararası güvenlik oluşumlarına katılarak ve/veya öncülük etmek suretiyle, gerginliklerin azaltılmasına ve krizlerin çözülmesine, sorunlara barışçı yollardan çözüm bulunmasına, çatışmaların önlenmesine, önlenememesi halinde, kısa sürede durdurularak kalıcı ve adil bir barışın bir an önce kurulmasına büyük önem vermektedir. Bu bağlamda da Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan krizleri önlemek ve kontrol altına almak için en etkili yolun barışı destekleme harekâtları olduğuna inanılmaktadır.

¹²⁸http://www.tsk.mil.tr / 4_ULUSLARARASI_ILISKILER/4_7_TSK_Asker_Egitim_ve_Isbirligi_Faaliyetleri / konular / Misafir_Asker_Personel_Bilgileri.htm (10 Ekim 2007).

¹²⁹ Güneydoğu Avrupa'da bölgesel güvenlik ve istikrara katkıda bulunmak amacıyla Türkiye'nin öncülüğüyle kurulan SEEBRIG'de Türkiye ile birlikte Arnavutluk, Bulgaristan, Makedonya, İtalya, Romanya ve Yunanistan'ın katılımcı, ABD ve Slovenya'da gözlemci olarak yer almaktadırlar. 31 Ağustos 1999'da faaliyete geçen ve karargâhı Filibe'de (Bulgaristan) bulunan tugayın ilk komutanlığını bir Türk Tuğgeneralı yapmıştır.

¹³⁰ 2 Nisan 2001'de İstanbul'da imzalanan anlaşmayla kurulan BLACKSEAFOR'da, Türkiye ile birlikte Bulgaristan, Gürcistan, Romanya, Rusya ve Ukrayna yer almaktadırlar. İlk dönem komutanlığını bir Türk amiralin üstlendiği BLACKSEAFOR'un, Karadeniz ülkeleri arasında işbirliği ve diyalogu geliştirmek, bölgesel istikrarı ve iyi komşuluk ilişkilerini güçlendirmek amacıyla, arama-kurtarma, insanı yardım, çevre koruma, mayın karşı tedbirleri ve liman ziyaretleri gibi insani boyutu ön planda olan görevlerde filen rol alması amaçlanmıştır.

¹³¹ Ocak 1994 NATO Zirvesinde alınan karar doğrultusunda, Haziran 1998'de faaliyete geçen BİOEM, öncelikle Kafkasya, Orta Asya ve Balkanlar'da yer alanlar olmak üzere, bütün BİO ülkelerinin (26'sı NATO üyesi, 20'si "ortak" ülke olmak üzere toplam 46 ülke) BİO programı paralelinde Müşterek Çalışılabilirlik Hedefleri'ne ulaşmak amacıyla eğitim vermektedir. BİOEM'de 1998'den bugüne kadar, 230 kur ve 8 seminer düzenlenmiş ve bunlara 64 ülkeden 6546 personel katılmıştır. Ayrıntılı bilgi için Bkz. <<http://www.bioem.tsk.mil.tr/anasayfa.htm>>, (11 Ağustos 2007).

4.5.5 Batı Güvenlik Sisteminin Bir Parçası Olmak

Türkiye'nin barışı destekleme harekâtlarına katılımındaki bir başka önemli neden de, kendini Batı'nın bir parçası saymasıdır. Türk dış politikasının temel ilkelerinden biri olan Batıcılık, Türkiye'nin, Batı merkezli uluslararası örgütlerde yer almasını, bir zorunluluk olarak algılamasına neden olmuştur. Bu anlamda, Örneğin, Türkiye'nin 1952'den beri sürdürdüğü NATO üyeliği, yalnızca güvenlik endişelerinden kaynaklanan bir zorunluluk değil, aynı zamanda, Batı'nın bir parçası olmanın gereğidir.

Soğuk Savaş sonrasında, kolektif güvenlik anlayışı, büyük ölçüde etkisini yitirmiştir. Türkiye'nin güvenlik politikasında da kolektif anlayışın yerini daha ulusal bir yaklaşıma bırakması biçiminde bir dönüşüm söz konusu olmuş, bununla birlikte Türkiye, bu dönemde de dış politikasının Batı eksenli çizgisini sürdürmüştür. Bu bağlamda da, barışı destekleme harekâtlarına katılmayı Batı güvenlik sisteminin bir üyesi ve parçası olarak bir yükümlülük olarak görmektedir. Bu dönemde barışı destekleme harekâtları içinde aktif bir biçimde yer alması, Türkiye'nin Batılı kimliğini pekiştirdiği gibi, Soğuk Savaş sonrasında küresel güvenliğe uyum sağlamasında da etkili olmuştur. Bu anlamdaki en çarpıcı örneklerden biri, Afganistan'da asker bulundurmak ve ISAF komutanlığını üstlenmek olmuştur. Türkiye, Müslüman bir ülke olarak, Afganistan'da asker bulundurmakla, hem “Medeniyetler Çatışması” tuzağına düşmediğini göstermiş, hem de “Batılı” kimliğini bir kez daha ispatlamıştır.

4.5.6 Dış Politikada Yeni İlgi Alanları

Soğuk Savaş sonrası dönemde, Türk dış politikasında yeni ilgi alanları doğmuştur. Türkiye, barışı destekleme harekâtlarına katılımı, bu yeni ilgi alanlarında etkili olabilmenin bir aracı olarak da görmektedir. Bu bölgelerdeki Türk askeri varlığının, Türkiye'nin bu bölgelerle ilişkilerini geliştirmede önemli bir işlevi olacağı düşünülmektedir.

Soğuk Savaş sonrasında, ana çizgisi değişmemekle birlikte, Türkiye'nin dış politikasındaki ilgi alanları farklılaşmış ve genişlemiştir. Bu anlamda, özellikle Orta Asya'da Türk Cumhuriyetleri, Balkanlar'da Arnavutluk, Bosna-Hersek ve Makedonya bu ilgi alanı içerisinde yer almaktadırlar. Yine, Türkiye'nin gözlemci misyonlarında yer

olarak bulunduğu Gürcistan ve halen asker bulundurduğu Afganistan da, Türkiye'nin, Soğuk Savaş sonrası dönemde ilgi gösterdiği ülkelerdir. Bu dönemde, Gürcistan'la ikili askeri ilişkiler geliştiren Türkiye, Afganistan'la da, Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren var olan ilişkisini de canlandırma fırsatını bulmuştur. Bu çerçevede Türkiye, Afganistan'da asker bulundurmaya başladığı tarihten itibaren Afganistan ordusunun oluşumuna katkı sağlayan TSK, ISAF'ın komutası süresince, 130 Afgan personele eğitim vermiş, bin 452 Afgan personeli devriye, yakın koruma, idame ve bando konularında eğitilmiştir. Afganistan'da 20 kişilik Türkçe dershanesi ve laboratuvarı açan TSK, 72 Afgan personeli yetiştirmiştir. Mayıs 2005'ten itibaren, Afganistan askeri yargı sisteminin, Türk askeri yargı sistemi örnek alınarak yapılandırılması çalışmalarına başlanmıştır. Ulaştırma, tahliye, eğitim ve yardım amacıyla görevlendirilen üç adet UH-60 (Skorsky) genel maksat helikopteri de, ISAF VII döneminde toplam 170 saat uçuş gerçekleştirilmiştir. TSK tarafından Afganistan Silahlı Kuvvetlerine 1993-2004 yılları arasında üç milyon 600 bin ABD doları tutarında giyim yardımı yapılmış, Afganistan Genelkurmay Başkanı'nın talepleri doğrultusunda, giyim, kuşam, silah, mühimmat, telsiz, dürbün ve tıbbi malzemeden oluşan yardımlar da Mayıs 2005'de Afganistan'a gönderilmiştir.

4.5.7 Deneyim Sahibi Olmak: Bir Tercih Nedeni

Türkiye'nin son yirmi yılını sürekli teyakkuz halinde geçirmiş ve terörle mücadele / düşük yoğunluklu çatışma deneyimine sahip bir orduya sahip olması, tartışmasız biçimde kendisini bölgesindeki en önemli askeri güçlerden biri haline getirmiştir. Soğuk Savaş sonrası dönemde, özellikle de 11 Eylül eylemleriyle birlikte gündeme gelen “asimetrik savaş”, Türkiye'nin aşına olduğu bir kavramdır. Türkiye, bu deneyimi nedeniyle, hem özgüven sahibi olarak barışı destekleme harekâtlarına katılım konusunda istekli olmuş, hem de “tercih edilen” bir ülke olmuştur.

4.5.8 Tarafsız Bir Ülke Olmak

Barışı destekleme harekâtlarının en önemli ilkelerinden biri, çok aşınmış olmasına rağmen geçerliliğini koruyan, katılımcıların tarafsızlığı ilkesidir. Türkiye'nin, bu ilkenin korunması konusunda önemli bir misyonu olduğu düşünülmektedir. Zira

Türkiye, Örneğin 1980-1988 arasındaki İran-İrak Savaşı'nda sahip olduğu tarafsızlık politikasıyla, bu konudaki ciddiyetini göstermiştir. Türkiye'nin çokuluslu barış harekâtlarına katılımı, müdahale edilen olayın taraflarınca genellikle olumlu karşılanmış ve/veya Türkiye hakkında olumlu bir imaj edinilmesine neden olmuştur. Bununla birlikte, Balkanlar'da olduğu gibi, bazı çevrelerce Türkiye'nin taraf olduğunu ileri sürülmüş, özellikle Türkiye'nin Müslüman kimliği eleştiri konusu olmuştur.

4.5.9 Müslüman Bir Ülke Olmak

Türkiye'nin çokuluslu barış harekâtlarına katılımındaki nedenlerden ve motive edici unsurlardan biri de, Müslüman bir ülke olmasıdır. Örneğin, Fuller ve Lesser, Soğuk Savaş sonrasında gerçekleştirilen ve halen süren BM barış harekâtlarının çoğunluğunun, bir Müslüman ülkede ya da Müslüman çıkarlarını doğrudan ilgilendirdiği ve bu nedenle de, büyük ihtimalle Müslüman ülkelerin barış gücüne asker sağlamaları yönündeki talepleri ön plana çıkaracağını iddia etmişlerdir. Buradan hareketle de, Pakistan ve Mısır gibi ülkelerle birlikte Türkiye'yi, kültürel ve politik faktörlerin ağırlıkta olduğu durumlarda başrolü üstlenmeye son derece uygun olarak görmektedirler.¹³²

Gerçekten de, Türkiye'nin çokuluslu barışı destekleme harekâtlarına katılımlarının hemen tamamı, Müslüman ya da en azından taraflardan birinin Müslüman coğrafyalarda söz konusu olmaktadır.

Türkiye'nin Müslüman kimliği, hem harekâtlarda tercih edilen bir ülke olmasına neden olmakta, hem de bu harekâtların başarısında önemli rol oynamaktadır. Daha doğrusu, harekâtların başarısı için Türkiye'nin tercih edilmesi söz konusudur. BM'de söz sahibi olan Batılı ülkelerin özellikle de ABD'nin öncülük ettiği barış harekâtları, çoğu zaman müdahale edilen ülkelerin tepkisini çekmektedir.

Türkiye gibi bir ülkenin bu harekâtlarda yer alması ise, harekâta önemli derecede meşruiyet kazandırmakta, en azından gösterilen tepkileri azaltmakta ya da azaltacağı düşünülmektedir.

¹³² GRAHAM E. Fuller / LESSER Ian O., **Kuşatılanlar: İslam ve Batı'nın Jeopolitiği**, (Çev. Özden ARIKAN), Sabah Kitapları, İstanbul, 1996, s. 154.

Türkiye'nin, özellikle Somali, Bosna-Hersek, Kosova ve Afganistan'daki katılımları değerlendirildiğinde, bu durum daha açık ve somut olarak görülebilmektedir. Buralarda gerçekleştirilen harekâtların başarısında, Türkiye'nin Müslüman kimliğinin açık bir etkisi söz konusudur ve bu, özellikle bölge halklarıyla kurulan iletişimde çok önemli bir rol oynamıştır.

4.6 Barışı Destekleme Harekâtına Katılımın Türkiye'ye Sağladığı Faydalar

4.6.1 Genel

Türkiye'nin dünya barışına katkıları, daha kurtuluş savaşı yıllarından itibaren başlamıştır. Türkiye savaşıırken bile bölgede barış ve istikrarın korunması ve kurulacak Türk Devleti için olumlu bir uluslararası ortam yaratılabilmesi için, her zaman barış görüşmelerine kapıyı açık tutmuştur.

Cumhuriyet kurulduktan sonra barış ve güvenlik anlayışını benimseyen Türkiye Cumhuriyeti sürekli barışa yönelik bir politika izlemiştir. Böyle bir politikanın ısrarla uygulanması ise yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin uluslararası arenada hak ettiği yeri almasını ve güven duyulmasını sağlamıştır. Bu durum yeni bağımsızlık kazanan ülkelerde çok ender rastlanan bir durumdur.

Türkiye “Megali İdea” düşüncesini gerçekleştirmek amacıyla Anadolu'yu işgale kalkışmış Yunanistan'la dahi, Kurtuluş Savaşı'nın ardından ilişkilerini sürekli dostluk temeli üzerine kurmaya özel bir önem vermiştir. Balkan ülkeleriyle zaten var olan iyi ilişkilerini daha da geliştirmiş, İtalya'yla olumlu ilişkiler kurmuş, SSCB ile dostluğunu güçlendirmiş, İngiltere ve Fransa ile bozuk olan ilişkilerini kısa sürede onarmıştır. Bu arada Milletler Cemiyeti'ne girerek savaşı yasaklayan Briand-Kellogg Paktını ilk imzalayan devletlerden birisi olmuştur. Kısaca dönemin barış ve güvenlikle ilgili tüm faaliyetlerine katılma çabası göstermiş ve bu durumu müspet politikalarla pekiştirmiştir.

Temmuz 1932'de Milletler Cemiyeti'ne katılmasının ardından Türkiye, bölgesel barış ve istikrar politikasına yönelmiştir. Bu kapsamda 09 Şubat 1934'de

Balkan Antlantı'nın kuruluşuna Yunanistan'la birlikte öncülük yapmış, Romanya ve Yugoslavya ile Balkanlarda işbirliği sağlamıştır.

Diğer taraftan Ortadoğu ülkeleriyle yakın ilişkiler kurmak ve kalıcı barışı sağlamak amacıyla 08 Temmuz 1937'de İran, Irak ve Afganistan'ın katılımıyla Sadabat Paktı imzalanmıştır. Sadabat Paktında da Türkiye'nin liderlik rolü oynaması, barış ve istikrara verdiği önemin bir göstergesidir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti kendisini başarılı bir şekilde dışında tuttuğu İkinci Dünya Savaşı'na, 23 Şubat 1945 tarihinde Almanya'ya savaş ilan etmek suretiyle sembolik olarak katılmıştır. Bu yapılırken amaç yine, kurulacak barış ve huzur ortamına katkıda bulunmak ve savaş sonrası dönem için düşünülen ve meşru müdafaa halleri haricinde savaşın kesin olarak yasaklanacağı Birleşmiş Milletler sistemine katılmak olmuştur. Türkiye böylelikle 1932'de katıldığı Milletler Cemiyeti'nin ardından BM sistemine de dâhil olarak, dünya barışının sağlanması yolunda demokratik dünyayla aynı saflarda yer almıştır. Ardından 1948 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ne katılım ve 1949 Avrupa Konseyi kurucu üyeliği ile birlikte, dünyadaki huzur ve istikrara modern milletlerle beraber siyasal açıdan katkıda bulunan Türkiye, gerektiğinde ordusunu da bu yolda dünyanın istifadesine sunmaktan kaçınmamıştır.

Türkiye, soğuk savaş döneminin ardından ve SSCB'nin yıkılmasıyla ortaya çıkan yeni devletlerin, başta Kafkas ve Orta Asya Cumhuriyetleri olmak üzere, demokratikleşme ve demokratik kurum ve kuruluşlarla bütünleşmeleri sürecinde aktif bir rol oynamış ve dünyanın yeniden iki kutuplu dönemleri yaşamaması yolunda üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmiştir.

Türkiye halen bu çabalarına devam etmektedir. Bu bağlamda kurulan Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi (NACC), Barış İçin Ortaklık (PfP) ve ortak ülkeler gibi yeni kavramlar altında yürütülen işbirliği faaliyetlerini memnunlukla karşılamış ve desteklemiştir. Öte yandan yeni bağımsızlığını kazanan Kafkas ve Orta Asya Cumhuriyetleri'nin, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT)'na üye olmaları konusunda aktif bir rol oynamış ve bu alanda adeta Batı ile Doğu arasında bir köprü vazifesi görmüştür.

Bunun yanı sıra son yıllarda ortaya çıkan Dağlık Karadağ gibi sorunların çözümlenebilmesi için oluşturulan AGİT Minsk Grubu gibi oluşumlarda da yerini almıştır. Ayrıca Türkiye, Afganistan’da görev yapan Uluslar Arası Güvenlik Yardım Kuvveti (ISAF)’nin komutasını, 20 Haziran 2002’den itibaren altı ay süre ile yürütmüş ve ISAF VII’nci dönem liderlik görevini üstlenmiş 3’üncü Kor.Kh.nı Afganistan’da görevlendirmiştir.

Yukarıda değinilen tarihsel çerçeve içerisinde, Barışı Destekleme Harekâtlarına katılmanın Türkiye’ye sağladığı/ sağlayacağı faydalar; siyasi, askeri ve ekonomik yönden değerlendirilebilir.

4.6.2 Siyasi Faydalar

ABD’nin tek süper güç olarak kalması ve ortaya çıkan bir tehdide karşı uluslararası örgütlerin kararları doğrultusunda, ülkelerin birlikte reaksiyon gösterme düşünceleri, etnik, dini ve ekonomik krizlerde genel bir savaş yerine Koalisyon Kuvveti oluşturarak silahlı çözümü tercih ettikleri ortaya çıkmıştır. Bu sayede, Savaş Dışı Askeri Harekât (Operation Other Than War) yaklaşımı ile siyasi otoritelerin politikalarının desteklenmesi, sorunun barışçı yollardan çözülmesi, dost kuvvetlerin asgari zayıat vermeleri ve kamuoyunun tatmin edilmesi daha kolay olduğu görülmüştür.

Özellikle gelişmiş ve demokratik ülkelerin temel insani ve ahlaki değerler için savaşabilecekleri ortaya çıkmış, insanlık ve soykırım suçunu işleyen sorumluların devlet başkanı dahi olsa uluslararası yargı önünde hesap vermeleri sağlanmıştır.

Türkiye’nin, Birleşmiş Milletler Anayasası’na ve bu Anayasa’nın ruhuna uygun olarak barış gücü faaliyetlerine katılması, uluslar arası ortamda saygınlığını artırır, barışsever bir ülke görüntüsü kazandırır. Başta İskandinav ülkeleri olmak üzere Kanada ve Avusturya gibi ülkeler, BM teşkilatının barış gücü faaliyetlerine düzenli olarak katılmaktadırlar. Bu ülkeler barışsever bir ülke olarak tanınmakta ve saygınlık görmektedir.

Türkiye'nin BM'in saygın bir üyesi olması, bölge ülkeleri ve komşu ülkeler üzerinde belirli bir etkinlik sağlayacağı gibi, Türkiye'nin dünyada tanıtımı ve reklâmı yapılmış olur.

Barışı korumanın en önemli yöntemlerinden birisi de caydırıcılıktır. Bu maksatla barışı korumak için yeterli bir güce sahip silahlı kuvvetler bulunmalıdır. Bu sayede komşu ve diğer ülkelerin tehdit ve tecavüzleri önlenebilecektir. BM şemsiyesi altında barış gücü faaliyetlerine katılması ve güçlü bir silahlı kuvvetlere sahip olması, Türkiye'nin önemli bir güç olmasını perçinleyecektir. Bu imkân, Türkiye'nin siyasi platformlarda önemini ve pazarlık gücünü artıracaktır.

Uranyum ihtiva eden mühimmat ve demet bombaların kullanımının yasaklanmasıyla, silah seçiminin askeri bir karar olmakla beraber, bir politik karar şekline de dönüşmeye başladığı görülmüştür.

Bilgi ve iletişim çağında basının, dünya kamuoyunu yönlendirdiği ve etkilediği açık olarak bilinmektedir. BM kararları çerçevesinde Koalisyon Kuvvetleri tarafından Irak'a karşı yürütülen harekât, bütün dünya tarafından 15 gün süreyle canlı olarak televizyonda izlenmiştir. Somali'de açlık çeken insanlara insani yardımların ulaştırılmasının canlı olarak yayınlanması, bu harekâta katılan ülkelerin ve silahlı kuvvetlerinin tanıtılmasında önemli bir rol oynamıştır. Barış gücü faaliyetlerine katılmak ve bu faaliyetlerde alınacak sorumluluklar, Türkiye'nin ve Silahlı Kuvvetlerin tanıtılmasını sağlayacaktır.

Türkiye'nin barış gücü faaliyetlerine katılması, barışsever bir ülke imajına sahip olması, dünyada yaygın olan Türkiye hakkındaki olumsuz bakışları değiştirecektir. Türkiye hakkında yapılan olumsuz propagandaların boşa çıkartılmasını sağlayacaktır.

Türkiye'nin önemli problemlerinden biri de terördür. Barış gücü faaliyetlerine katılmakla, terör konusunda işbirliği imkânları sağlanacaktır. 1999 yılındaki Suriye krizi ile terörist başı Suriye'den çıkartılmış, müteakiben Kenya'da ele geçirilmiştir. Bu faaliyette, Türkiye'nin etkinliği, gücü, barışa olan katkısı önemli bir rol oynamıştır.

Kore örneğinde olduğu gibi ev sahibi ülke ile köklü ve yakın ilişkiler kurabilme imkânı sağlanacaktır. Bu sağlanan dostluk sayesinde, insanların birbirine

yakınlaşması, sıcak ilişkiler kurabilmeleri sağlanabilecektir. Bu dostluk ve iyi ilişkiler, siyasi platformdan değişik diğer alanlarda dayanışmaya kadar kendini gösterebilecektir.¹³³

Kore Harekâtı'nda TSK, önemli tecrübeler kazanmıştır. Bu tecrübeleri ve kazanımları şu şekilde sıralamak mümkündür;

i. Kore Savaşına katılmakla, Türkiye askeri gücünü kanıtlamış ve nitekim 1952 yılı Şubat ayında NATO'ya girmesini sağlamıştır.

ii. Dünya, Kurtuluş Savaşından beri unuttuğu Türk askerini yeniden ve bütün yönleriyle muharebe sahasında tanıma fırsatı bulmuştur.

iii. Uluslararası muhabere sistemleri ile yazışma usulleri önem kazanmıştır. Lisan konusunun önemi anlaşılmış, dil eğitimi veren okulların açılması zorunluluğu ortaya çıkmıştır.

iv. Uluslararası alanda savaş tecrübesi bulunan yetişmiş insan gücü kazanılmıştır. Kazanılan bu insan gücünün tecrübesinden, eğitim ve öğretimde yararlanılmıştır.

v. Türk insanının; dünyanın gelişmişlik sürecini tamamlamış ülkelerin insanları ile aynı saflarda, ama onlardan daha ileride, daha başarılı muharebeler vermesi, Türk Milletinin kendisine olan güvenini tazelemiştir.

vi. Kore Savaşı, Türkiye'nin dünya kamuoyunda olumlu propagandasının yapılması ve tanıtılmasının da etkili olmasına yol açmıştır. Böylece Türk imajının dünyada saygın, güvenilir ve kahraman bir ulus ve müttefik olarak yayılmasını sağlamıştır.

4.6.3 Askeri Faydalar

Barış gücü faaliyetlerine katılarak, Türk Silahlı Kuvvetlerinin tanıtılması sağlanacaktır. Türk Silahlı Kuvvetlerinin eğitim durumu, disiplini, etkinliği, malzeme ve teçhizatı ile emir komuta yapısı, dünya kamuoyu tarafından tanınacaktır.

¹³³ Örneğin; 2002 FİFA Dünya Futbol Şampiyonası'nda Kore halkı, Türk Takımı'nı desteklemiş, Türk Bayraklarıyla ülkemizin reklâmını yapmıştır. Türk ve Kore Milli Futbol Takımları arasındaki üçüncülük-dördüncülük maçı, kıran kırana bir rekabetten ziyade, dostluk gösterisine dönüşmüştür.

Kore savaşına katılan tugayımızın elde ettiği başarılar, tarihe armağan ettiği kahramanlık, başta Güney Kore ve ABD olmak üzere bütün dünya ülkeleri tarafından övgüyle anılmaktadır.

BM tarafından Somali’de düzenlenen “Umut Operasyonu”nda görev alan 300 kişilik Türk Birliğinin Somali halkına gösterdiği yakınlık, tarafsız tutum ve faaliyetleri, Somali halkının; modern teçhizat ve araçları diğer ülkelerin beğenisini kazanmıştır.

Afganistan Devlet Başkanı Hamid KARZAİ; ISAF komutasının devredildiği törende yaptığı konuşmada; yıllarca Türkiye ve Afganistan’ın dostluk içinde yaşadığını, bu vesileyle yardımlarını devam ettireceğini, bu yüzden çok mutlu olduğunu ifade etmiştir. Bu durumu teyit edercesine emekli bir Amerikalı Korgeneral de Harp Akademilerinde yaptığı konuşmalarında “Sizler Afganistan’da bize göre daha evinizde gibisiniz” diyerek stratejik önemi olan ülkelerle iyi ilişkilerde bulunmanın önemini vurgulamıştır. Böylece, bize sempatisi olan ülkelerin sempatisinden de istifade imkânını göstermiştir.

Barış gücü harekâtına katılan diğer ülke silahlı kuvvetleri ile işbirliği ve birlikte çalışma imkânları sağlanacaktır. Bu konuyla ilgili olarak, 20 Haziran 2002 tarihinde Afganistan’daki ISAF komutanlığını devreden İngiliz Tümgeneral John MCCOLL; geçici hükümetin görev yaptığı süre içinde herkesin işbirliği içinde çalıştığını, yeniden yapılandırma sürecinin başladığını ve Türk Birliği’ne güvenini dile getirmiştir. Nitekim Türkiye bu görevi başarıyla yerine getirmiş; daha sonraki ISAF VII’nci dönem liderliğini de başarıyla tamamlamıştır.

Helikopterlerde kendini koruma sistemlerinin yeterli olmamasından kaynaklanan zafiyeti ortadan kaldırmak maksadıyla GGG uçuşlarına ağırlık verilmiştir.

Kosova’da Sırplar çok başarılı bir şekilde, aldatma (maket vs), gizleme ve emisyon kontrolü taktikleri uygulayarak, SAM sistemlerin tahribini oldukça güçleştirmişlerdir. Çoğu zaman maketlere taarruz edilmiş, radar boşlukları, SAM radarları ile doldurulmaya çalışılmış ve gözcüler yerleştirilerek NATO akınları takip edilmiştir. Mobil SAM radarlarının bulunması ve tahrip edilmesinde büyük zorluklarla karşılaşılmış, bunların ancak yarısı tahrip edilebilmiştir. Yetmiş sekiz gün

süren yoğun harekât dikkate alığında, Sırpların bu radarları koruyabilmiş olmaları önemli bir başarıdır. En ileri teknoloji ürünü silahların kullanılmasına rağmen pasif hava savunma tedbirlerinin küçümsenemeyecek bir öneme haiz olduğu görülmektedir.

Siyasi merci kararları için en önemli gücün, Hava Gücü olduğu görülmüş, geleceğin savaşlarının uzay platformları ile destekleneceği ve bu yönde bir kuvvet yapılanmasına gidileceği değerlendirilmektedir.

Barış gücü faaliyetlerine katılan personelin ufku genişleyecek, diğer ülke insanlarını ve silahlı kuvvetlerini tanıma imkânı sağlanacaktır. Komuta kontrol ve muhabere sistemleri denenmiş olacaktır.

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin diğer ülke silahlı kuvvetleri ile mukayesesi yapılabilecek, üstünlük ve noksanlıklar tespit edilebilecektir.

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin, özellikle sivil işler ve askeri hükümet faaliyetlerinde tecrübe kazanması sağlanacaktır.

Barış gücü faaliyetlerine katılarak belirli bir tecrübe kazanan Türk Silahlı Kuvvetleri, talep edilmesi halinde diğer ülke silahlı kuvvetlerini de eğitebilecektir. Bu sayede hem Türkiye'nin tanıtımı yapılabilecek, hem de ülkeye döviz girdisi sağlanabilecektir. Afganistan'da görev yapan Türk Birliği kendi kıyafetlerini giydirdiği yerel birlikleri; atış, mayın temizleme, yakın dövüş, toplumsal olaylara karşı savunma, terörist saldırılara karşı önlem alma ve temel askerlik konularında eğitmiştir.

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin değişik arazi (çöl, sık ormanlık, meskûn mahal) ve iklim (çok sıcak, şiddetli soğuk) koşullarında harekâta bulunarak, her türlü iklim ve arazide muharebe edebilme imkânı sağlanacaktır.

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin kara, demir, deniz ve hava yolu ile uzak mesafelere intikal edebilme yeteneği geliştirilecektir.

Çok uluslu ortamda görev yapan Türk personel bilgisi, görev anlayışı ve disiplini ile diğer ülke personelinden daha başarılı olabileceğini ispatlamıştır.

TSK'nin katıldığı en son harekât olması nedeniyle, Afganistan'da icra edilen "Sürekli Özgürlük Harekâtı" ayrıca incelenmiş, Türkiye'nin Afganistan'daki savaşa

asker göndermek suretiyle verdiği desteğin, askeri kazanımları değerlendirilmiştir. Bu kazanımlar, dönemin Genelkurmay Başkanı Org. (E) Hüseyin KIVRIKOĞLU tarafından şu şekilde ifade edilmiştir;¹³⁴

i. Türk Silahlı Kuvvetleri, bugüne kadar terörle mücadelede en fazla eğitim, tecrübe ve başarı kazanan ordu durumundadır. Türk Silahlı Kuvvetleri teröre karşı kazanmış olduğu bu kabiliyetini, diğer dünya ülkelerinin silahlı kuvvetleri ile paylaşmak ve tecrübelerini aktarmak, aynı zamanda diğer ülke silahlı kuvvetlerinin tecrübelerinden istifade etme fırsatını bulacaktır.

ii. Uluslararası ortamda icra edilen barışı destekleme harekâtına ilişkin tecrübelerimizi artıracak, ancak hepsinden önemlisi Türkiye, destekleyici ülke konumundan ilk defa planlayıcı ülke konumuna yükselecektir¹³⁵.

iii. İcra edilen harekâta TSK'nin etkin olarak katılması, Türkiye'ye vaki olabilecek benzer terör saldırılarına karşı büyük bir caydırıcılık sağlayacak, TSK unsurlarının farklı coğrafya ve iklimde harekât icra edebilme yeteneğini geliştirecektir.

iv. TSK'nin diğer dünya silahlı kuvvetleri içerisinde saygınlığı daha da artacaktır. Afganistan harekâtı Türkiye'nin yalnızca bölgesinde değil, aynı zamanda dünya güvenlik ortamının vazgeçilmez bir unsuru olduğunu göstermektedir.

4.6.4 Ekonomik Faydalar

Barış gücü görevleri esnasında kullanılan yerli üretim Zırhlı Muharebe Aracı (ZMA), F-16, hafif silah, telsiz, teçhizat ve eğitim kıyafetlerinin yeni pazar bulma imkânı ortaya çıkacaktır. Modern mühimmat kullanma oranları dikkate alındığında, Körfez Savaşında % 9, Bosna-Hersek harekâtında % 60 olan bu rakamlar, Kosova harekâtında % 90'lara çıkmış, gelecekte icra edilecek bir harekâta ise bu rakamların

¹³⁴ **Savunma ve Havacılık Dergisi**, No 6/2001, Cilt 15, Sayı 20613, 2001/88, Sayfa 16.

¹³⁵ Halen terörizme karşı yürütülen Sürekli Özgürlük Harekâtı, ABD önderliğinde, Türkiye'nin de içinde bulunduğu koalisyon ülkelerinin görev yaptığı Tapma/Florida'da bulunan merkezi komutanlık USCENTCOM tarafından sevk ve idare edilmektedir. Bu harekâta yönelik planlama faaliyetlerine katılım için 1 Tuğgeneral ve 2 subay olmak üzere 3 personelden müteşkil Türk İrtibat Timi, Tapma/Florida'da 11 Ekim 2001 tarihinden itibaren görev yapmaktadır.

% 100'lere oldukça yaklaşıcağı ve bu mühimmatların teminin yüksek oranda mali yük getireceğı görölmüştür.

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin barışı destekleme harekâtına katılması, çatışma sonrası yapılacak barış görüşmelerinde Türkiye'nin de masada yer almasını sağlayacaktır. Bu sayede özel sektör de, yeni pazar bulma imkânına kavuşabilecektir.

Çatışma bölgelerinde, çatışmanın sona erip kesin barış anlaşmasının yapılmasından sonra bölgenin yeniden yapılanması ve imarı, büyük bir pazar yaratmaktadır. Örneğın İsrail-FKÖ (Filistin Kurtuluş Örgütü) anlaşmasından sonra, Filistin'in yeniden imarı maksadıyla 1994-1998 yılları arasında 2 milyar 277 milyon ABD Doları bir pazar oluşmuştur.

Türkiye'nin Afganistan'a dış ekonomik yardım olarak sağladığı destek, diğer donörlere göre göreceli olarak sınırlı kalsa da, önemli sonuçlar doğuracak niteliktedir. Türkiye, Afganistan'ın değişik şehirlerinde açtığı ve desteklediğı okul, hastane ve klinikle Afgan halkına doğrudan destek olmaktadır. Türkiye sağladığı öğrenim bursları sayesinde birçok Afgan gencinin ülkesine yetişmiş olarak dönmesine katkı sağlamaktadır.

Bugün Afganistan'da yürütölmekte olan yol, altyapı ve inşaat çalışmalarının yaklaşık % 60'lık bölümünü Türk şirketleri üstlenmiş durumdadır. Türk şirketleri başka şirketlerin gitmediğı güvenlik riskli bölgelerde de faaliyet göstermektedir. Üstlenilen taahhütlük hizmetleri 1 milyar Dolar dolayındadır. 4.000 dolayında vatandaşımız da bu ülkede çalışmaktadır.

Barışı Destekleme Harekâtına katılım, Türkiye'ye önemli maddi katkı sağlayacaktır. Bu katkı, hem görev yapan personelin maddi durumunu iyileştirecek, hem de Türk ekonomisine bir katkı olacaktır. Örneğın; BM barışı destekleme harekâtına katılan ölkelerin askerlerine yemek parası hariç, ayda belli bir ücret ödenmektedir. Bosna-Hersek'te görev yapan birliğimizin erbaş ve erlerine günde 25 ABD Doları, subay ve astsubaylara ise 25 ila 70 ABD Doları arasında harcırah ödenmektedir. Ayrıca gönderilen teçhizata amortisman bedeli olarak Somali'de %15, Bosna-Hersek'te %10 ücret ödenmiştir. Yine Somali'de BM sivil karargâhında görevli teknograflara ayda 5000-7000 ABD Doları arasında harcırah verilmiştir.

Barışı destekleme harekâtına iştirak etmek suretiyle, Türkiye'nin BM'e her yıl ödemiş olduğu maddi katkının önemli bir bölümünün, tekrar ülkeye dönmesi sağlanacaktır.

Barışı destekleme harekâtına katılmak suretiyle, diğ er katılımcı ülkelerle yakın ilişkide bulunulacak, yeni ekonomik pazar imkânları elde edilecek ve teknoloji transferi gerçekleştirilebilecektir.

BM'in lojistik destek ihtiyacı olan ikmal maddeleri ve teçhizatın, Türkiye'den temin edilebilmesi, dolayısıyla ekonominin canlanması sağlanabilecektir.

SONUÇ

Soğuk savaşın ve bloklar arası mücadelenin sona ermesi sonucunda küreselleşmeye yönelik yeni bir dünya düzeni arayışına gidilmiş, bu da tehdit kavramını büyük ölçüde değiştirmiştir. Tehdit, daha önce belirgin ve kitlesel iken, 21'inci yüzyıl başlarında, çok yönlü, çok boyutlu ve değişken bir hale gelmiş, ortama belirsizlik ve istikrarsızlıklar hâkim olmuştur. Nitekim Yugoslavya'nın dağılması sonrasında Balkanlarda, SSCB'nin dağılması sonrasında Kafkasya'da yaşanan istikrarsızlık ve çatışmalar yeni tehdidin kapsamı konusunda fikir verici örnekleri teşkil etmiştir.

Bu çerçevede, geleneksel tehdit kavramı artık; bölgesel ve etnik çatışmalar, ülkelerdeki siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar ve belirsizlikler, ülkeler ve bölgeler arasındaki ekonomik ve refah seviyesindeki dengesizlik, kitle imha silahları ve uzun menzilli füzelerin yayılması, kökten dincilik, uyuşturucu ve her türlü silah kaçakçılığı, uluslar arası terörizm şeklinde ortaya çıkan yeni tehdit ve riskleri de ihtiva etmeye başlamıştır. Ortaya çıkan bu gibi tehditler tek bir ülkeyi değil, birçok ülkeyi aynı anda tehdit ettiğinden, bölgesel ve küresel düzeyde işbirliğinin oluşturulmasına neden olmaktadır.

Türkiye konumu nedeniyle; söz konusu yeni risk ve tehditlerin olumsuz etkilerini dünyada ilk olarak algılayan ülkelerden birisi olmuştur. Her fırsattan istifade ederek tüm dünya ve bölge ülkeleri ile dost ve komşularının dikkatlerini algılanması son derece güç olan bu risk ve tehditlere çeken Türkiye; evrensel, bölgesel ve ikili ilişkilerinde, yeni güvenlik mekanizmalarının kurulması ve mevcut olanların etkinliklerinin arttırılması için her türlü imkânını kullanmış ve kullanmaya devam etmektedir.

Bu tehdit ve riskleri karşılayabilmek için savaş dışı harekât kavramı, bu bağlamda savaş dışı harekâtın bir alt unsuru olan çok uluslu barışı destekleme harekâtları da önem kazanmıştır. Mevcut ve geleceğin tehditleri ile mücadelede, değişen harekât ortamı ve güvenlik anlayışı göz önüne alındığında salt askerî güçler değil, çoğu kez “çok ulusluluk” niteliğinde olan kriz yönetimine dönük, farklı yapılanmaların gerekli olduğu; gelecekte birçok harekâtın, Birleşmiş Milletler,

AGİT, NATO, Avrupa Birliği şemsiyesi altında veya bir koalisyon şeklinde, çok uluslu bir yapılanma ile gerçekleştirileceği aşikârdır.

Küreselleşen dünya düzeni içerisinde ülkelerin sorunlarını savaş yoluyla çözüme kavuşturmalarının giderek zorlaştığı, bunun yerine kriz yönetiminin ve sorunların barışçı yollardan çözümünün önem kazandığı günümüzdeki gelişmelere ve dünyamızın geçirdiği hızlı değişim sürecine bakılarak; önümüzdeki dönemde, savaşların yerine dünyanın çeşitli bölgelerindeki kriz ve çatışmaların sona erdirilmesine yönelik Barışı Destekleme Harekâtlarının daha yoğun olarak yaşanacağı söylenebilir.

Küresel güvenliğin temin edilebilmesi için öncelikle, ulus-devletlerin hukukun üstünlüğü prensibi temelinde çok taraflı kurum ve kuruluşlara sıkı bir bağlılık taahhüdünde bulunmaları gerekmektedir. Savaş, bir çözüm aracı olarak algılanmamalı, terörist faaliyetlerde bulunan örgüt ve birimler, bir uluslararası ceza mahkemesi önünde yargılanmalıdırlar. Bu mahkemenin, Birleşmiş Milletler çatısı altında kurulması, verilen kararların dünya genelinde itibar görmesi ve bağlayıcı olarak addedilmesi bakımından olumlu olacaktır.

Barışı Destekleme Harekâtlarının hukuksal temeli Birleşmiş Milletler Antlaşması'na dayanmaktadır. Antlaşma Güvenlik Konseyi'ne ve Genel Kurula uluslararası barış ve güvenliği sağlamak üzere geniş bir inisiyatif tanımaktadır. Tanınan bu inisiyatif çerçevesinde Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul, antlaşmada yer alan usul ve esaslara uyarak barışı koruma kuvveti oluşturmaktadır. Genel kabul, barışı koruma kuvvetlerinin kuruluşu için antlaşmanın bütünü ve bazı özel maddeleri itibarıyla hukuksal temel teşkil edebileceğidir. Oluşturulan barışı koruma birliklerinin yasallığı diğer taraftan, uluslararası toplumun görüş birliğine, özellikle uyuşmazlıkta taraf olanların rızalarına bağlı olduğu gözden uzak tutulmamalıdır.

Geçmişten günümüze kadar icra edilen barışı destekleme ve koruma uygulamaları göstermiştir ki, barışı koruma birliklerinin kuvvet kullanmama ve tarafsızlık gibi ilkelere bağlı kaldıkları ve uyuşmazlıkta taraf olanların bu birliklerle işbirliğine istekli oldukları durumlarda, barışı koruma operasyonları gerek devletler arasındaki gerek devlet içindeki çatışmalarda, uyuşmazlıkların çözülmesinde önemli ve yararlı katkılar sağlamaktadır.

1990'lı yıllar sonrasında Birleşmiş Milletlerin karar alma süreçlerindeki gecikmeler, barış gücü birliklerini konuşlandırma ve kontrol etme yetersizliklerinden kaynaklanan sebeplerden dolayı, artık geleneksel barışı destekleme görevlerinin hızla artan karmaşık çatışma ortamlarına adaptasyonunu, söz konusu bu görevlerin hukuksal ilke ve esaslarının, güncel uygulamaların ışığında yeniden irdelenmesini ve belirlenmesini, bu yolla barışı koruma harekâtının yasallık (meşruluk) sınırlarının ve dolayısıyla başarı koşullarının yeniden saptanmasını gerekli kılmaktadır.¹³⁶

BM, birçok ülke tarafından itibar görmemesine ve yakın geçmişte ülkenin menfaatlerinin ileriye götürülmesinde önemli bulunmamamasına rağmen¹³⁷ ülke hayati menfaatlerinin tehlikeye düştüğü uluslararası bir sorun için çok önemli bir forum olmaya devam etmektedir. Barışa karşı tehdit teşkil eden bir konumda BM Güvenlik Konseyinin oturumunu istemek, hayati bir menfaatin tehlikede olduğunu ve onu savunmak için ciddi önlem alınacağını Dünya'ya göstermek dramatik bir yöntemdir.¹³⁸ Uluslararası sistemin kaosa ve anarşiye doğru sürüklenmemesi için bir an önce, uluslararası hukuka ve örgütlere olan güvenin yeniden tesis edilmesi gerekmektedir.¹³⁹

Barışı destekleme hareketlerinin gerçekten barışçı bir vizyona hizmet edebilmesi için çatışma yatıştırıcı bir vizyon yerine çatışma çözümü vizyonunun benimsenmesi gerekmektedir. Çatışma çözümü yaklaşımı çatışmanın altında yatan sosyal, psikolojik, iktisadi ve insani ihtiyaçlardan kaynaklanan nedenleri tamamen ortadan kaldırarak taraflar arasında belli ölçüde güvene dayanan barışçı ilişkilerin kurulmasını hedefler. Çatışma yönetimi ise şiddet eğiliminin mevcut kurumlardan, tarihsel ilişkilerden ve güç dağılımındaki yerleşik adaletsizliklerden kaynaklandığını öngörür. Barış gücü eğer çatışma yönetimi yaklaşımına hizmet ederse sistemdeki tıkanıklıkları geçici olarak açmayı sağlar ve şiddeti yatıştırmaya yarar ama uluslararası adaletsizliklere yapısal çözümler getiremez.¹⁴⁰

¹³⁶ NALCIOĞLU, **age**, s.3-4.

¹³⁷ UZEL, İlhan, "ABD Hegemonyası Yeniden Oluşturulurken Balkanlar", **Cumhuriyet Strateji**, Yıl:1, Sayı:20, s.12.

¹³⁸ GÜRLER, Ali İhsan, **Büyük Ortadoğu Projesi ve Bush Doktrini**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2005, s.93-94.

¹³⁹ GÜRKAYNAK, **age**, s.241.

¹⁴⁰ KÖSE, **agk**, Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.setav.org/index.php?option=com_content&task=view&id=183&Itemid=29>

Türkiye, Kore Savaşı'ndan itibaren günümüze kadar birçok barışı destekleme harekâtına katılarak; siyasi, askeri ve ekonomik faydalar elde etmiştir. Kore Savaşı'nın ardından Türkiye, 18 Şubat 1952'de NATO üyesi olmuş, böylelikle Birleşmi Milletlere katılımıyla başladığı siyasal bütünleşmesini, askeri yönü ile de tamamlamıştır. Türkiye'nin Barışı Destekleme Harekâtlarına katılımının, hem kendisi açısından, hem de uluslararası düzeyde sonuçlan söz konusudur. Örneğin, TSK'nın ISAF'a sağladığı katkıyı değerlendiren dönemin Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök'ün saptamalarını genelleştirmek mümkündür.

ISAF Harekâtı'nı, birçok bakımdan bir dönüm noktası olarak niteleyen Özkök'e göre, ilkin, TSK, bu harekâtla seferi nitelikteki bir harekâtı, NATO'daki müttefikleriyle koordineli olarak planlayıp icra etme yeteneğini daha da geliştirmiştir. İkinci olarak, TSK'nın, çok uluslu bir ortamda plan yapma ve birlikte çalışma yeteneğinin ulaştığı seviyenin yüksekliği bir kez daha kanıtlanmıştır. Üçüncü olarak, Afganistan gibi, Türkiye'nin sınırlarının çok ötesinde ve alt yapı olanaklarının çok kısıtlı olduğu bir ortamda TSK, Kolordu seviyesindeki bir harekâta liderlik etme başarısını göstererek, sahip olduğu lider kadronun üstün niteliklerini tüm dünyaya göstermiştir. Dördüncü olarak, bu harekâtla, Üçüncü Kolordu, ilk ciddi uluslararası sınavından başarıyla çıkmış, NATO'daki yüksek dereceli hazırlık seviyesine sahip kolordular arasındaki seçkin yerini daha da pekiştirmiştir. Son olarak da, bu harekâta gösterilen yüksek performans, Türkiye'yle birlikte görev yapan ülkeler dışında diğer bazı ülkelerde de TSK unsurlarıyla birlikte görev yapma arzusunu doğurmuştur.

Daha çok askeri ve teknik olan bu sonuçlar dışında, Türkiye'nin barışı destekleme harekâtlarına katılımının yarattığı siyasal sonuçlar da vardır. Bunların en önemlisi, Türkiye'nin uluslararası politikada ağırlığını daha fazla hissettirmesi açısından bir zemin bulmuş olmasıdır. Fakat buradan, harekâtlara katılan tüm ülkelerin aynı biçimde uluslararası politikada etkili hale geldiği ya da etkili olan ülkelerin harekâtlarda yer aldığı anlamı çıkarılamaz. Zira, özellikle BM bayrağı altındaki barışı destekleme harekâtlarına büyük çaplı katılımında bulunanlar, daha çok dünyanın en yoksul ve/veya uluslararası politikada ağırlığı olmayan ülkelerdir.

Türkiye'nin barışı destekleme harekâtlarına ilgisini kısa dönemde yitirmeyeceği ve katılımlarının süreceği söylenebilir. Zira Türkiye, bu konuda isteklidir. Bu konudaki kararlılığı, eski Genelkurmay Başkam Orgeneral Hilmi ÖZKÖK, yakın zamanda, “TSK, bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra da, bölge ve dünya barışına katkı sağlayacak her türlü girişimi ve terörizme karşı mücadeleyi sahip olduğu tecrübe ve birikimle desteklemeye devam edecektir”¹⁴¹ biçiminde ifade etmiştir.

Türkiye bir süredir ön plana çıkan bölgesel barış ve istikrarın sağlanması açısından yapıcı müdahalelerde bulunma yaklaşımını sürdürmelidir. Yapıcı ve çok boyutlu dış politika anlayışıyla uyuşan hamlelerin Türkiye'nin yakın çevresinin istikrarına olumlu katkıları olacaktır. Ancak her türlü probleme müdahale etmeye hazır görünümü bu pozisyonunu ve etkinliğini zayıflatabilir. Türkiye, kamuoyuna yansıyan müdahalelerinde daha seçici olmak durumundadır, her türlü soruna müdahale için müsait ve istekli görüntüsü vermesinin uluslararası kamuoyunda ve iç kamuoyunda imajına çok olumlu katkısı olmayacaktır.

Türkiye'nin etkin bir bölgesel aktör olması için seçici olmakla beraber bu tip görevlerden kaçınmaması gerekmektedir. Uluslararası konjonktür, Türkiye'nin barışı destekleme harekâtlarına katılım konusunda duyarsız ve çekingen kalmasına izin vermeyecek bir niteliktedir. Türkiye, barışı destekleme ve koruma operasyonlarının, çatışmaları önleme ve kriz yönetiminde önemli bir vasıta olduğunu kabul etmektedir. Bu konjonktürde, Türkiye'nin barışı destekleme harekâtlarına katılması, dış politikasının bir boyutu ve bir aracı olarak kabul edilmelidir.

Küresel tehditlere karşı; küresel anlamda barış, güvenlik ve istikrar Türkiye'nin bu yüzyılda vazgeçilmez hedefi olmalı ve olmaya devam etmelidir. Türkiye, bölgesinde ve dünyada barış ve güvenliğin sürdürülmesine ilişkin katkı ve desteğini her zaman sürdürecektir. Türkiye'nin kurucusu Mustafa Kemal ATATÜRK'ün “Yurtta Barış, Dünyada Barış” ilkesi, bütün ulusların örnek alabileceği en yüce değerdir.

¹⁴¹http://www.tsk.mil.tr/10_ARSIV/10_1_Basin_Yayin_Faaliyetleri/10_1_7_Konusmalar_/2005/isaf_karsilama_050805.html, (1 Eylül 2007).

KAYNAKÇA

KİTAPLAR:

- AREND, A.C. / BECK, R., **“International Law and the Use of Force”**, 1993.
- BERDAL, M. W., **UN Peace Keeping**, The Adelphi Paper 281, International Institute For Strategic Studies, London, 1993.
- BOWETT, D. W., **United Nations Forces**, A. Legal Study of United Nations Practice, London, 1969.
- BOZKURT, E., **Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı ve Körfez Krizi Örneği**, Konya, Atlas Kitabevi, 1996.
- _____, **Devletler Hukuku**, Asil Yayıncılık, Ankara, 2007.
- _____, **Türkiye’nin Uluslararası Hukuk Mevzuatı**, Genişletilmiş 2.Baskı, Ankara, 1999.
- _____, **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı**, 3. Baskı, Asil Yayıncılık, Ankara, 2007.
- CLAUDE, I., **Swords Into Plowshares**, Random House, New York, 1964.
- COATE, R.A., **Global Policies and the United Nations System: A Current Assessment**, Journal of Peace Research, 1990
- ÇAYCI, S., **Silahlı Kuvvetlerin Kullanılması**, Ankara, 1995.
- DURCH, W.J., **The United Nations and Collective Security**, US Army War College, Pennsylvania, 1993
- FULLER, G. E. / LESSER, I. O., **Kuşatılanlar: İslâm ve Batı’nın Jeopolitiği**, (Çev.: Özden Arıkan), Sabah Kitapları, 1996, İstanbul.
- GHALI, B. R., **An Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peacekeeping**, New York, United Nations, 1992.
- _____, **Empowering the United Nations**, Foreign Affairs, New York, United Nations, 1992.

- GOULDING, M., **The Evolution of United Nations Peacekeeping** , International Affairs, vol. 69, No. 3, 1993.
- GÖNLÜBOL, M., **Uluslararası Politika**, 5.Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2000.
- GRAHAM, E. F. ve LESSER, I. O., **Kuşatılanlar: İslam ve Batı'nın Jeopolitiği**, (Çev. Özden ARIKAN), Sabah Kitapları, İstanbul, 1996.
- GÜRKAYNAK, M. **Avrupa'da Savunma ve Güvenlik**, Asil Yayınevi, Ankara 2004.
- GÜRLER, İ.A., **Büyük Ortadoğu Projesi ve Bush Doktrini**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2005.
- HANSEN, W., **Hawks and Doves: Peacekeeping and Conflict Resolution**, Berghof Handbook for Conflict Transformation, 2001.
- JAMES, A., **A Review of UN Peacekeeping**, International Spectator, 1993.
- KARAOSMANOĞLU, A., **İç Çatışmaların Çözümü ve Uluslararası Örgütler**, Boğaziçi Üniversitesi Yay., İstanbul, 1981.
- KNOL, N. S., **UN Peacekeeping : Why Not, Netherlands International Law**, vol XXXV, Dordrecht, Martinus Nijhoff Publishers, 1988.
- MACKINLAY, J., **Second Generation Multinational Operations**, The Washington Quarterly, 1992
- MAKOVSKY, A. O., **Eksen Ülkeler İçinde Türkiye**, (Çev. B.Ç. Dişbudak) Sabah Kitapları, İstanbul, 2000.
- MERAY, S. L., **Devletler Hukukuna Giriş**, İkinci Cilt, Yeniden Gözden Geçirilmiş Üçüncü Bası, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1975.
- NALCIOĞLU, O., **Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonunun Hukuksal Esasları**, ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1997.
- NORTON, A. R., **UN Peacekeepers: Soldiers with a Difference**, Foreign Policy Association, New York, 1990.

- ODMAN, M. T., **Uluslararası Uyuşmazlıkların Yargı Dışı Barışçıl Yöntemlerle Çözümlemesi ve Barışı Destekleme Operasyonları**, Adana, 2002.
- ÖZGÜR, S., **Geleceğe Yönelen Tehdit: Kitle İmha Silahları**, IQ Yayıncılık, İstanbul, 2006.
- PAZARCI, H., **Uluslararası Hukuk Dersleri**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2000.
- Silahlı Kuvvetler İçin Silahlı Çatışma Hukuku Kılavuzu**, Gnkur. Basımevi, 2000.
- SÖNMEZOĞLU, F., **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2000.
- ŞAHİN, E., **Askeri Ceza Hukuk Umumi Kısım ve Usul**, Yeniden Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 7. baskı, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1983.
- URQUHART, B., **The United Nations and International Law**, Cambridge University Press, Sydney, 1987.
- WHITEMAN, M. M., **Digest of International Law**, Vol. 12, Washington DC 1971.
- WISEMAN, H., UN Peacekeeping: An Historical Overview, Wiseman, H. (der.) **Peacekeeping: Appraisals and Proposals**, Pergamon, New York, 1983.

MAKALE / BİLDİRİLER:

- ALTIOK, M., “Uluslararası Sermayenin Krizi, Hegemonya Savaşları ve Türkiye”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 12 (Bahar), 2005.
- “Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri”, **Silahlı Kuvvetler Dergisi**, Sayı 393 (Temmuz), s.142-145, 2007
- BAYAR, F. “Küreselleşme Sürecinde Güvenlik Kavramı: Öneri ve Teklifler”, **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Yıl:4, Sayı:8, s.88-98, 2006.
- BÜYÜKANIT, Y., “Güvenliğin Yeni Boyutları ve Uluslararası Örgütler”, **Uluslararası Güvenlik Sempozyumu Açılış Konuşması**, 31 Mayıs-1 Haziran, Harp Akademileri, İstanbul, 2007.
- ÇAYCI, S., “Barışgücü Harekatının Hukuksal Esasları”, **Silahlı Kuvvetler Dergisi**, Sayı 335(Ocak), s.103-112, 1993.

- _____, Umut Harekatı, **Silahlı Kuvvetler Dergisi**, Sayı 336(Nisan), s.42-47, 1993.
- _____, Barışı Destekleme Harekatı, **Silahlı Kuvvetler Dergisi**, Sayı 341(Temmuz), s.29-37, 1994.
- ÇİTLİOĞLU, E. “Küresel Alanda Terör Örgütlerinin Gelecekte Mümkün Görülen İşbirliği ve Güçbirliği Yöntemleri”, **“Küresel Terörizm ve Uluslararası İşbirliği Sempozyumu’nda Sunulan Bildiri”**, 23-24 Mart, TMMM, Ankara, 2006.
- DEMİRDÖĞEN, D. Ü, “Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonları ve Güç Kullanma Olgusu”, **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi**, Sayı:11, s. 236-257, 2006.
- DOBBİE, C. A., “Concept for Post-Cold War Peacekeeping”, **Survival**, Vol.36, No.3, Autumn, 1994.
- ERHAN, Ç., “Küreselleşme Döneminin Tehditleriyle Mücadele”, **Stradigma Aylık Strateji ve Analiz E-Dergisi**, Sayı 5, Haziran, 2003.
- ERİM, H., “Somali’de II. Safha”, **Silahlı Kuvvetler Akademisi Dergisi**, Sayı 339(Ocak), s.18-23, 1994.
- KARAOSMANOĞLU, A., “NATO Stratejisindeki Değişim ve Gelişimler”, **24. Jeopolitik Tartışma Toplantısında Sunulan Bildiri**, 11-12 Mayıs, ASAM, Ankara, 2004.
- KOÇER, G., “Türkiye’nin Barışı Destekleme Harekâtlarına Katkısı”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt:3, Sayı 11(Haziran), s. 47-70, 2006.
- KÖSE, T., “Barışgücünün Tanımı ve Kapsamı”, **Anlayış Dergisi**, Ekim, 2006.
- KULOĞLU, A., “NATO’nun Terörle Mücadeledeki Konseptleri”, **Türk-Atlantik Konseyi Uluslararası Güvenlik ve İşbirliği Konferansında Sunulan Bildiri**, 20-24 Eylül, Antalya, 2006.
- ÖDÜN, R. N., “Güvenlik Boyutunda Sınır Aşan Sular Sempozyumu’nda Sunulan Bildiri” 10 Aralık, SAREM, Ankara, 2002.
- ROBERTS, A., “The Crisis in UN Peacekeeping”, **Survival**, vol:36, No.3, Autumn, 1994.
- _____, “The United Nations and International Security”, **Survival**, 1993.

Savunma ve Havacılık Dergisi, No 6/2001, Cilt 15, Sayı 20613, 2001/88.

SÖNMEZOĞLU, F., “21.Yüzyılda Dünya Siyasetindeki Temel Gelişmeler, Eğilimler ve Sorunlar”, **Türkiye’nin Etrafında Barış Kuşağı Nasıl Oluşturulur? Sempozyum Bildirisi**, 07-08 Mart, HAK, İstanbul, 2002.

URQUHART, B., “Beyond the Sheriff’s Passe”, **Survival**, 1990.

_____, “The United Nations in 1992: Problems and Opportunities”, **International Affairs**, 1992, s.313.

THAKUR, R., Wieder Vereinte Nationen? (Yeni Bir Birleşmiş Milletlere mi?), **Internationale Politik**, (Çev. Fethi ŞAHBAZ) Ocak, 2005.

UZEL, İ., “ABD Hegemonyası Yeniden Oluşturulurken Balkanlar”, **Cumhuriyet Strateji**, Yıl:1, Sayı:20, s.12-15.

Diğer

İnternet Kaynakları:

ACER, Y., “Sınırı Aşan Sular, Hukuksal Çerçeve ve Türkiye”,
<<http://www.usakgundem.com/makale.php?id=224>>, (25 Eylül 2007)

KÖSE, T., “Barışgücünün Tanımı ve Kapsamı”, Anlayış Dergisi, Ekim, 2006.
<http://www.setav.org/index.php?option=com_content&task=view&id=183&Itemid=29>, (01 Ekim 2007).

<http://www.asam.org.tr/tr/index.asp>

<http://www.bioem.tsk.mil.tr>

<http://derman.science.ankara.edu.tr>

<http://www.e-sosder.com>

<http://www.forsnet.com.tr/index.php>

<http://www.freewebs.com/afbingol/su.htm>

<http://www.globalstrateji.org>

<http://www.icj-cij.org>

http://www.jeopolsar.com/05/makale_ozeti_5_2.htm

<http://www.jeopolsar.com/05/28.htm>

<http://www.nato.int>

<http://www.nato.int/sfor>

<http://www.setav.org/>

<http://www.stradigma.com>

http://www.tsk.mil.tr/4_ULUSLARARASI_ILISKILER/4_6_Turkiyenin_Barisi_Destekleme_Harekatina_Katkilari.htm

http://www.tsk.mil.tr/10_ARSIV/10_1_BasinYayinFaaliyetleri/10_1_7_Konusmalar/2005/isafkarsilama

<http://www.turksam.org/tr/index.asp>

<http://www.tusam.net/makaleler>

http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/contributors/2007/sept07_1.pdf

<http://www.un.org/Depts/dpko/contributors>

<http://www.usakgundem.com/index.php>

<http://www.un.org>

<http://www.un.org.tr>

<http://www.belgenet.com>

<http://www.britannica.com>

<http://www.osce.org>

<http://www.tdk.gov.tr>

Resmi Gazete

Tezler:

BİRTANE, İ., **BM Barışı Koruma Operasyonlarının Temelleri ve Türkiye**, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Isparta, 2004.

Raporlar / Askeri Yayınlar:

Afganistan Harekâtı Sebep ve Sonuçların Analizi, Harp Akademileri Yayını, Aralık, 2004.

Barışı Destekleme Harekâtı Yönergesi (KKY 145-2A), KK Basımevi, 2004.

Barışı Destekleme Harekâtı Talimnamesi (MT 145-12), Gnkur. Basımevi, 2001.

Barışı Destekleme Harekâtı (Yardımcı Yayın), Harp Akademileri Basımevi, 1993.

Barışı Koruma Harekâtı Müşterek Taktik, Teknik ve Usulleri, Harp Akademileri Basımevi, 1994.

Bosna-Hersek ve Kosova Harekâtı Sebep ve Sonuçlarının Analizi, Harp Akademileri Yayını, Aralık, 2004.

Nato'nun İcra Ettiği Kosova Harekâtının Askeri-Siyasal Sonuçları, KK EDOK KALDEM Yayını.

Peace Support Operations (AJP-3.4.1), NATO, 2001.

Peace Support Operations Techniques and Procedures (ATP-3.4.1.1), 2001.

Somali Barışı Destekleme Harekâtı, Türk Birliği ve BM Askerlerinden Alınan Dersler, KK EDOK KALDEM Yayını, Eylül, 1999

EK

ÇALIŞMADA KULLANILAN TEMEL KAVRAMLARIN TANIMLARI

Barışı Destekleme (Peace Support) Harekâtı¹⁴²:

Uluslararası barış ve güvenliğin korunması, çatışmaların ortaya çıkmadan önlenmesi veya durdurulması barışın yeniden tesis edilmesi, bir ülkenin iç istikrarının sağlanması ve insanî yardım maksatlarıyla, Birleşmiş Milletler (BM) veya Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) tarafından doğrudan veya verecekleri yetkiyle, bir veya birden fazla teşkilat üyesinin önceden belirlenmiş şartlar ve esaslar çerçevesinde belirlenen sürede, normal olarak açıkça belirlenmiş amaçların gerçekleştirilmesi için, gözlemcilikten büyük çapta güç kullanılmasına kadar değişen bir yelpaze içinde yürüttükleri faaliyetlerdir.

Barışı Koruma (Peacekeeping) Harekâtı¹⁴³

Barışı Koruma Harekâtı; bir barış antlaşmasının imzalanmasından sonra bu barış anlaşmanın uygulanmasını takip etmek, kolaylaştırmak ve diplomatik çabaları desteklemek amacıyla, BM Antlaşması'nın 6'ncı Bölümü çerçevesinde, çatışan tüm tarafların rızası sağlanarak diplomatik girişimlerden askeri faaliyetlere kadar değişen uygulamaları içeren ve tarafsız olarak icra edilen askeri harekâttir.

Barışın Tesisi (Peace Building)¹⁴⁴

Çatışmaların sona ermesi ve ateşkesin imzalanmasını müteakip, çatışmanın nedenlerini ortadan kaldırmak, idari altyapı ve kurumları güçlendirmek suretiyle barış ortamını oluşturarak kalıcı bir barış antlaşmasının imzalanmasını sağlamak için, politik çözümleri kolaylaştırmayı amaçlayan politik, ekonomik, sosyal ve askeri tedbirleri destekleyen faaliyetlerdir.

¹⁴² KKY 145-2 (A) K.K.Barışı Destekleme Harekatı Yönergesi, KK Basımevi, 2004, s.1-1.

¹⁴³ MT 145-12 Barışı Destekleme Harekatı, Gnkur. Basımevi, 2001, s.5-16.

¹⁴⁴ JP 3-07.3 Joint Tactics, Techniques, and Procedures for Peace Operations, 1999, s.GL-7.

Bariş Yapma (Peacemaking)¹⁴⁵

Çatışmanın başlamasını müteakip ateşkesin sağlanması veya barişçi bir çözümün bulunması maksadıyla yürütülen diplomatik ağırlıklı faaliyetleri kapsar. Bu faaliyetler genel olarak; siyasi görüşmeler, dostça girişim, arabuluculuk, uzlaştırma, diplomatik baskı, izole etme ve yaptırımlar gibi faaliyetleri içerir.

Barişa Zorlama (Peace Enforcement) Harekâtı¹⁴⁶

Çatışan tarafların, çatışmanın sona erdirilmesine ilişkin rızalarının sağlanamaması veya niyetlerinin belirsiz olması halinde, bariş, düzen ve güvenliğin muhafazası veya yeniden tesisini sağlamak için, tarafları karar ve yaptırımlara uymaya zorlamak maksadıyla BM Antlaşması'nın 7'nci Bölümü çerçevesinde icra edilen ateşkese ve barişa zorlayıcı nitelikte bir askeri harekâttir. Bu harekât; askeri kuvvet kullanımını veya kuvvet kullanma tehdidini kapsar. Barişa Zorlama Harekâtı, çatışma ve şiddetin mevcut olduğu karışık ortamlarda icra edilir.

Çatışmayı Önleyici Diplomasi (Preventive Diplomacy)

BM Şartının 6'ncı Bölümü çerçevesinde, uyuşmazlıkların silahlı bir çatışmaya dönüşmesini önlemek amacıyla icra edilir. Diplomatik girişimlerden önleyici kuvvet kullanımına kadar değişen faaliyetleri kapsar.

İnsani Yardım Harekâtı¹⁴⁷

Doğal afet veya çatışma bölgesindeki insanlara yetkili makamların yeterli himaye, koruma ve hizmet sağlayamamaları veya isteksiz olmaları ya da özellikle iç çatışma ve savaşta belli bir topluluğa karşı temel hak ve özgürlüklerin ortadan kaldırılması ve yoğun insan hakları ihlallerinde bulunulması durumlarında halka temel hizmetleri sağlamak ve sıkıntılarını hafifletmek maksadıyla icra edilen faaliyetlerdir.

¹⁴⁵ MT 145-12 Bariş Destekleme Harekatı, s.5-15.

¹⁴⁶ ATP-3.4.1.1 Peace Support Operations Techniques And Procedures, 2001, s.GL-1

¹⁴⁷ AJP-3.4.1 Peace Support Operations, 2001, s. 2-8.

Karışma:

Bir devletin bir başka devletin iç veya dış işlerine, davranışına, varolan koşulları sürdürmek ya da değiştirmek amacıyla ve gücüne güvenerek otoriter ve diktatoryal bir davranış göstermesidir.

Uluslararası Uyuşmazlık:

İki ya da birkaç devlet arasında nesnel ya da hukuksal bir olay üzerine çıkan anlaşmazlık; hukuksal görüşler veya çıkarlar arasında bir çatışma, karşıtlıktır. Uluslararası uyuşmazlık kavramı için uluslararası düzenlemelerde İngilizce karşılık olarak Dispute-Conflict-Disagreement terimlerinin biri birinin yerine kullanıldığı gözlemlenmektedir. Bu durum farklı yorumlamalara ve terim karmaşasına yol açmaktadır.¹⁴⁸

¹⁴⁸ ODMAN, *age*, s.5.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler :

Adı ve Soyadı : Tamer YAMAN

Doğum Yeri : Nevşehir

Doğum Yılı : 1970

Medeni Hali : Evli

Eğitim Durumu :

Lise : 1984-1988 Maltepe Askeri Lisesi

Lisans : 1988-1992 Kara Harp Okulu

Yabancı Dil ve Düzeyi :

İngilizce (İyi)

İş Deneyimi :

1993-1995 Şırnak (Teğmen)

1995-1999 Ankara (Üsteğmen)

1999-2003 Erzurum (Yüzbaşı)

2003-2004 Bosna-Hersek (Yüzbaşı)

2004-2007 Eğirdir (Binbaşı)